



РУСИНСЬКИЙ 2008 АЛЬМАНАХ



РУСИНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ 2008

Составителі:

Др. Проф. Антоній Лявинец отв. редактор
Др. Маріанна Лявинец гл. редактор
Др. Степан Лявинец техн. редактор
Тел.: 36-1-303-38-52 E-mail: lavinec@freemail.hu

Позбрати матеріали помогали:

**М. Алмашій, М. Жирош, проф. Др. И. Поп, Д. Поп,
Др. Я. Сабов, кфн. кфн. М. Капраль,
др. А. Штумпф-Бенедек.
Набор: Ирина Скиба**

**Видання Вседержавного Русинського Меншинового Самоуправління,
Русинського Меншинового Самоуправління Йожефвароша
и Вседержавного Общества Русинської Інтелігенції імені Антонія Годинки**

Появлення видання пудпоровали:

**Фондація Национальних и Етнічних Меншин Мадярщини,
Русинське Меншинове Самоуправління Будапешта,
Русинські Меншинові Самоуправління
III, V, VI, IX, XI, XIII районів Будапешта, и Ваца.**

Печать: Atlantis Kft.
Тираж: 1000 фалатув
HU ISSN: 1788-9359

RUSZIN ALMANACH

2008

Szerkesztők:

Dr. prof. Lyavinecz Antal felelős szerkesztő

dr. Lyavinecz Marianna főszerkesztő

dr. Ljavinyec Sztjepán technikai szerkesztő

Tel.: 36-1 303-38-52 E-mail: lavinec@freemail.hu

Szedés: Szkyba Iryna



**Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat,
a Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
és a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület
közös kiadványa**

**A kötet megjelenését
a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat,
illetve Budapest III, V, VI, IX, XI, XIII ker. és Váci
Ruszin Kisebbségi Önkormányzatok támogatták**

Kivitelezés és nyomda: Atlantis Kft.

Példányszám: 1000 db.

HU ISSN: 1788-9359

ORSZÁGOS IDEGENNYELVU KONYVTAI

BUDAPEST

L. sz.: 123712

СПЕРЕДСЛОВО

Честовані читателі!

Община русинув Мадярщини за минувші роки годна была стати на путь создания твердого фундамента русинської ідентити. Приміром сього суть тоті програмы и міропріятя, котрі уже стали традиційними и не зависять от результатув выборов: йсе и Національное Свято Русинув Мадярщини, котрое сяткуєме на державному уровні у маю, и памятни конференції, посвячені академіку Антонію Годинці, и многі другі.

Другым приміром континуіти нашої діяльности являвуться наші виданя: новинкы (авадь, інкаб журнал) Русинський Світ, котрый выходить уже шестый рук и наш Русинський Календаль-Альманах. Сесе уже девятое за шором появляня нашого Календаря и, мож уповісти, ош „май старое” виданя русинської общины за „новый” період своєї екзистенції. У календарях мы старалися подавати інформацію про тоты личности и события, про котрі раньше не мож было и споминати. Крім того, по возможности, мы давали матеріал про события последних рокув. Минувший рук был дуже насыщенным многообразієм русинських акцій, як світських, духовных (греко-католичеські сята), так и майновыми начинаніями – наприклад, уже II Межинародный Пленер Русинських Художников. Крім того, нашим новым начинанієм є создание русинських ВЕБ-страниць. Уже фунгує така страница, котру промотує Вседержавное Русинское Меншиновое Самоуправленіє (ВРМС), и скоро появиться нова ВЕБ-страниця стараніями Столичного Русинского Меншинового Самоуправленія (СРМС).

У 2008 році увиділи світ многі русинські виданя нашої общины: Антологія русинської поезії другої половкы XX сторочя „Русинський ренесанс”, „Школьна Хроніка Чинадєва (1923-1937)”, „Великомученик Теодор Ромжа”, Художественный Календарь 2009-2010.

Ушыткі наші старанія подчинені майголовнуй цілі - кодифікації русинського языка у Мадярщині. Сись дуже нелегкий процес зачали сьме уже пару рокув тому, діла сього создали сьме и робочу групу філологув и, спеціально лем діла сього, нову інституцію кодифікації русинського языка (соспільно ВРМС и СРМС). Діла достиженія своєї благородної задачі наші мадярські філологи мавуть докласти великі усилия, бо їм мусай буде ухосновати ушыткый свуй научный потенціал, обы поднятися на тот высокий уровень професіоналізма, котрый лишили наші предки, котрі творили и сохранияли наш русинський язык и культуру, проводячи свою діяльність у составі Подкарпатського Общества Наук.

Єднов из наших цілей є изданіє сочасных матеріалув, обы и пуся нас новое поколеніє мало бы представленіє про діла своих предкув.

Составителі:

Др. проф. Антоній Лявинец

Др. Маріанна Лявинец

Др. Степан Лявинец

др. *Иван Парканій*

1.01.1896 - Родився **др. Иван Парканій** - русинський патріот, дипломат. Юридичеське освітання дустав у Будапештській Універзіті ім.Пазманя, быв міністром ЧСР и губернатором Подкарпатской Руси.

2.01.1919 - Родився **Василій Бурч** - педагог, адміністратор школної системи, художник. Закончив Мукачовську учительську семінарію. Художник-пейзажист, послідователь подкарпатської школы живописи.

*Василій Бурч*

3.01.1922 - Родився **Василій Сочка-Боржавин** - историк літера-туры, поет, публіцист, педагог. Філологічні науки и славістику штудовав у Будапештській и Ужгородській універзітах. Довгі роки проробив у школах Тячовського, Мукачовського и Береговського окресув. Літературный псевдонім - Боржавин, вун выбрав про себе ищи гімназістом, у честь свого нянька – духовничовця,

русинський род котрого, происходив из селянської родини у Боржавській долині. Вун є автором 11 книг. У досовітський період поет печатав свої твори у новинках: „Русское Слово”, „Карпато-русский Голос”, и зерьках „12 угро-русских поэтов”, у „Литературном альманахе 1943” и др. Днесь, у часы русинського ренесанса ёго очерки, стихи были опубліковані у новинках: „Новини Закарпаття”, „Единство-плюс” (Подкарпатя/ Украина); у журналі „Русин” и новинці „Народны новинки” (Пряшово/ Словакія); у новинці „Русинський світ”, русинському „Календарі-Адманасті” (Будапешт/Мадярщина); у часописах Полщі, Сербії. У році 2006 вийшла ёго зерька „Любимый край” (стихи и проза). У році 2008 увіділа світ ёго зерька публикацій „Коло колыскы патріотичного ренесанса”, котра має дві части, перва має назву „Мы потомкы предков давных”, друга „Под задумчивыми Бескидами”.

*Василій
Сочка-Боржавин*

4.01.1952 - Умер **Иван Гендер-Суходольский** - писатель, педагог и сосполный діятель. 25 роков учителёвав у Учителській семінарії у Пряшові, быв во главі Общества учителей Пряшовщины и редактором часопису Русская Школа.

6.01.1880 - Родився **Василій Анталовський** - педагог, школный адміністратор, общественно-політический діятель. Принимав активное участие у

роботі “Общества им. А. Духновича”, притігав учителів у його роботу. Возглавив музейний совет Археологического музея им. Тивадора Легоцького у Мукачові.

6.01.1895 - У Будапешті образовалася греко-католическа община.

8.01.1905 - греко-католики достали церкву и парохію на Ровжак тере /раньше Сегиньгаз тер/. Первым парохом был отец Емил Меллеш.

6.01.1907 - Родився у Руськом Керестурі **Юліан Надь** - писатель и новинарь.

8.01.1940 - Родився **Василь Турок-Гетеш** - знамый режисер театра им. А. Духновича у Пряшові, організатор и председа Русинської Оброди, председа Світової Ради Русинув, котру возглавляв 10 років.

11.01.1865 - Родився **Карел Кадлец** - чешський историк. Изглядовав исторію права славянських народів, у тому числі русинув послі включення Подкарпатської Руси у состав Чехословакиї. Написав перву роботу про її державний статус. Проректор Карловської універзити, генералный секретарь чешської Академіи Наук и Искусств (1920).

11.01.1978 - Умер **Антон Скиба** – хормейстер. Закончив Мукачовську учительську семінарію, де пак робив преподавателем музики. Создал мужський хор “Метеор”.

13.01.1889 - Родився **Александр Ильницький** - священник, журналист, ведучий діятель Мукачовської греко-католическої єпархії. Закончив духовну семінарію у Пряшові, рукоположений у 1914 р. Робив священником у селах Ильница, Великі Лучки. Быв членом верхньої палаты Мадярського Парламента (1939 - 1944), председателем „Подкарпатского общества наук” (1942 - 1944). Послі смерті єпископа А.Стойки управляв Мукачовськов греко-католичеськов єпархійов. Из приходом “совітького режим” за отказ перейти у православіє був осужденый на 25 років заключения. Умер у Томську.

13.01.1900 - Умер **Петро Кузмяк** - педагог, поет, збератель предметів русинської народної творчості. Учився у Дебрецені. Плодотворну педагогичеську и культурно-просвітительську роботу проводив у Руському Керестурі.



Василь Турок-Гетеш



Антон Скиба





Золтан Медве

14.01.1732 - Родився єпископ **Андрій Бачинський** - знамый общественный діятель, публіцист, доктор філософії. Реформатор духовного образования. Підпоровав публікації Іоанна Пастелія и Іоанкія Базиловича.

14.01.1938 - Родився **Золтан Медве** - знамый научник, историк, літературознаватель. У 1989р. захитив кандидатську дисертацію по исторії літературы. Преподователь факультета славянської філології

Пейчської Універзیتی. Занимається вопросами русинського языка, русинської культуры, літературы. Член общества А.Годинки. Ёго роботи: „Petőfi a ruszin nép nyelvén”, „Az alföld poétája a zordon Kárpátokban”, „Hodinka Antal emlékkönyv” и др.

15.1.1887 - Родився **Др. Александер Бескид** - русинський адміністратор и культурно-общественный діятель, первый віце-губернатор Подкарпатської Руси (1938).



Йожеф Ботлик

15.01.1949 - Родився **Йожеф Ботлик** - историк, публіцист, теолог. Автор работ по исторії центрально-европейських регіонув, котрі входили у состав Мадярського Королевства, у частности - Подкарпатської Руси.

15.01.1978 - Умер **Федор Манайло** - знамый художник, график и декоратор.

16.01.1879 - Родився **Юлій Гаджега** (псевдонім Юлій Русак) - греко-католический церковный діятель, историк, педагог, політик. Учився у гімназії у Ужгороді, у духовных семінаріях у Естергомі, и у універзитах у Будапешті, Відні. Быв рукоположений у 1902 р. Из 1907 р. быв назначеный професором духовної семинарії у Ужгороді. Под псевдонімом Юлій Русак издал “Очерки культурной истории Подкарпатской Руси” (1927), “Воспоминания” (1938), зберьки розказув.

16.01.1907 - Родився у Дусині (Украина) **Юрій Августин Шерегій** - режисер и драматург



Іван Манайло

16.01.1942 - Родився **Іван Манайло** – художник. Закончив Киевський Художественный Институт, робив преподавателем и довгий час директором Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства. Основатель и директор меморіального музея Федора Манайла. Живе у Мадярщині, член РМС Ваца.

17.01.1897 - Родився **Александер Хира** - греко-католический діятель, педагог, єпископ подполної

греко-католицької церкви. Учився у Ужгородській духовній семінарії, затым на теологічеському факультеті Будапештської універзیتی. 6.08.1949 р. - за отказ перейти у православіє був осуждений на 25 рокув лагерей ГУЛАГа. У септембрі 1956 р. був освобожденый и зачав тайну душпастырську роботу у рудному селі Вільхівцях. Тайно був духовным наставником подполної Мукачевської греко-католицької епархії.



*Юлій Ставровський-
Попрадов*

18.01.1850 - Родився **Юлій Ставровський-Попрадов** - талантливый поет, етнограф, філолог, літературный критик. Теологію студовав у Будапешті, будучи бібліотекарём літературного кружка. Ёго называли класиком карпаторускої літературы.

19.01.1890 - Родився **Иван Русенко** - знатый поет и драматург Лемковины.



Шандор Бонкало

22.01.1880 - Родився **Шандор Бонкало** - професор, знамый етнограф, историк, філолог-славист, педагог. Учився у Будапешті. Быв завідующим Кафедров русинського языка и літературы Будапештської Універзیتی. Кафедра была открыта у октовбрі 1919 рока.

25.01.1932 - Родився у Руськом Керестурі протоирей-ставрофор **о. Иоаким Холошній** - протоирей Дюрдовський и декан Бачки.

26.01.1791 - Родився **Иоанн Чургович** - „Карпато-русский Плутарх”. Філософію студовав у Будапешті. Быв професором Ужгородської гімназії и учителської семінарії. Талантливый педагог. Май знама ёго книга Чурговича „Церковні проповіді Иоанна Чурговича”. Зобрав велику бібліотеку.



Иоанн Чургович

26.01.1941 - У Ужгороді основано **Подкарпатське Общество Наук** - котрое занималося видавателством. Обществом было выдано много книг, учебникув, журналув на русинському языку. Первым председов общества был А. Годинка.

26.01.1945 - Родився **Павел Роберт Магочі** - професор-академік, автор булше 600 монографій из исторії Украйины и Подкарпатської Руси, знамый русинський ідеолог, організатор двигання русинув у цілому світі.



о. Иоаким Холошній



Иоан Пастелій

27.01.1741 - Родився **Иоан Пастелій** - историк, поет.

27.01.1926 - Родився **Павел Бедзир** - художник-графік. Закончив Ужгородське училище декоративно-прикладного искусства. Їго філософське кредо - духовне самоусовершенствованіє, отказ вуд "соцреалізма". Уєдно из жонов, Е. Бедзир - Кремницьков, были у центрї ужгородської нової волны "шестидесятникув", создали неформалну авангардну групу. Создал серію графических філософських композицій - "Жизнь дерев".



Павел Бедзир

29.01.1905 - Родився **Иван Гарайда** - знамый культурно-просвітительський діятель, ученый, русин-патріот. Учився у Сейкешфегирварі, Будапешті, Пейчі. У 1941 році став председов Подкарпатського Общества Наук. Выдав по русинськи булш ги 40 книг. Написав Граматику русинського языка /из 1941 рока офіціалный учебник діла русинських школ/.

30.01.1775 - Родився **Василій Кукольник** - знамый у Росії ученый и педагог русинського происхождения.

30.01.1932 - Родився **Иван Кривський** - доктор физико-математических наук, русинський сосполный діятель, быв членом Федерації Національных Меншин у Европі (1992 - 2000), председов Сойма Подкарпатських Русинув.



Иван Гарайда

ФЕБРУАР

1.02.1931 - Родився **Володимир Микита** - знамый русинський художник, ученик Б. Ерде-лія, Й. Бокшая, Ф. Манайла. Окрем Ужгорода мав успішні выставки у Франції, Швейцарії, Мадярщині, Болгарії, Японії, Канаді.

1.02.1947 - Родився **Андраш Бенедек** - историк культуры, публіцист, поет. Закончив Ужгородську Універзіту, робив редактором многих новинок. Из 1976 рока живе у Мадярщині, знакомить мадярську общественность из исторієв, культуров подкарпатських русинув. Автор книг "Сусіди добрі та вшелиякі. Русины-gens fidelissima!" Ужгород 2000 р., Будапешт 2004 р. и др.



Володимир Микита

3.02.1895 - Родився у Воловці **Штефан Шкимба** - видавateľ перших награнь лемковської народної музики, культурний діятель лемковської еміграції.

4.02.1897 - **Начало акції Еде Егана на Верховині** - котра була практично в допомозу селянам горських окресув. Из Тироля, Швейцарії, Баварії був завезений файтовий скот, котрий був розподілений межи газдами. У верховинських селах були організовані кооперативи (дружества), кредитні каси, котрі давали хосенні позички на розвиток газдуства. Дякувучи своїй акції фунговали господарські школи, були побудовані ферми на полонинах.

4.02.1912 - Родився **Михаїл Молнар** - педагог, писатель, фолклорист. Закончив Мукачовську руську гімназію. Крім школи організував сільський камерний хор "Голубинська борона". Писав очерки по етнографії Свалявщини, записовав обряди, лексику русинського языка, музикальний фолклор. Часть його етнографических записув была видана його братом Васи́лем Молнаром у зберьці "Вичурки у вуйны Полані".

4.02.1924 - Родився **Іван Калинич** - педагог, художник, заслужений майстер народної творчості, робив учителем у многих селах Подкарпатя. Їго стараннями было організовано перше обєднання „Художник Верховини”, котрым вун руководив. На выставках презентовав себе ги художник-пейзажист. Окрем того, вун зарекомендовав себе, як таланливый русинський поет. Писати по-русинськы зачав из рока 1995. Выдав чотыри поетичні зберькы: „Смісья, Верховино”, „Рудна земля”, „Верховинські вечурниці”, „Поетичні іскринки”. Їго поезія оцінена межинароднов премієв имени Александра Духновича (2003). До кунця жывота брав участь у русинському русі. Быв членом комісії по кодифікації русинського языка. На його поетичні тексти написано булше 30 співанок.

7.02.1864 - Родився **Антоній Годинка** - славный научник, академік Мадярської Академії Наук, ректор Пийчської Універзیتی, председа Подкарпатського Общества Наук. Широко по світі знавут його историчні роботи, межи нима и "Утцюз-



Андраш Бенедек



Еган Еде



Михаїл Молнар



Іван Калинич



Антоній Годинка

нину, газдуство и прошлость южно-карпатських Русинув". В ёго рукописном наслідстві убстали ся и лексикографічні и етнографічні роботи, котрі и дотеперь не стратили цінность и выдадутся: "Глаголница", "Пісні наших предкув" и др. Умер 15.07.1946 у Будапешті.

8.02.1932 - Родилася в Габурі **Марія Хомова** (Дупканічова) - педагог, языкознателка, авторка многих літературных статей, соавторка книжки „Оброждія Русинів” (2005), одповідна редакторка Русинських літературных альманахув, активна културна діятелка Русинської Оброди на Словеньску, Сполку Русинських Писателів Словеньска и дописователка Інфо Русина.

09.02.1944 - Родився **Томислав Мишир** – дохтор, поет. До року 2008 выдав дві книжки поезії и чотыри книжки документалної прозы. У пририхтовані має ищи дві книжки поезії и три книжки прозы. Є членом Дружства „Руснак”. Уєдно из Силвом Ердельом и Силвом Кетелешом є основателєм Етнографічної зберьки у Петровцех (Хорватія).



Анатолій
Кралицький

12.02.1835 - Родився **Анатолій Кралицький** - игумен Мукачовського монастыря, подкарпато-русинський будитель, поет, прозаик, етнограф, фолклорист, публіцист.

12.02.1866 - Родився **Иван Поливка** - педагог, сосполный діятель. Закончив учителську семинарію у Ужгороді. Написав и опублікував універсальный учебник (“Учебная книга реальных наук для подкарпатских угро-русских школ для повседневного и повторительного учения”). Записовав казкы, народні співанкы, легенды, поговорки. Изобрані ним співанкы были опубліковані М. Врабелем.

12.02.1920 - Родився **Семен Панько** - поет, прозаїк, товмач, русинського происхождения.

12.02.1922 - Родився **Василь Молнар** - учитель, писатель, сосполный діятель и патріот родного края. Не встиг через зміну державности на Подкарпатю завершити курс духовної семінарії у Ужгороді. По войні закончив філологічний факультет Ужгородської універзіты. Робив учителєм у вшелякых школах. Писати зачав ищи у гімназії, печатався у альманахови „Живая струя”, котрый выходив у Мукачові. Днесь



Иван Поливка

єго різножанрові твори печатаються у областній періодиці. Вийшли єго дві книжочки малої прози „Поклик отчого краю” и „Брызги из Лужанки”. У році 2002 вийшла збірка „Вычурки у вуйны Полані”. Єден из знамых критикув Подкарпатя раз так писав за нєго: „Сесе имня має быти вписано золотыми буквами у русинську літературу”. Вун многожанровый писатель, ліпший представитель малої русинської прози, пише стихи и курті форми драматичного жанра.



Василь Молнар

12.02.1966 - Умер **Петро Ризнич Дядя** - театральний режисер, драматург и публіцист.

14.02.869 - Умер **св. Кірілл** (Коншантин) - автор славянської азбуки и первых перекладув Св. Письма и літургічних текстув на старославянський язык, просвітител Славянув. Народився у 827 році у місті Солунь.

14.02.1732 - Родився **Иван Брадач** - церковний діятель, просвітител, єпископ Мукачовської греко-католицької єпархії.

16.02.1854 - Родився **Віктор Камінські** - священник, педагог, журналіст. Закончив духовну семінарію у Будапешті. У 1878 - 1891 рр. - професор Ужгородської духовної семінарії, из 1896р. - директор общества Св. Василия Великого. Издав церковні проповіді И.Чурговича, написав “Историю Ужгородської учительської семинарії”.

17.02.1750 - Родився **Алексей Повчий** - греко-католицький церковний діятель, єпископ Мукачовської єпархії. Учився у Великому Варадіні и у “Барбареумі” у Відню (1775 - 1778). Много изробив діла розвитку школьного образования межи русинами, способствовав изданію церковных книг, єго подпорованиям хосновалися В. Довгович, М. Лучкай, А. Духнович.

17.02.1949 - Родилася у Странях **Анна Кузмякова** - бывша председателка РОС, редакторка Народных Новинок, нині шефредакторка місячника Інфо Русин и культурна діятелка РОС.

20.02.1914 - Родився **Иван Керча** - таланливый поет, літератор, редактор альманахов, організатор літературных обществ. Умер у 1951 році. Єго удпровуд учинився стихійнов демонстрацієв русинської інтелігенції Подкарпатя против совітського тоталітарного режима.

20.02.1923 - Родилася **Анна Галгашова** - русинська народна поетка и писателка, у днесь уж затопленуй Остружниці, окрес Снина. Авторка книжки “Стружницькими пішниками” (1933), її поетичні твори суть надруковані у зберці русинської народної поезії “Терньова ружа” (2002) и у антології русинської поезії “Русиньски/руски пісні” (1997). Умерла 15.1.1996 у Пряшові.



Иван Куртяк

20.02.1943 - Родився **Ігор Керча** - письменник, видавець, автор нової русинської граматики „Материнський мовний”. Складив Читанку про недільні школи „Утцюзнина” (2001, Будапешт), „Матяш, король Русинів” (2001, Ніредьгаза). У 2007 р. з'явився Русинсько-російський словник на 59 тис. слів.

21.02.1888 - Родився **Іван Куртяк** - вчитель, політичний діяч, депутат Чехословацького Парламенту в Авт. Земледільського Союзу. Основним змістом його політичної діяльності була боротьба за автономію Підкарпатської Русі.



Емелян Балецький

21.02.1919 - Родився **Емелян Балецький** - відомий поет, вчений, філолог-славіст. Закінчив Будапештський Університет. Був керівником кафедр російської мови і літератури.

21.02.1859 - Родився **Імре Ревес** - відомий художник. Довгий час жив і творив на Підкарпаття у Виноградіві, там і помер у 1945 році.

22.02.1987 - Помер у Нью-Йорку **Енді Варгол**, похований у Пітсбурзі. Її батьки русини виїхали з Микова до Америки на заробітки. Всізнавний вигаданий майстер, один з засновників поп-арту. Народився 6.8.1928 у Пітсбурзі. Її перший музей був відкритий 1.9.1991 у Меджілаборцях.



Енді Варгол

24.02.1921 - Родився **Антон Кашай** - відомий художник Підкарпаття, який багато років був головою Союзу Художників на Підкарпаття.

24.02.1952 - Родився **Осиф Кудзей** - поет. У літературу вступив у зрілому віці. По роках 1989 спочатку у „Народних новинках”, у часописах „Русин”, „Благовістник”, „Артос” і у русинських календарях почали виходити його поетичні твори. У році 2008 побачила світ його збірка творів „Мудрість життя”. Її вірші (найчастіше байки) написані простим, народно-бесідним стилем. Автор у своїй поезії поводити про людей і про життя коло себе через оптику гумору і сатири. Сю атмосферу віршів передає читачеві і заставляє його над цим задуматися.

25.2.1922 - Родився у Кулі **Євгеній Е. Кочиш** - скульптор і майстер.

27.02.1910 - Родився **Федор Потушняк** - відомий вчений-етнограф, археолог, педагог, письменник.



Федор Потушняк



Іван Сільвай

9.03.1906 - Родився **Бартоломей Гаджега** - педагог, краєвед, общественно-політичеський діятель. Закончив Ужгородську учительську семінарію. Зберав и публікував фолклорный матеріал. Из 1936 р. составлял записи у "Пам'ятнуй книзі", своєобразнуй народнуй енциклопедії.

Александр
Митрак

10.03.1241 - Родився **Дейнеш Гийдерварій** - уєдно из русинами обороняв Веречанський перевал уд нашествія татар. У битві погибло много русинув, котрі обороняли землю Мадярщини.

14.03.1737 - Родився **Арсеній Коцак** - знамый ученый, лінгвіст, поет, педагог, историк, філософ, теолог. Автор граматики „Школа или училище граматики русской і прочих многоразличных отрокам надлежащих..." (бібліотека Дебреценської Універзиті). Граматика написана в роках 1768-1788, намного скорше уд М. Лучкая, лем не опублікована.

15.03.1838 - Родився **Іван Сільвай /Уріил Метеор/** - знамый прозаїк, поет публіцист, церковный проповідник. Теологію закончив у Будапешті.

Адольф
Добрянський

15.03.1783 - Родився **Василій Довгович** - греко-католичеський душпастирь, первый знамый поет на світські теми, різнобокий писатель, ученый-філолог, антрополог, музыкант, художник. У 1830 році був избраный членом - кореспондентом Академіи Наук Мадярщини, лишив за собов 248 латинських, 36 мадярських 10 русинських трудов.

17.03.1913 - Умер **Александр Митрак** - русинський словникарь и писатель.

19.03.1901 - Умер **Адольф Добрянський** - признамый у Мадярщині вождь русинов.

19.03.2003 - У Будапешті зареєстровано **Все-державное Общество Русинської Интелігенції им. Антонія Годинки. (ВОРИАГ).**

Еп. Григорій
Таркович

20.03.1792 - Родився **Йосиф Змій-Микловші** - художник. Из 1814 р. дяк церкви Сятої Варвары у Відню, паралелно изучав живопись у Віденській Академії Художеств (1814 - 1822). Из 1830 р. иконописец Пряшовської капітулы, писав портреты містных діятелей, жанрові картины, портрет Еп. Григорія Тарковича.

21.03.1938 - Родився у селі Брод (Иршавський окрес, Подкарпатя) **Андрій Бокотей** -художник скла

и кераміки. Їго отца, котрый був греко-католичеським священником, у 1949 р. за отказ прийняти православіє осудили на 25 рокув. А.Бокотей закончив середню школу у Чинадієві, пак став студентом Художественного Института у Лембергу. У 2000 р. стає директором Лембергської Академії художеств, у 2001 р. – дійсвителным членом Академії Художеств України. У 2006 р. їму присвоєно званіє народного художника України. Творчість А.Бокотей достигла світового уровня.



Юрій Чорі

22-23.03.1991 - У Меджілаборцях одбився **Первый Світовий Конгрес Русинув.**

22.03.1923 - У Мукачові організовалося **Культурно-Просвітительне Общество им. А. Духновича.**

24.03.1910 - Родився **Дюла Ортутай** - знамый етнограф, член Мадярської Академії Наук. Изглядововав русино-мадярські звязі, видав казки Михайла Федича. Член Подкарпатського Общества Наук (1941).

25.03.1871 - Родився у Будапешті **Игорь Грабарь** - мироизвістный ученый, искусствовед, живописец, був директором Третьяковської Галереї. Їго отец був депутатом Мадярського Парламента, а мати - Олена Добрянська, дочка А. Добрянського.

25.03.1933 - Родився **Юрій Чорі** - поет, прозаїк, публіцист, середню школу закончив у Мукачові. За антисоветську діяльність був засужений спецсудом на 10 рокув исправително-трудоу лагерув. Реабілітований у 1991 р. Є автором многих видань: „Слово не полова”, „Легенди нашого краю”, „Цвіт папороті”, „Жива історія” и др., жерелом діля котрых послужив живот рудного края.



Ференц Семан

27.03.1899 - Умер **Юлій Ставровський-Попрадов** - знамый русинський поет.

27.03.1937 - родився **Ференц Семан** - представитель подкарпатського авангарда 60-х рр. Быв єдным из ведучих художникув нової волны. Советков пропагандов був провозглашений “формалістом”. Мав 11 персональных выставок, котрі мали великий успіх. Картины Ф. Семана суть у многих галереях Европы и Америки.

28.03.1919 - Родився **Юлій Мушка** - знамый русинський художник Пряшовщини.

29.03.1865 - Умер **Александр Духнович** - великий подкарпато-русинський будитель, поет, прозаїк, драматург, историк, філософ, фолклорист, геніальний педагог.

ORSZÁGOS IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR
BUDAPEST

А П Р І Л Ь

1.04.1858 - Родився у Шарішському Ястрабію **Михал Бескид** – греко-католицький священник, публіцист, етнограф і культурно-освітній діятель. Бойовав за присоединеніє Подкарпатської Руси ид ЧСР. Умер у Кошицях 30.11.1932.

3.04.1867 - Начав виходити первый русинський педагогический журнал „Учитель”, под редакційов **Анрія Репая**.

4.04.1906 - Родився у мадярському селі Вісло **Др. Николай Бобак** - педагог, церковный діятель, первый директор Греко-католицької руської гімназії у Пряшові (1936-1944). Умер 18.12.1986 у Пряшові.

6.04.1953 - Родився у Пряшові **Александр Зозуляк** – шеф-редактор журналув Народных Новинок и Русина (1991-2007), теперішній подпресіда Словенської Асоціації Русинських Організацій Словенська (САРО), активный культурно-освітній діятель Русинув на Словенську, секретарь Світової Ради Русинув.

7.04.1989 - Русины Полщі зареєстровали „**Стоваришеня Лемків**”.

8.04.1779 - Умер **Алексій Илкович** - каноник, єден из представителюв неолатиністики. Написав знамениті панегирики от имени русинського народа императору Йосифу II. Рахуєся одним из майліпших поетув, писавших на неолатинському языку.

9.04.1907 - Родився у Буковцях **Іван Шлепецький** - историк літератури, общественно-культурный діятель, автор рукопису „Старинные народные песни Пряшевского края и публікації”, „Выбрани творы А. Павловича (1955)”. Умер 9.10.1976 у Празі.

10.04.1793 - Родився **Йосиф Гаганец** - церковный діятель, просвітитель. Закончив академію у Великому Варадині (1811 - 1812), де изучав філософію и духовну семинарію у Трнаві (1812 - 1816). Из 1843 р. - єпископ Пряшовської греко-католицької єпархії. Принимав участіє у роботі “Литературного заведения Пряшевского”, ініцієвав основаніє Общества Св. Иоанна Крестителя (1863).

10.04.1888 - Родився **Евгеній Перфецький** - историк-славист. Излядовав матеріали по історії Подкарпатської Руси у архівах Мукачова, Ужгорода, Красного Брода и Будапешта. Межи єго роботами: “Обзоръ угро-русской историографіи”, „Іоанникій Базилович та його Brevis notitia”. Изглядовав конфесіональні разногласія на Подкарпатю у період реформації и контрреформації. Ёго робота по соціально-економічеськуй історії края и донині є дуже важнов.

10.04.1922 - Родився у Руськом Керестурі **Стефан Чекан** - казкарь.

10.04.1932 - Родилася **Любка Сегеди-Фалц** - учителька, поетеса. Из 18 рокув ищи у Овчарох, зачинать писати поезію. Перва її зберька пісень „Подоба з далека” вийшла у році 1975, а друга зберька пісень „Класки” была надрукована у році 1999. За сю зберьку у році 2006 її нагородили премієв Александера Духновича (тітул лавреата и премію достала у Криниці на IV. Біенале Русинської/Лемковської културы). До днесь має видано коло 250 пісень у вшелияких часописах, новинках, календарях и антологіях. Была єднов из основателюв и первов председов дружства „Руснак”. Три роки была членом Рады Світового Конгреса Русинув, также є членом Світової Академії русинської културы.



Любка
Сегеди-Фалц

11.04.1929 - Родилася у Межилаборцях **Анна Галчакова** - зната народна поетеса и писателка.



Анна Галчакова

12.04.1949 - **Любомир Медєши** - етнолог, поет, сосполный діятель. Робив у Воеводинському музею у Руському Керестурі. Из рока 1979 вюв активну културну діяльність межи русинами Воеводини, був председов Фестиваля „Червена Ружа”. Из рока 1987 стає директором новинки „Руське Слово”. Быв председов Дружства за русинський язык и літературу, председов „Рускей Матки” и єдным из зачинателюв Світового Конгреса Русинув. Є єдным из ініціаторув споєня Русинського дружства Северной Америки и Саскачеванського дружства русинської културы. Из рока 1992 жиє у Канаді, де продовжає активну діяльність межи канадянами русинського походження. Має ряд научных творув, котрі опубліковані на шістєх языках. Быв єдным из консультантув енциклопедії русинської културы и енциклопедії народув, котрі живуть у Канаді. Сотрудничав из рядом информативных медій на русинському языку. Написав дакулко театралных сцен, и приріхтовав дїтські театралні выставки. У Канаді выдані єго книжки про русинську културу, историчні приповідки дїля дїтей, поезія, и очерки на выселенські темы.



Любомир Медєши

14.04.1911 - Родився **Теодор Ромжа** - єпископ, Мукачевської греко-католическої єпархії, великомученик. Умер 1 новембра 1947 рока, отравлен



Теодор Ромжа





Елизавета
Бедзир-Кремницька

сотрудниками советського КГБ у Мукачовській
городській болниці. Єпископа убили за отказ перейти
у православіє.

14.04.1925 - Родилася **Елизавета Бедзир-Кремницька** - художниця. Закончила Ужгородське училище декоративно-прикладного искусства. Єдна из представителей подкарпатського авангарда 60-х рокув. У її творчості - яркі многофігурні композиції, оригінальні портрети. Нигда не ишла на компроміс из “искусством соціалістического реалізма”.



Димитрій Поп

15.04.1892 - Умер **Александр Гомичко** - юрист, красвед, публіцист, член “Литературного заведениа Пряшевского”, печатався на боках “Церковной газеты”, “Месяцесловах”, у новинці “Карпат” напечатал цикл статей “об угро-русской народной жизни”(1885).

16.04.1941 - Родився **Димитрій Поп** - знамый славіст, єден из составитлюв украинсько-русинського словаря, успішно робить над совершенствованієм русинського літературного языка, автор многих книг, составляет учебники для русинських школ, принимает активное участие у научных конференціях в Будапешті. У 2007 році вийшов єго „Словарь русинсько-украинсько-руський и русско-украинсько-русинський”.



Иван Лявинец

18.04.1923 - Родився **Иван Лявинец** - пражський греко-католический єпископ, Екзарх греко-католическої церкви у Чехії. По порученію єпископов П.Гойдича и В.Гопка возглавлял греко-католическу церковь ЧСР в илєгалности, за што сидів у темниці. Талантливый поет, писатель /псевдонім Иван Горянин/. Основатель и редактор журналов „Благо-вісник”, ”Зоря”, „Єдиним серцем”.



Василь Гопко

20.04.1690 - Быв высвячений на Мукачовського єпископа грек **Йосиф де Камеліс**. Первым почав печатати книги на русинському языкови /”Катехизм”, „Азбука”/.

21.04.1904 - Родився єпископ **Василь Гопко** - русинський патріот, хранитель старославянського церковного обряду. Умер 23.07.1976 у Пряшові. Провозглашений Блаженным у 2003.

22.04.1802 - Родився у с. Тибава **Юрій Венелін**

(**Гуца**) - знамый славіст, фолклорист, историк, філолог и сосполный діятель. Занимався исторією Болгарії и Подкарпатя.

23.04.1952 - Родився у Видрани **Владимір Противняк** - культурно-сосополный діятель, председа Русинської Оброды на Словенську. Сполузакладатель счасного музея Е. Варгола в Меджілаборцях. Жыє у Видрани.



Венелін Гуца

24.04.1646 - Была подписана УНІЯ у Ужгородському замку. Тым кіпом русины стали греко-католиками.

24.04.1803 - Родився у Тополі **Александр Духнович** - геніальный будитель русинов, педагог, мыслитель, историк, драматург, публіцист. Автор гимна „Подкарпатськіє русины”. У 1851 році у Будапешті видані ёго „Литургическій катехизис” и знаменитый „Хліб души”. Закладатель первой русинської культурної організації - Літературное заведение Пряшовское (1850), Общества св. Иоанна Хрестителя у Пряшові (1862), автор звернення Вручаніє (Я Русин был...), первого букваря и многих визначних літературних документув. Умер 30.3.1865 рока у Пряшові, де є похоронений у крипті Кафедрального собора св. Иоанна Хрестителя.



Александр Духнович

25.04.1940 - Родилася **Анастасія Даліда** - поетеса. Сохранила у собі велику любов до рудної Верховины, народных традицій. Школу выходила у Мукачові. Русинська поетеса-самородок. Її стихи дуже сердечні, повні любови и гражданської тревогы за судьбу Отчої землі. У році 2001 выдала зберьку „Дзвони Карпатского краю”. Її стихи печаталися у новинці „Християнська родина” (Ужгород), „Русинський світ” (Будапешт), у русинському „Календарі-Альмасі” (Будапешт).

26.04.1935 - Родився у Рускім Керестурі **Яким Сивич** - композитор, педагог, культурный діятель бачванських руснакув.

28.04.1928 - Родився у Подгорянах (Мукачово, Подкарпатя) **Антон Шеп** - еден из знамых художникув. Вун вырус у греко-католическуй родині. Еден из ёго братув став монахом, у 1940 р. был игуменом Малоберезнянського монастыря. А.Шеп закончив Лембергський Художественный Институт, факултет монументального живописа. Из 1954 до 1961 р.был преподавателем Ужгородського



Анастасія Даліда

училища декоративно-прикладного искусства. Из 60-х рокув робив у Києві, де не переставав писати рудное Подкарпатя („Народное гуляня” 1968р., „Щедрий вечер, добрый вечер” 1970 р., „Церков у селі Опорець” 1973 р., „Великдень” 2001 р. и др.). У послідні роки вернувся у рудні Подгоряны, де продовжає писати свої шедеври.

М А Й



Петро Лодій

1.05.1690 - Мукачовський єпископ **Йосиф де Камеліс** дав узказ, обы „каждый духовник мав дві книги, у одну най запише, кого крестив, тоєсть имня крещеного, родителей, кума и кумиці, год и день, коли крестив, а у другой най зазначит имена повінчаних и час вінчаня”.

3.05.1933 - Родився **Юрій Панько** - високошкільський педагог, єден из творителюв и кодифікаторув русинського літературного языка у Словакії.

4.05.1764 - Родився **Петро Лодій** - педагог, філософ, літератор, професор Петербургської Універзیتی.

4.05.1909 - Родився **Петро Лінтур** - фолклорист, літературовед, педагог. Окончив руську гімназію у Мукачові, Карлову універзіту у Празі. Изглядовав подкарпатську літературу и журналістику XIX и XX ст. Открыв діла науки цілу плеяду подкарпатських казкарув (В.Королович, Ю.Ревть, И.Ильтьо и др.), создал антологію балад и казок Подкарпатської Руси.



Петро Лінтур

5.05.1885 - Родився у Білцаревій **Мефодій Трохановський** - видаватель, журналіст, культурный діятель, автор первых лемкувських учебникув діла народных школ, арестант Талергофа.

5.05.1910

- Родився **Павел Цибере** - юрист, дипломат, політический и культурный діятель. Пуд час студій у Празі активно участвовав у студенчеському обединенію „Возрожденіє”. У 1936 році організовав „Русскій народный університет” из філіалами у Хусті, Ужгороді, Як член временного чехословацького правительства представляв ПР, добився освобождения многих русинув из совіцького Гулага. Нигда не принял присоединения нашего края до СССР, за што був арестованный в 1947 р.

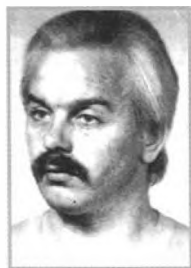


Павел Цибере

5.05.1941 - Умер **Стефан Гладоник** - педагог, хормейстер, композитор. Закончив Мукачовську гімназію, богословську семінарію у Ужгороді. Учився у консерваторії у Празі і у Будапешті. Руководитель хора греко-католического собора у Ужгороді. Організовав мужський хор "Верховина", котрий заняв II місце на фестивалі хорів у Кошицях. Изобразив и обробив велику колекцію русинських народних співанок, включив їх у репертуар руководимых ім хорів.

5.05.1951 - Родилася **Марія Мальцовська** - публіцистка, письменка, редакторка „Народных Новин", „Русина". Лавреатка Премії Александра Духновича в області русинської літератури за 1999 рук.

15.05.1955 - Родився **Володислав Грабан** - поет, культурний, сосполный и релігійный діятель. Вуд рока 1976 жие у Креници, де межи лемківськими родинами організовує концерты, літературні вечори. Великий вклад внюс у розвитіє „Музею Лемківской Культуры" в Зындрановій, був організатором стріч „Лемківска Творча Осін". Основав и пару рокув редаговав музейный кварталник „Загорода". Теперь веде своє видавателство „Наша Загорода", де публікує твори сочасных лемківських авторув. Публіковатися зачав у кунци 70-х рокув у полській періодиці („Gazeta Krakowska", „Tygodnik Kulturalny", „Regiony", „Integracje", „Dunajec", „Kultura"). Окрем стихув публіковав фотографії, за котрі дустав награды. Выдав 4 авторські зберьки поезій: „Twarz pośród cieni" (1984, полскоязычна), „На ковпаку гір/Na koraku gór" (1991, полско-лемківска), „Rozsypane pejzaze" (1995, полско-лемківска), „Іконостас болю" (1991, стихи у товмаченю на украинський язык). Вун є и автором многочисленных переводув. Окрем сего пише ліричні мініатюры в прозі и репортажі. За свою творчость міністерством „Культуры и Штуки" нагороджений званієм Заслуженный діятель культуры.



Володислав Грабан

9.05.1943 - Родився **Владимир Федынышынец** - популярный теперішний русинський поет, письмен, публіцист, есеїст, автор многих книг: „Мирна наша русинська путь", „Я есть вечный Русин", „Мы Русыны-Неба Сыны". Первый редактор новинки „Подкарпатська Русь", основатель журнала „Айно".

14.05.1840 - Родився **Юрий Игнатков** - педагог, літературовед, лінгвіст. Робив в Будапешті преподавателем гімназії. Составив перву у Мадярщині



Владимир Федынышынец



Василь Хома

граматику циганського языка „Cigány nyelvtan”.

15.05.1983 - Єпископ **Александр Хіра** тайно висвятив о. Йосифа Головача на єпископа.

16.05.1933 - Родився **Степан Броді** - знамий учений-математик, кандидат математических наук, автор многих научных трудов, єден из первых возродителюв русинського двиганя на Подкарпатю. Русинський патріот. Возобновив изданіє русинського календаря общества им. А. Духновича. Талантливый музыкант, шахматист.

16.05.1960 - Умер **Игорь Грабарь** (1871-1960) - знамий художник и теоретик малярського искусства, директор Третьяковской галереї, директор Института истории искусств Академіи Наук СССР. Родився в Будапешті.



Епіфан Дровняк

16.05.1968 - Умер **Лука Демьян** - писатель, збератель фолклора на Подкарпатю. Перва зберька Луки Демьяна вийшла у 1943 р.

18.05.1927 - Родився **Василь Хома** - историк літературы, педагог, дипломат, сосполный діятель. Автор булш ги 300 научных работ, 6 монографій. Організатор “Общества русинських писателей Словакіи”, автор учебникув русинської літературы, подготовив 3 выпуска Русинського Літературного

Альманаха. У 2005 р. выпустил монографію “Оброджїня русинів”.

21.05.1985 - Родився у містечку Криниця (Лемковина) знамий художник **Епіфан Дровняк (Никифор)** - представитель примітивного малярства. У 1949 р. у Варшаві одкрыто персоналну выставку „Выставка художніх робіт Яна Нікіфора з Криниці”. Айбо єго слава приходить аж у 1959 р. на выставці у Парижі в галереї Diny Vierny. У 1960 р. вун має выставку у Гайфі и Єрусалимі, а у 1961 р. у Франкфурті, Баден-Бадені, Гановері, Базилеї, Римі, Відню, Чікаго, Швейцарії, Лондоні.. Умер у 10.10.1968 р. у селі Фолуш.

22.05.1993 - Состоялся II Світовий Конгрес Русинюв (Крениця, Полша).

22.05.1945 - Родився **Иван Петровцій** - писатель, поет, товмач. Писав по-українськи, пише по-русинськи. По-русинськи И. Петровцій написав „Наші співанки” (1996), „Наші и ненаші співанки” (1998), „Битангїські співанки” (2001), „Послідні співанки” (2004). Вун є лавреатом премії им. Дюли Ілєша (1994), также лавреатом Межнародной премії за русинську літературу им. А. Духновича (1998).

22.05.2000 - У Шарошпотоку под Замком Раковці



Иван Петровцій

Ференца II відбулося святкування Вседержавного Дня Русинув. Сесь день признаний Правительством Мадярщини **Національним Днем Русинув**.

23.05.1911 - Родився **Андрій Коцка** - єден из найталантливіших художникув Подкарпатя, воспитаник „Публичної школи рисования” Бокшая и Ерделі. Майзнаті сут его образы-портреты.

24.05.1946 - Родився **Штефан Сухий** – поет, учитель. По окончаню універзіты робив редактором пряшовського радіо. Писати зачав ищи ги студент універзіты, спершу писав по- українськи. Як русинський поет дав за себе знати у 1989 році у часы Баршонёвої революції. Про ёго перо характерні вшелякі жанры, вун выдав книжки „Русинський співник (1994), „Енді сидать на машину вічности” (1995), „Аспірін” (2006); випробовав свої творчі сили в области гумористичної прозы „Як Руснакы релаксують” (1997); удомашнив у нашу літературі драматичный жанр радіогры „Добра вода”, „Склероза”, „Рулета”, „Хліб душы отця Александра”, „Владыка або добрый ученик Христа”; є автором драмы „Выбраны урывкы із Старой і Новой Заповіді”; є творцем поезії про дітей „Азбукарня” (2004) и „Слон на Кычарі” (2007). У 2000 році за свою літературну творчость був оцінений премієв А. Духновича за русинську літературу.

25.05.1891 - Родився **Бейла Ерделі** - знамый художник, основатель школы живописи на Подкарпатю. Закончив Будапештську Академію искусств. Ёго перві выставки были у Будапешті (1913, 1915 pp.). Выставлявся у Парижі, Мюнхені, Римі и у других городах. Ёго имням названо Ужгородськoe училище декоративно-прикладного искусства.

25.05.1941 - Антоній Годинка написав „Першое и вступительное слово моє ид чесним членам Подкарпатського Общества Наук”, де твердо став на защиту містної народної бесіды, як основы літературного языка.

26.05.1938 - Родився **Иван Поп** - историк-славист, искусствовед, публіцист, автор первої „Енциклопедії Подкарпатської Руси” (Ужгород, 2002, Ужгород, 2006). Автор многих публікацій по исторії Подкарпатської Руси „Dejiny Podkarparske Rusi v datech” (Praha 2005).



Андрій Коцка



Штефан Сухий



Бейла Ерделі



Проф. Иван Поп



Юрій Думнич

26-28.05.1995 - У Руськум Керестурі одбився **III. Світовий Конгрес Русинув.**

27.05.1927 - Родився **Юрій Думнич** - доктор, русинський сосполный діятель, публіцист. Из 1990 р. приймає активное участие у русинському дивганію. Из 1995 р. член централно-европейського "Хельсинського комітета" (Прага). Оpubліковав серію матеріалув про катастрофичеськое состояние екології на Подкарпаті.

29.05.1997 - Начав роботу **IV. Світовий Конгрес Русинов у Будапешті.**

Ю Н І Й



Мирон Жирош

1.06.1936 - Родився у Руськум Керестурі **Мирон Жирош** - знамый журналіст, публіцист, писатель. Живе у Мадярщині. Автор многих книг про етнографію и культуру русинув.

2.06.1939 - Родився **Иван Броди** - художник, скульптор. Закончив Ужгородськое Училище декоративно-прикладного искусства. Из 1976 р. робить у Мукачові, автор скульптуры Дівы Марії, установленної коло мукачовської греко-католичеської церкви, пам'ятника Кирилу и Мефодію у центрі Мукачова.

4-8.06.2003 - У Пряшові одбився **VII. Світовий Конгрес Русинув.**

5.06.1739 - У родному селі Карачин коло Уйлока умер немеш **Иван Зейкань** - подкарпатський русин, дипломат при царі Петрі Великому, воспитатель царя Петра II. 13 рокув перебував у Западнуй Европі (Англія, Франція, Іспанія).

6.06.1742 - Родився у Главниші, теп. Собранецький окрес, **Іоанікій Базилович** -церковный діятель, историк, автор капітальної роботи „Короткий Нарис фундації Федора Корятовича”, котра была написана полатинськи и видана у двох частях у Кошицях (1799, 1804-5). Ёго роботи стали цінным жерелом діла многих историкув и самого И. Орлая, М. Лучкая и других. Умер 8.10.1821 році у Мукачовському монастирю, де був прото-игуменом 38 рокув.

6.06.1890 - Родився у Шарішскім Ястрабію, окрес Стара Любовня, **Петро Жидовский** - культурно-



Иван Броди

освітній діятель на Пряшовщині. Умер 25.11.1947 у Ш. Ястрабю.

7.06.1934 - Родився в Стриговці **Др. Іван Бандурич** - председа окресной організації Русинської Оброди на Словенську в Бардіїві, культурно-освітній діятель, член Ради Влади Про Народности у СР, систематичний дописователь до русинської преси і радіо. Жыє і творить у Бардіїві.

08.06.1930-1996 - **Силво Ерделі** - поет. Ведно из Томиславом Миширом и Силвом Кетелешом выдав Етнографську зберьку у Петровіцях. Пісні зачав писати коли му было 18 рокув. У 1977 році увіділа світ ёго перва зберька „У лешику при валалє”, пісні котрої стали мостом межи народнов співанков и художнёв літературов. Друга ёго зберька „Наспак швета” вийшла постгумно у році 2007. На слова двох ёго пісень „У лешику при валалє” и „Петровски дзвон” написана музыка, котра нараз стала дуже популярнов.

10.06.1829 - Умер у Петербурзі **Петро Лодій** - філософ, педагог, професор Петербургської, Краковської и Лембергської Універзіт.

13.06.1897 - Родився **др. проф. Александер Фединец** - талантливый хирург, знамый ученый, самый популярный доктор Подкарпатя. За свою довгу трудову діяльність зробив десятки тисяч успішних операцій. У світі знають ёго ги изглядователя проблемы зоба. Руководив кафедрами хирургії Ужгородської Універзіты. Воспитав многих спеціалістов, мав международный авторитет, написав булш ги 100 научных работ.

14.06.1703 - Множество русинов стрічали „нашого пана” Раковці Ференца II и 16. юнія перевели го пиля Верицьок через гатари. **Началася освободителна война проти австрійського владычества.** Русины составляли основу войська Раковця и билися до побідного конца. За сесе Раковці назвав їх „найвірнішим народом”.

15.06.1945 - Начала виходити по пятницям новинка „Руске слово” у Новому Саді.

17.06.1871 - Родився **Іван Добош** - педагог. Закончив учителську семинарію у Ужгороді, робив учителём співув, директором школы у Неліпині, був інспектором школ Свалявського окреса. Добився постройки 14 школ у горных селах, 11 “Русинських народных домов”, розвивавших русинську культуру. Уедно из И. Федором составил “Букварь діла русинських школ”. У 1935 р. правительство



Силво Ерделі



Александер Фединец



Раковці Ференц



Иван Добош

Чехословакії нагородило його Декретом признання і благодарности.

17.06.1888 - Родився **Павел Петро Гойдич** - єпископ Пряшовської греко-католицької єпархії, визначний представитель русинського народу. Учився у Будапешті. Ід 1927-го рока высячений на єпископа. Пудпоровав русинські школи и виданя книг и журналув на русинському языку. Запертый у темницю у 1950 році за удмітання переходу на православіє. Умер смертєв великомученика у

темниці у Леополдов динь, коли му ся сповнило 72 роки. Провозглашений Блаженным у 2001 році.

17.06.1925 - Быв заложений **РУСЬКИЙ ДОМ** у Пряшові, як культурно-освітний центр русинов, у будові графа Г. Дежефія, котра была куплена за 280 тысяч корун, главно - заслугов І. Кізака и Ф. Ройковича, котрі уєдно из далшима фундаторами - добродітелями - О. Збіглейом, єп. Д. Нарядійом, сп. П. Гойдічом, о. Е Бігарійом, краянами из Америки и др. поскладали на споминану суму.



Павел Петро Гойдич

17.06.1927 - Родився **Иван Давид Франклин Русинський** - доктор-психоневролог, теолог, поет, композитор. Учився у Празькій університі на медицинському факультеті. У 1952 році достав диплом дохтора. Ги психоневролог робив у Чехословакії и у Западній Німеччині (1967 – 1968), затым у Америці, Японії (як дохтор-офіцер америцького флота). У Америці робив пастором Сведенборгіанской церкви у Каліфорнії. Пак у Бостоні достав докторську степень ги теолог. У році 1974 достав америцьке громадянство. Стихи зачав писати у ранній молодости. Пише музику, його пісні знамі и у Японії. У 1992 році вернувся у Чехію, де став членом „Общества Приятелюв Подкарпатської Руси”. У сему же році была видана книга „Empatie v blazinci”. У 1993 році увидів світ його роман-калейдоскоп „Cesta empatia přes Vánoce”, у році 1997 зберька „Scherzo”, де напечатані його русинські стихи.



Иван Давид
Франклин Русинський

19.06.1948 - Родився у Вонигові (Тячовський окрес, Подкарпатя) **Петро Рак** - композитор, заслужений діятель искусства України. Послі окончання 8-ручної школи П.Рак поступив на 10-місячні курсы боянистув – хормейстерув. Пусля успішного окончання курсув поступив у Ужгородське музыкальное училище, затым го принимавуть на 2-й курс Лембергської Консерваторії. Быв директором

заслуженого Закарпатського Народного Хора, из 1986 до 2001 р. – директором Ужгородської Філармонії. Автор музикальних оброботок русинських народних співанок Подкарпатя. У 2003 р. вийшла збірка його авторських піснених творів и оброботок народних мелодій „Світку мій Карпатський!”. У 1995 р. йому присвоєно звання заслуженого діятеля искусств України.

20.06.1999 - У Будапешті **выдана нова русинська граматика** - писемниця „Материнський язык” (М.Алмашій, І.Керча, В.Молнар, С.Попович).

23.06.1896 - Родився **Петро Милославський** - музыкант, хор-мейстер, диригент и педагог. Закончив реалное училище у Петербурзі (1913 – 1916 рр.) и одновременно школу хорового співання и дириговання А. Архангельського. У 1933 р. по приглашенію музикального общества “Боян” переїхав у Ужгород, де робив учителем, возглавляв хор учителей Ужгородського Общества. Розробив програму розвитку хорового искусства у краї. Быв єдним из організаторув Закарпатського Народного Хора. Автор многих фолклорных и музыковедческих изглядовань, составитель збірки русинських народних співанок.

25-27.06.1999 - Отбывся **V. Світовий Конгрес Русинув** у Ужгороді, на котрому было 350 делегатув из 13 держав.

26.06.1921 - Родився владыка **Кир Иоанн Семедій** у селі Мала Копаня. Богословську академію закончив у 1947 році. 6 юлія 1947 рока его высятив єпископ Теодор Ромжа. Вун был назначеный префектом и учителем Ужгородської богословської академіи и был нотаріусом канцелярії єпископа. Пусля ліквідації Мукачовської греко-католическої єпархії из 6 фебруара 1949 рока аж до 1987 рока робив у державных структурах, пак вийшов на пенсію. 24 августа 1978 рока у селі Оноковці был высеченый на єпископа, высятив его єп. Александр Хіра. У януарі 1979 рока пусля смерті Апостольського Адміністратора Николая Мурані став єпископом-ордінарієм Мукачовської єпархії. 21 януара 1991 рока дустав уд Святішого Отця Івана Павла II пудтверждіня полномочій єпархіального єпископа. 25 януара 2003 рока, пусля того, як Світліший Отец принял його резигнацію, владыка Иоанн став єпископом-ємеритом. На 88-му році земного житія, 31-му році єпископського служінія, 62-му році священнической діяльності - 6 децембра 2008 рока упокоився у Бозі Його Преосвященство -, єпископ-ємерит Мукачовської греко-католическої єпархії.



*Петро
Милославський*



*Кир Иоанн
Семедій*

26.06.1924 - На V. Конгресі III. Комінтерна прозвучав **первый сигнал по денаціоналізації подкарпатських русинув**. Уже из марта 1926 рока газета „Карпатська правда” выходила лем українським літературним языком.

27.06.1877 - Родився в Дреніці, окрес Сабінов, **Теодор Ройкович** - культурно-освітній діятель, публіцист, еден з ініціаторів закладіння Руської гімназії в Пряшові (1936), главный редактор новинок Руске Слово (од 1930), новинки Пряшевская Русь (1938-9). Умер 31.10.1963 у Пряшові.

27.06.1964 - Родилася **Анна Плішкова** - педагог, лінгвіст, журналіст, сосполный діятель. Закончила філософський факультет Пряшовської університету. Из 1989 р. редактор новинки на русинському языку “Голос Русин”. Послі создания русинської редакції “Народных Новинок” и журнала “Русин” (1991) стала замістителём главного редактора. Преподає русинський язык у Інституті Національних Проблем и Иностранных Языков у Пряшові.



Анна Плішкова

27.06.1965 - Умер у Братіславі **Василій Латта** - знамый научник, лінгвіст.

29.06.1883 - Родився **Др. Николай Бескид** - священник, культурно-освітній діятель, историк, літературный діятель, етнограф. Быв таємником єпископа (од 1908) и членом Епархіальной Рады (од 1912 р.), був священником у Легнаві (1923-1928) у теперішньому Старолубовнянськом окресі. Написав визнамні роботи „Карпатская Русь” (1920), „Поезія Попрадова” (1928), „А. В. Духнович и его поэзия” (1930), Т. Г. Масарик (1930), „Карпаторуская правда” (1933) и др. Умер 10.12.1947 р. у Кошицах.

29.06.1945 - **Подкарпатя прикапчано ид УССР**, начало гоненія на русинов и греко-католическу церков.

30.06.1862 - Было **зарегістровано Общество им. св. Іоана Хрестителя** - культурно-освітня організація, котра возникла из инициативы єпископа Пряшовської греко-католическої Епархії Осифа Гаганця. 11.11.1862 odbyлася Установлююча громада, на котруй за председу був выбранный А. Добрянський, а за подпредседу М. Гарберій, А. Рубій и И. Выслоцкий. За председу исполнительного выбора - А. Духнович. Ціллю Общества было помагати талантливым русинським студентам из бідных родин здобити освіту. У 1864 році Общество заложило интернат Алумней и бібліотеку.



Др. Николай Бескид

30.06.1940 - Родився **Іван Ситар** - педагог, теоретик педагогіки, русинський сосполный діятель, поет. Закончив фізико-математичський факультет Ужгородської Університету. Автор методических посібий діла учителєй середніх школ. Принімає активное участіє у русинському возрожденію, член Научного Центра Русиністики, пише стихи на русинському языку, товмачить на русинський язык произведения світової літератури.

Ю Л І Й

2.07.1871 - У Ужгороді **вийшов** **первый номер сатирического журна**ла „Сова”. 4 и 5 номеры вышли у Будапешті.

2.07.1895 - Родився **Андрій Броді** - політичеський діятель Подкарпатя. Быв премьер-міністром 1 Правительства автономної Подкарпатської Руси.

2.07.1959 - Родився **Володимир Гаряньскі** - знамый русинський поет и науковец бачванських русинув.

11.07.1883 - Родився **Александр Грабарь**, знамый подкарпатський природознатель, педагог и художник. Учився у Відню и у Будапешті. Автор пиля 70 научных публікацій. Умер 30.06.1959.

11.07.1894 - Родився **Петро Сова** - активный сосполный діятель, краєзнатель, автор работ „Прошлое Ужгорода”, „Архитектурные памятники Закарпатя”. Автор Проекта про Автономію Подкарпатя.(1938).

11.07.1925 - Родився **Василій Габда** - художник, педагог, яркий представитель Подкарпатської школы живописи. Учився у гімназії у Ужгороді, перві уроки по живописи брав у Й.Бокшая. У 1946 р. закончив Ужгородське художественное училище, робив преподавателем и художником музыкально-драматического театра у Ужгороді. Майстер пост-импрессионистического пейзажа, епических образов, архитектурных памятников края. Картины В. Габды представлены у галереях Украины, Росії,



“Добрянскій і его круг”
из журнала “Сова”



Петро Сова



Василій Габда

Клара Балог - народна артистка, балетмейстер, хореограф. Училася у приватний хореографічний школі, затым у Ужгородській учительській семінарії. Из 1945 р. робила у Закарпатському Народному Хорі испершу солістов, затым из 1959 р. стала балетмейстером – хореографом. І до нині робить у хорі, займається хореографічними постановками, сохранияючи їх первооснову – характер, фолклорний колорит, музыкальний стиль, убраня. У її репертуарі є коло 40 хореографічних творув, котрым она дала сценічний живот. Она – жива легенда у царині народної хореографії. У 1997 р. юй присвоєно званіє народної артистки України.



Юрко Харитун

17.07.1948 - Родився у Стужниці (днесь уж у затопленому селі) коло Снины, **Юрко Харитун** - председа Сполку Русинув Спіша, педагог, народный поет, збератель русинського фолклору, русинський культурный діятель, публіцист. Жие у Кежмарку.



Золтан Шолтес

21.07.1909 - Родився знамый художник Пудкарпатья **Золтан Шолтес**.

27.07.2007 - У Мукачові був **открытий** **пам'ятник А. Духновичу**. Ініціатором сбора фінансув было Областное Общество им. А. Духновича.

28.07.1849 - Мадярське правительство выдало устав - распоряженіє, котрое давало право на преподаваніє русинського языка у гімназії и хосновати русинський язык публично.

Пам'ятник А. Духновичу.
у Мукачові

28.07.1864 - Родився **Василій Гаджега** - греко-католический священник, філософ, педагог, историк, сосполно-культурный діятель. Учився у Ужгородській и Будапештській духовній семінарії. Из 1914 р. - архидиякон комітата Унг, преподаватель Ужгородської духовної семінарії. Автор многочисленных работ про Ивана Фогарашия (1928), Михаила Лучкая (1929). Майвеликим вкладом у русинську исторіографію є серія монографіческих статей “Додатки к исторії русинув и русинських церковей” (1922 - 1937), у котрых вун отстойовав тезисы про автохтонность русинув и



Василій Гаджега



Карой Мейсарош

принятіє ними християнства ищи до прихода місії Кирила и Мефодія у 860 рр.

28.07.1899 - Родився **Иван Фірцак** /"Кротон"/ - силач Подкарпатя, котрый из своим цирком обыйшов Европу и Америку.

29.07.1821 - Родився **Кароль Мейсарош** - юрист, историк, журналіст. Учився у Дебрецені, Пийчі, Будапешті. Издав книги по исторії русинув (1850). и др. Основав типографію у Ужгороді. (1861)

30.07.1941 - Родився у Бехерові, недалеко Бардіїова (Подкарпатя), **Иван Русинко** - бывший директор свидницького музея, культурный діятель, педагог, любитель русинських традицій и русинського друкованого слова. У 1999 році залишив дорогоцінну зберьку вибраних поезій Александра Павловича пуд названієм Русины желавуть быти Русинами, котрый выдала Окресна організація РО у Свиднику. Жие у Свиднику.

А В Г У С Т



Людовит Гараксим

1.08.1928 - Родився **Людовит Гараксим** - словацький историк. Закончив філософський факультет Братиславської Універзیتی им. Я. Коменського. Авторитетный спеціаліст по исторії русинув, русинсько-словацьких отношеній. Автор фундаментальної монографії по соціально-культурній исторії русинув Восточної Словакії до 1867 р. Умер 18 новембра 2008.

3.08.1903 - Родився **Стефан Бендас** - парох церкви св. Николая у селі Велика Копаня /Подкарпатя/ историк, бібліограф. У 1949 р. був арестований органами КГБ за отказ подписати воссоединеніє из православієм. Быв осужденый на 25 рокув, до 1955 р. находився у ГУЛАГу. По возвращенію подполно проводив душпастирську роботу. Автор исторических работ „Исторія и хроніка с. Новоселиця”, „Хроніка с. В. Копаня” и др. У 1991 р. у Будапешті вийшов роман о. Стефана Бендаса „Пять рокув за колючим дротом”, де вун описує своє житя на ГУЛАГу.



Стефан Бендас

4.08.1948 - Родився **Виктор Шостак** - скрипач, етно-музыковед, хормейстер. Закончив Ужгородськое музыкальное училище и исторический факуль-

тет Ужгородської Університету. Завідуючий відділом народного творчства Закарпатського Краєведчого Музея. Автор робіт про народні музикальні інструменти і музикальну культуру етнічних груп населення Подкарпатської Руси.

6.08.1928 - Родився **Енді Варгол** - король поп-арта, художник, артист. Родичі его емігрували на зачатку століття до Америки. Родина, котра именува-лася „Варгол” походить из русинського села Микова, недалеко от Меджілабірців у Словаччині. Вшиткі русины тепер

познають Енді Варгола, хоть ищи 20 рокув тому про нёго не чули. Сесе ся стало позад того, ош брат Ендіа Джон, котрый пише себе русином, є віце-президентом фонда Е.Варгола у Нью-Йорку и широко пропагує його умелцтво.

7.08.1949 - Родилася **Елайн Русинко** - професор університу у Америці (Балтимор), займається историєв русинської літератури, основні роботи має по творчеству А. Духновича.

9.08.1960 - Родилася **Олена Дуць-Файфер** - поетеса, педагог, преподає у університі у Кракові. Выдала сборник поезії „В молитовным блюзнірстві” (1985), редактор двомісячника „Бесіда”.

10.08.1888 - Родився **Євген Перфецький** - знамый изгладователь исторії Подкарпатя.

10.08.1923 - Родився **Василій Сарканич** - русинський сосполный діятель, педагог. Закончив Лембергський Лісотехнічний Інститут. Из розпадом СССР активно включився у двигання по возрожденію русинського народа Подкарпатського края. У 1997 р. быв избраный председов Свалявського Общества подкарпатських русинув. Вун змуг обединити людей не лем старшого покоління, а и молодых, котрых треба было учити русинській исторії, діла чого успішно приміняє свуй пуввіковий опыт. Організатор русинських недіlnих шкіл на Подкарпатю, котрых до типирь є 32. Умер 2008.

10.08.1947 - Родився **Петро Муриянка** - псевдонім /Петро Трохановський / (Пархів, Полша), драматург, публіцист, редактор, товмач. Цілий живот и свою творчость посвятив Лемковині. Уд 1992 рока учить лемківський язык у школі. Єден из майактивных членув організації „Стоваришья Лемків”. Из 1989



Елайн Русинко



Олена Дуць-Файфер



Василій Сарканич



Петро
Трохановський

рока редагує часопис „Бесіда”, вуд 1993 рока – „Лемківскій Календар” (вуд 2001 рока „Лемківскій Річник”). Довгі роки веде педагогічну діяльність, у котру входить ученя исторії и културы Лемковины, ученя релігії, робота из молодежи (театралні и музыкальні групи). У році 1983 появилася перва зберька стихув „Suchy badył”, у 1984 році виходить зберька „Мурянчыско”, у 2002 році зберька „Планетники”. Перевюв на лемківску бесіду много класичных творув А.Міцкевича, Ю.Словацкого, И.Франка, Л.Штура. Компонує и исполняє співанки на слова лемківскої поезії. За свою літературну творчість був нагажденый літературнов премієм им. С.Пентака. Є лавреатом премії им. А.Духновича.

12.08.1917 - Родився **Шандор Петкі** - художник, педагог. Закончив Ужгородську учительську семінарію. По рекомендації художникув Й.Бокшая и А.Ерделі, замітивших його способности, поступив у Будапештську Академію Художеств. Малєвав графіку, акварель, рисунок углєм. Став главным майстром по живописнуй техніці межи художниками Ужгорода. Много рокув робив преподавателем Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства. Участник многих выставок.



Шандор Петкі

15.08.1877 - Родився у Ужгороді **Константин Грабарь** – греко- католическый священник, русинський політичний діятель. Політичеську кар'єру зачав у 1919 році, був выбраный посланцем сейму Русской Краины, стався членом правління Центральної Руської Народної Ради, приставав за присоединеніє Подкарпатя ид Чехословакії (8.5.1919). У рамках Аграрної державы був становлений за третього губернатора Подкарпатської Руси. Умер 21.12.1938 у Чертежі на Подкарпатю у часы розпаду ЧСР.

16.08.1933 - Родився у Великому Березному (Подкарпатя) **Михаил Романишин** - народный художник. Закончив Ужгородське училище декоративно-прикладного искусства, а у 1960 р. – Киевський Художественный Институт. Їго роботи експоновалися булше ги на 100 выставках. Написав много научных робут по теорії и практиці витварного искусства. Из 1988 р. був директором Національного Художественного музея Украины у Києві. Умер у 1999 р.



*Константин
Грабарь*

18.08.1991 - Русины и мадяры греко-католики стрітилися у **Марія Повчі** из **Папов Иоанном Павлом II**.

20.08.1926 - Родився **Стефан Попович** - дохтор, знамый дїтський хірург, кандидат медицинських

наук, председатель общества имени А. Духновича у Мукачові, соавтор русинської граматики „Материнський язык”. Написав книжки: „До 60-ліття од дня смерти Євменія Сабова извісного общественного діятеля нашого края та 100-ліття его хрестоматії”, „Порунальний русинсько-мадярсько-русько-український словарчик” и многочисленні статті по русинським проблемам. Умер 04.07.2001.



Стефан Попович

23.08.1918 - Родився **Антон Шепа** - педагог, публіцист, сосполный діятель русинського движенья. Закончив учителську семинарію у Мукачові, институт иностранных языкув у Києві. Єден из зачинателей русинського двиганя, открывав Учредителну Конференцію Общества Карпатських Русинув у 1990 р. Автор многих статей про діяльність А. Добрянського, А. Митрака и др.

24.08.1903 - Родився **Василь Королович** - знамый казкарь, машиніст по професії, філософ-самородок. Фолклорист Петро Лінтур записав и издал одділнов книгов ёго універсалні казкові сюжеты.



Александр Хира

24.08.1978 - Єпископ **Александр Хира** тайно высвячує у єпископы о. **Ивана Семеди**.

28.08.1838 - Родився **Кирил Сабов** - педагог, публіцист, издатель. Изучав теологію у Централнуу Духовнуу Семинарію у Відню. У 1862 - 1872 рр. преподаватель руського языка, исторії, географії Ужгородської гімназії. Уєдно из Ю. Игнатковым був редактором первой подкарпатської новинки “Светь”. Принимав активное участие у роботі Общества Василия Великого и був ёго председов.

28.08.1949 - Ликвідація греко-католической церкви на Подкарпатю. На Чернечной Горі у Мукачові устами греко-католического священника Иренея Кондратовича був проглашений акт про ликвидацию Унії.

29.08.1830 - Родився **Андрій Репай** - редактор и издаватель педагогической газеты „Учитель” первого печатного учительского органа на Подкарпатской Руси.



Кирил Сабов

1.09.1888 - Родився **Юлій Віраг** - знамый художник. Учився у Мюнхені и Будапешті. Автор фресок многих церквей на Подкарпатю. Много ёго картин находится у Мадярщині.

2.09.1897 - Родився у Шарішським Ястрабю, окрес Стара Любовня, **Ян Жидовський** - псевдонім Ястреб Карпатський, сосполно-політичний діятель. Выдавав Народную Газету (1924-36) и Русскую Народную Газету (1937-38), выступав против словакізації. Быв активным діятелём Руськой Народной Партії, Общества А. Духновича и Дружины.

4.09.1934 - Родився **Янко Гриб** - довгоручный педагог, автор русинських учебникув, активный культурно-освітний діятель. Жие у Репейові/Словакія/.

6.09.1928 - Родилася у Ганьковиці (Подкарпатя) знама вышивалныця **Марія Шерегій** - феномен у царині художественної вышивки. Она проявила высокоє творчество у ушитых видах ручної работы: вышиваню, плетеню, гачкованю, моделёваню и выготовленю декоративного убраня. Розробила 9 комплектув народного убраня діла Закарпатського Хора. Из 1964 р. – участниця многочисленных выставок декоративно-прикладного искусства. Її работы суть у музеях Росії, Украйины, у приватных колекціях. Умерла 15 августа 1985 р.

6.09.1940 - Родилася у селі Крива (Подкарпатя) **Ольга Прокоп** - знама исполнителька и зберателка русинських балад и співанок. Організоувала хор „Забавка” у селі Чинадієво, де живе и робить. У 2007 р. выдала зберьку співанок „Летіла би'м на край світа!”.

8.09.1809 - Родився **Нестор Кукольник** - сын В. Кукольника, композитор, автор многих популярных руських романсув, у тому числі „Очи чёрные”.

11.09.1846 - Родився **Феодозій Злоцький** - священник, етнограф, фолклорист, журналіст. Учився у Ужгородській и Будапештській духовных семинаріях. Из 1874 рока служив греко-католичеським священником. Писав стихи, очерки, статі по етнографії. У новинці “Келет” опубліковав на мадярському языку статью про народні обычаї подкарпатських русинув. Быв членом Етнографіческого Общества Мадярщины. Печатався на боках новинок “Листокъ”, “Светъ”, “Карпато-русский вестникъ” и др. Стихи, повісти, пьесы, поемы писав по-русиньски.

11.09.1943 - Родилася у Руськім (днесь уже затоплене село), окрес Снина, **Марія Гірова** - вызначна культурна діятелка, народна поетка, співачка и активна дописователка до русинської періодичної пресы и радіо. Її поезії вышли у русинському зборнику Терньова Ружа (РОС 2002) и у русинських народных календарях. Жие у Снині.

12.09.1796 - Родився **Василій Попович** - греко-католицький священник, церковний діятель. Окончив гімназію у Ужгороді, духовну семинарію у Будапешті. Рукоположений у священники у 1820 р. Служив священником у Сваляві, був секретарем Пряшовської єпархії. У 1837 р. назначений єпископом Мукачовської єпархії. Ставши єпископом, вимагав, аби кожен приход мав школу, і аби дяки і священники учили дітей основам віри на русинському мові.

13.09.1933 - Родився у Рошківцях, окрес Меджілаборці, **Штефан Смолей** - народний поет. Їго твори вєдно из иншими поетами видала Русинська Оброда на Словенську у зберьках русинської поезії Муза срід Карпат (1996), Тернтова ружа (2002). Свої поезії публікує у русинській пресі. Жие у Меджілаборцях.

13.09.1984 - Родився **Михайл Демко** - знамый політический діятель составитель ежегодника „Земледільский календарь” (1934–1943). Быв депутатом мадярського парламента од Подкарпатя. У 1945 році арестований „СМЕРШ-ем” и присужений до розстріла.

16.09.1885 - Родився **Антоній Бєскід** - юрист, політический діятель. Окончив юридический факультет Будапешт-ської університету (1887 - 1879 рр.). Їго політическа кар'єра зачалася из избранія его депутатом Мадярського Парламента вуд католицької партії. Из розпадом Австро-Мадярщини возглавив Пряшовську Руську Народну Раду, де выступав против про-української групи Невицького. Уєдно из “Руськов Радов Лемкув” організовав “Карпато-русскую Народную Раду” у Пряшові, котра выступала за присоединеніє Подкарпатської Руси ид ЧСР. У конци 1919 р. зробив турне у США межи русинських емігрантів. У 1923 р. послі Г. Жатковича їго назначили губернатором Подкарпатської Руси.



Антоній Бєскід

17.09.1944 - Родилася у Рускім Керестурі **Ирина Гарді-Ковачевич** - знама поетеса, писателка, редакторка, артистка. У 2008 р. Стала лавреатом премії им. А.Духновича. Її зберьки: „На длані зеренко” (1969), „Тысяч радосци” (1976), „Бависка” (1984), „Едносложносц” (2004).

19.09.1771 - Сятый отец Папа Климент XIV выдал буллу про основаніє Мукачовської Греко-католицької Єпархії.

19.09.1819 - Родився **Александр Павлович** - будитель, поет, публіцист, просвітитель. Учився у Мішкольці, Егері, Трнаві.

20.09.1901 - Умер **Еган Еде** - насилнов смертю знатый мадярський економіст, руководитель „Верхо-



A. P. Pavlovich



Еган Еде

винської господарської акції” на Пудкарпатю.

20.09.1904 - Народився у Великім Липнику, окрес Стара Любовня, **др. Иван Пешак** - ініціатор заложіння Руської гімназії у Пряшові, русинських шкіл на Восточній Словачії ід первой ЧСР. Умер 7.12.1972 рока у Пряшові.

22.09.1842 - Родився **Михаил Финцицкий** - фолклорист, историк, товмач. Учився у гімназіях Пряшова, Егера, Ужгорода. Окончив факультет права Будапештської універзیتی. Написав „Краткий исторический очерк Ужанської жупы”, составил 3 тома очеркув про Ужгород. Записав много русинських казок и співа-нок. Бульше, ги 300 співанок потовмачив по-мадярськи.



Андрій Карабелеш

24.09.1906 - Родився **Андрій Карабелеш** - єден из майталантливих поетув Пудкарпатя. У 1928 році у Ужгороді вийшов перва зберька поезій А.Карабелеша „Избранные произведения”, у 1929 другий „В лучах рассвета”. Из 1954 рока жив у Словачії. 1955 році у Пряшові вийшла послідня зберька поезій А. Карабелеша „В Карпатах”.

24.09.1944 - Посвященіє у єпископы **о.Теодора Ромжи**.

25.09.1922 - Родився **Володимир Гошовський** - педагог, фолклорист, музыковед русинського про-исхожденія. Написав фундаменталні роботи по исторії музыкальної культури. Ініціатор создання в Ужгородському музеї Центра по изглядованю народної музыкальної культури Карпат.

Володимир
Гошовський

25.09.1920 - Умер у селі Стройное **Юрий-Калман Жаткович** - церковный діятель, историк, автор етнографіческого “Очерка утро-русских”.

26.09.1902 - Родилася знама скульпторка **Елена /Илона/ Мондич**. Жила у Будапешті, Кошицах, Празі. Автор памятникув Е.Фенцика у Ужгороді, А.Добрянського у Ужгороді и у Михаловцях, А.Духновича у Пряшові, А.Митрака у Мукачові и др.

Елена /Илона/
Мондич

27.09.1988 - У праздник Воздвиженія Святого Креста єпископ **Иван Семедій** первый раз по 40 роках илегалности **открыто кончив Службу Божу на Кальварії у Ужгороді**.

28.09.1854 - Родився **Игнатий Рошкович** - знамый

подкарпатський маляр. Учився у Будапешті у професора Д. Бенцура і Б. Сийкеля. Продовжував учёбу у Парижі, Мюнхені, у Італії. Од 1895 года жив у Будапешті. Їго образи головно церковні, котрі и ниська мож видіти у Будапешті у Базилиці Св. Стефана, у церквах Йожефвароша, Кечкемета, на Подкарпатю и в Румунії. Знаті суть ёго образи солунських братув, Св. Кирила и Мефодія. Русини Будапешта можуть видіти образи И. Рошковича у церкви на Ровжак тере, Королівському Каштелі - фрески сятих династий Арпадовичей: Св. Стефана, Св. Имре, Св. Ласлова и др. Умер у новембрі 1915 года у Будапешті.



Игнатий
Рошкович

28.09.1929 - Родився **Гавриіл Бескид**, педагог, сосполный діятель, публіцист. Великое влияние на нього оказав брат отца - Николай Бескид. Окончив Вышшу Педагогіческу школу у Братиславі. Послі баршоньової революції принимать активное участие у роботі русинських обществ (Общество им. А. Духновича, "Русский Клуб - 1923", Русинська Оброда). Из 1992 рока опубліковав цілу серію статей про знамых русинських діятелей.



Гавриіл Бескид

29.09.1769 - Родився **Михаил Балудянський** - знамый ученый, первый ректор Петербургської Універзیتی, декан правового факультета Будапештської Універзیتی.

29.09.1833 - Родився **Николай Гомичко** - журналист. Окончив духовну семинарію у Ужгороді (1855 р.), преподавав основы религии у Ужгородській гімназії. Быв председов Общества Св. Василия Великого, главным инспектором народных школ. Написав учебник богословия діла студентув гімназії (1863 р.), составил сборник молитв и духовных співанок.



Михаил
Балудянський

О К Т О В Б Е Р

1.10.1859 - Родився **Евменій Сабов** - автор книги „Русская граматика и читанка літературного языка карпаторусских” /1890/, и ціннійшої книги „Хрестоматія церковно-славянских и угро-русских літератур-



Евменій Сабов



Йосиф Бокшай

них пам'ятників с прибавленієм угро-руських народних сказок на подлинных наречіях". (1893)

2.10.1989 - Умер **Юрій Цимбора** - знамый композитор и културный діятель Пряшовщини.

2.10.1891 - Родився **Йосиф Бокшай** - най-знаменитый художник на Подкарпатя, уедно из А. Ерделієм рахується основателем подкарпатської школы живописи. Быв членом Академії Искусств СССР.

2.10.1930 - Родився **Михаил Алмашій** - заслуженый учитель, краєзнавець, фолклорист, председа Обласного Общества имени А. Духновича на Подкарпатю, основатель и диригент „Хора стародавньої співанки подкарпатських русинув”. Обробив многі русинські народні співанки. Випустив цілий шор книг по исторії и културі русинов. Глубоко изучив педагогіческое наслідіє А. Духновича.



Михаил Алмашій

3.10.1852 - Родився **др. Коломан /Калман/ Демко**, педагог, историк, член Мадярської Академії Наук. Быв директором гімназії у Будапешті /Товосмезьютцаї Фегімназіум/, котра стала просвітительским центром вшитких русинов Мадярщини. Організовав первый греко-католический хор у Будапешті. Быв депутатом парламента, редактором альманаха и ряда газет.

3.10.1983 - Умер **Янко Фейса** - один из первых поетув, писавших по-русинськи у Югославії (род.1929). Дуже популярні суть его стихи и пісні діла дітей.

5.10.1830 - Родився **Тіводор Легоцький** - славный археолог, краєзнатель, историк, збератель и удаватель угро-руських народних пісень. Основатель краєведческого музея у Мукачові.

5.10.1844 - Родився **Евгеній Фенцик** - знамый прозаїк, ученый-славист, поет, просвітитель, редактор духовно-літературного журналу „Листок”, автор учебников діля русинських дітей и сборника церковных проповідей.



Евгеній Фенцик

5.10.1908 - Родився **Онуфрій Тимко** - /псевдонім Тон/ знамый етно-музыкозатель, композитор и диригент. Выдав 4 томы наших народных популярных пісень и много студій по исторії и фолклористичі. Умер 24.09.1989 р.

6.10.1886 - Родився **Георгій Геровський** - языкознатель, діалектолог, педагог, историк, етно-граф. Умер 5.02.1959 р. у Пряшові.

7.10.1933 - Родився **Иван Керецман** - педагог, композитор, хормейстер. Закончив Ужгородское

музичное училище, Лемберську Консерваторію. Из 1954 рока руководить хорами, оркестрами, ансамблями у селах Перечинського, Свалявського окресув Подкарпатя. Создає хорові композиції. Обробив подкарпатські колядки діла хора. Написав ряд співанок діла вокалістув на свої тексти и на слова подкарпатських поетув, и также літургіческу музику.

8.10.1821 - Умер у Мукачові **Иоанікій Базилевич** - церковный діятель, историк.

9.10.1976 - Умер у Празі **Іван Шлепецький** - историк літератури, культурно-просвітительський діятель.

10.10.1955 - Умер у Золочові (Україна) **Димитрій Хыляк** - священник, церковный ерудит, політичний діятель періода Лемківської Народної Республіки (родився 21.10.1866 р. у Білцаревій)

12.10.1952 - Родився у Гуменному /Словакія/ **Михайл Бицко** - педагог, витварный умелець и критик витварного уменя, єден из главных закладателюв Сполочности Енді Варгола (1990) и Музея Сочасного Искусства Енді Варгола у Меджілаборцях (1.9.1991). Є автором красных русинських співанок. Жіє и творить у Меджілаборцях.

12.10.1997 - У Ужгороді був **одкрытый памятник А. Духновичу**. Автор М. Белень.

13.10.1892 - Родився у Великих Лучках (Подкарпатя) **др. Стефан Фенцик** - знамый преподаватель теології у Ужгороді. Організовав изданіє „Карпаторуського голоса”. Быв посланцем Общества Подкарпатських русинов у многих странах Европы. Проводив широку літературну діяльність, написав много книг, статей, в тому числі „Читанка для народа”, „Рускій народный календарь”. Автор мелодії гимна Подкарпатських Русинув (1919), выдав 2 зберьки Песни Подкарпатских русинув (1921-1923), од 1929 рока був проректором Ужгородської семінарії.

14.10.1855 - Родився в Ужгороді **Юрій-Калман Жаткович** – священник, историк, етнопаф, літературознаватель, перекладач. Вюв активну сосполну діятелность, продовжав традиції подкарпатських будителів, изучав исторію и етнографію русинув.



Іван Керецман



Іван Шлепецький



*Др. Стефан
Фенцик*



*Юрій-Калман
Жаткович*

Публіковався у “Листку”, “Месяцесловах”, у мадярському научно-історическому журналі “Századok”.

14.10.1888 - Родився **Федор Аристов** - історик, основатель Карпато-руського музею у Москві, автор многочисленных работ по бібліографії Подкарпатської Руси.

14.10.1908 - Родився у селі Горінчово (Подкарпаття) **Андрій Калин** - знамий народний казкарь. Вуд А.Калина записано 120 казок. Казки из ёго репертуара были опубліковані на руському, чеському, німецькому языках. У ёго казках усе описана мудрость русинув. Много казок записав вуд нёго знамий збератель народных цінностей П.Лінтур. Умер 11.12.1979 р.

15.10.1920 - Родився **Иван Комловший** - учитель, писатель, публіцист, краєвед. Один из організаторув „Союза угро-руских писателей” (1940-1944). Написав булше, ги 200 новел, одноактных забав. (1938-1943). Широко знамий як бібліофіл, позберав найбулшу на Подкарпатю колекцію по історії, літературы Под-карпатської Руси.



*Тібор
Боніславський*

15.10.1928 - Родився **Тібор Боніславський** - скрипач, преподаватель. Закончив Лембергську Консерваторію. Автор монографій про Д.Задора, И. Мартона. Составив монографію про розвитіе музыкальної жизни на Подкарпатю. Руководив кватетом им. А.Годинкы у Будапешті. Умер 17 децембра 2008.

16.10.1785 - Родився у Блажовцях /Словакія/ **Михаил Манкович** - русинський маляр, од 1813 рока був офіціальным церковным малярём. Автор образув у Греко-католичеському кафедральному храмі св. Яна Хрестителя у Пряшові. Малёвав церкви у Ужгородськуй Береговськуй и Земплинськуй жупах, його малярське діло найдемо у церквах у Снакові, Чабалівцях, Біловежі, Фулянци, Нягові и др. Умер 21.10.1853 у Ужгороді.

16.10.1837 - Родився **Александр Митрак** - талантливый писатель, етнограф, составитель капітального „Русско-мадярского” и „Мадярко-руського” словарюв.



*Александр
Митрак*

16.10.1890 - Родився **Александр Стойка** - знамий греко-католичеський церковный и сосполный діятель. Закончив Ужгородську гімназію, Ужгородську и Будапештську духовні семинарії (1912 - 1915). Пройшов ушыткі гарадичі карьеры церковного діятеля, був назначений каноником, епархіальным вікарієм, накониць епископом. Розробив харитативну програму помочи бідным. У 1939 р. послі прихода маляр був назначений депутатом Верхнёї Палаты Парламента. Уєдно из другими депутатами: А.

Бровдійом, С. Фенциком, М. Демком и др., добився признання Мадярським правительством обіцяної автономії края.

18.10.1833 - Родився **Августин Єнковський** - священник. Був не лем чесным духовным пастырем, но и славным унаходителем самоуком. Року 1873 сконструював жаткусноповязачку, шіфный мотор, улики, за які у 1892 році був удостоєний премії на виставці у Будапешті.

18.10.1863 - Родився **Симеон Сабов** - священник, педагог, сосполный діятель. Учився у Мукачовській и Ужгородській гімназіях, у Ужгородській духовній семінарії. Був назначений професором основ віри у гімназії у Мараморош-Сігеті. Був як місіонер у Америці. Из 1907 р. професор догматики и філософії, проректор Ужгородської духовної семінарії. У 1923 р. избраний почетным членом Общества им. А. Духновича, пожертвовав Обществу 40 000 корун, по його завіщанію сисі гроші мали бути исползовани на розвитіє русинської літератури и діла стипендій діла двох студентув.

19.10.1911 - Родився **Федор Манайло** - таланливий художник європейського уровня. Май знамениті його композиції на мотивы карпатських легенд и балад, котрі поражають своїми красками и самобытністю.

19.10.1849 - Делегація русинув передала австрійському цісарю меморандум, у котрому требовали признати русинов за окремый народ из ушыткими правами и привілеґіями.

20.10.1912 - Родився у Ужгороді **Дезидерій Задор** - знамый композитор. Дуже рано проявив способности до музики. У 12 рокув дав первый сольный концерт, з великим успіхом. Закончивши Пражську Консерваторію (рояль, орган, композиція), робив референтом по фолклорній музиці Подкарпатя, што дало му можність зобрати и видати зберьку русинських пісень из 156 произведений. Був первым директором Ужгородського музичного училища, а из 1974 рока професором Лембергської Консерваторії. Сочинив много прекрасных музыкальных произведений. Воспитав ціле покоління таланливих музыкантув. Умер 19 сентября 1985 рока у Лембергу.

20.10.1955 - Умер у Ужгороді **Еміліан Грабовський**, знамый графік, маляр (родився 20.11.1892 р. Ужгород, Подкарпатя).

20.10.2003 - У Будапешті **вийшов первый номер журналу „Русинський Світ“**. Выхає



Федор Манайло



Дезидерій Задор

Вседержавное Русинське Меншиновое Самоуправління, и Общество им. А.Годинки.

23.10.1918 - На Конгресі середньоевропейських визволених народів, серед 11 народностей Німеччини и Австро-Венгрії **русины** **були признані окремішнім народом** из окремих державов „Руска Краина”.

24.10.1933 - Родився на Иршавщині **Михайл Митрик** - знамий живописець, графік,. Испершу учився у Київській художественній школі, затым у Київському Державному Художественному Інституті, котрый закончив у 1966 р. Їго графіка постійно експоновалася на виставках. Вун графічно оформляв и книги, наприклад: М.Томчаниа, Ф.Потушняка, И.Долгоша. Умер у 1999р.

27.10.1909 - Родився **Михайл Ковач** - великий поет и писатель русинов Бачки.



*Димитрій
Бортнянський*

28.10.1751 - Родився у Глухові **Димитрій Бортнянський** - світовій славі композитор русинського (лемківського) походження.

28.10.1933 - Родився у Ужгороді (Подкарпатя) **Иван Шутев** - народный художник. У 1953 р. закончив філію живописи Ужгородського училища декоративно-прикладного мистецтва. Їго картини зберігаються у приватних и музейних колекціях. У останні роки творчеськов сповіддю художника стала серія полотен из именованям: „Молитва у дереві” - пам'ятник безименным творцям и создателям дерев'яних шедеврів Подкарпатя.

28.10.1936 - Родився у Стащині доц. ПгДр **Василь Ябур** - високошкольський педагог, єден из творителюв и кодифікаторув літературного языка на Словенську, другий ведучий Інститута Русинського Языка и Культуры при Русинській Оброді у Пряшові, быв доцентом русинського языка Інститута Народностей Штудій и Чужих Языкув Пряшовської Універзیتی. Жие у Кошицях.



Василь Ябур

31.10.1976 - Умер у Сент-Клері (Америка) **Андрій Шлепещкий** - церковный діятель, писатель, публіцист.

1.11.1947 - Умер насильно смертю єпископ **Теодор Ромжа**. Провозглашений Блаженным у 2001 р.

2.11.1908 - Родився **Стефан Фодор** - преподаватель Ужгородської університету. Закончив біологічний факультет Карлівської університету у Празі. Изглядовав флору Карпат. Написав книгу "Флора Закарпаття", определив кулкость рослин у Карпатах (2913), из них 146 видов и 120 подвидов описав первый раз. Розробив проект восстановления гатара ліса на полонині Руна, за котрый достав у 1992 р. золоту медаль Межнародного біологического конгреса.

2.11.1920 - Родився у Краснім Броді **Михаил Шмайда** - писатель, фолклорист, культурно-освітний діятель, робив у музею у Красному Броді и Свіднику (1960-1971), зберать народно-поетичну творчость русинув, написав повість Паразиты (1953). зберьку повідань Вязка ключів (1954), романы Тріщать криги (1957), Корчмарський слута (1965) и др. Жие у Краснум Броді.

3.11.1894 - Родився **Євгеній Нездельський** - літературознаватель, автор публікацій на тему літературы русинув.

4.11.1691 - Первый раз слезила чудотворна **икона Пресвятой Дівы Марії** у Марія Повчі аж до 8-го децембра. Другый раз слезила у 1715 році, третій раз – у 1905 році.

5.11.1924 - Родилася **Анна Горват** - скульптор, графік, журналіст. Из 1958 р. выставляла свої работы ги скульптор малых форм, медальер, на выставках у Берегові, Москві, Києві, Будапешті, Варшаві. У началі 90-го рока создала цикл керамических барельефов "Страсти Христові". Як журналіст довгі роки робила кореспондентом новинки "Kárpáti igaz szó".

6-7.11.1992 - Одбывся Первый Межнародный русинський лінгвістичный конгрес у Бардіїві.

7.11.1899 - Родився **Димитрій Попович** - педагог, писатель. Закончив богословський факультет Будапештської університету. Автор брошюр на тему християнської моралі, учебников діла духовных



Теодор Ромжа



Стефан Фодор



*Икона Пресв.
Дівы Марії
у Марія Повчі*



Анна Горват

семинарій. “Подкарпатським Обществом Наук” були издані зберьки ёго розказув діла дітей. У 1949 р. за отказ перейти у православіє був приговорений совіцьким судом до 25 рокув лагерув. Освобожденый у 1956 р. На ёго літературну діяльність був наложеный запрет.

7.11.1948 - Быв **открытый Закарпатський обласный художественный музей им. И.Бокшая**, котрый є унікальным зобраням живописа, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового искусства.

7.11.1999 - **Вийшло товмаченя на русинський язык св. Евангелія и Апостолов** на неділі и свята цілого року у Словакії. Товмаченя зробили о.Франтішек Крайняк, монахині-василіанки др. О. Мідликова, Др. Е.Дуткова и др. Коректуру зробив єпископ Иван Лявинец.

10.11.1871 - Родився **Йожеф Иллейш** - юрист, педагог, мадярський політичеський и сосполный діятель русинського происхождения. Закончив гімназію піаристув у Будапешті и юридический факультет Будапештської універзیتی. У 1919 р. був назначений членом мадярської делегації на мирну конференції у Парижі, як спеціаліст по русинській проблемі. Составив и подав у Лігу Націй меморандум от имени “Комітета русинських емігрантув” у Будапешті (1921) про неодмінность включенія Подкарпатської Руси назад у состав Мадярщины.



Михаїл Град

10.11.1950 - Родився у Березові (Україна) **Михаїл Град** - инженер, поет, публіцист, школьний учитель. Председа Союза писателюв Подкарпатя. Выдав три зберьки поезії „Серце солдата” по-руськы, „Чари земні” по-українськы и „Закувала зозулиця” на русинському языку.

11.11.1936 - Родився **Дюра Пангаргаї** - белетріст, поет, педагог, писатель драматичных пієс, критик и редактор русинської національної орієнтації. Редактор новинкы „Руске слово”, главный редактор часописа „Шветлосц” (1966 – 1998). Започатковав и выдав серію новых творув русинської літературы, Бібліотеку молодых русинських писателюв „Жридла” (28 книжок), и пририхтовав до видання два томы творув Гавріїла Костельника (1970 – 1975). Свою поезію и прозу почав выдавати ищи ги студент у 1950-х роках. Межи русинськыма писателями Воеводини вун є первым, пісні котрого опубліковали по англійськы („Journey to South”). Ёго проза майліпше представлена у діточум романі „Конец швета” (1980) и у зберьці приповідок „Вина” (1984). Ёго драмы „Остац у себе” (1971), „Вистата коніца” (1973) и другі, включаючи дакулко діточых, часто ставлять аматорські группы и Русинський народный театр



Дюра Пангаргаї

Дядя, де и сам Дюра Папгаргаї ставив свої драми и драмы других авторув. У році 1988 вун пише драматичну „русинську трилогію” пуд назвов „Образи на скори”, котру посвятив історії свого народа, зачинаючи з ёго прихода до Керестура у 1740-х роках. Опубліковані и ёго wybranі драмы „Живи цині” (1999) и wybranі приповідкы „Запор” (1999). Вун є майзнамым русинськым писателём Воєводини. У році 1997 за літературну роботу достав награду „Вук Караджич” у Югославії, и у сёму ж році став первым лавреатом межинародної награды А. Духновича за найліпшу роботу у русинській літературі, котру присвоює фонд канадського русинського філантропа Стівена Чепы.

11.11.1938 - Родився У Бобовищі (Подкарпатя) **Михаил Болдижар** - историк, изгладователь, научник. Закончив Мукачовське педагогічне училище, у 1962 р. Ужгородську універзіту, историчный факултет. У 1969 році заштитив кандидатську дисертацію. Предмет ёго изгладовань: історія и діяльність греко-католицької церкви на Подкарпатю, історія рудного края. Написав книгу „Край мій рідний”, де проявилася ёго любов до Подкарпатя. Научными доказательными аргументами поддержує русинське двиганя.

12.11.1928 - Родився у Хусті (Подкарпатя) **Юрій Шкробинець** - поет, перекладач, публіцист. Закончив Хустську середню школу, а затым філологічний факултет Ужгородської універзіты. Писати стихи зачав у 1942 р. Выдав цикл стихув „Блузка жовтава” (1945), „Тихий трепет руки и ріки” (1974), „Може, в лету не кане ім'я (1980), „Пам'яттю Тиса тече” (1988). Цикл „Сонети пам'яті” присятив Ю.Гойді, М.Томчанію, Л.Дем'яну, Ф.Манайлу, П.Лінтуру. Окрем того, зробив много перекладув из мадярського языка на украинський язык и наоборот. До 250-рочя великого німецького поета Гёте перевюв низанку ёго поезій.



Андрей
Бачинський

14.11.1732 - Родився єпископ **Андрей Бачинський** - основатель духовної семинарії у Мукачові. Великий просвіти-тель, выдав 5-томну Біблію. Подпоровав І. Пастелія, І. Базиловича и других, котрі доказовали автохон-ность русинув на Подкарпатю.

14.11.1815 - Родився **Иван Дулишкович** - знамый историк, культурный діятель, автор сборника исторических статей „Історическія черты угрорус-ских”, 1874-1875., и 1877.

14.11.1910 - Родився **Адальберт Борецкий** - художник, педагог. Закончив учительську семинарію у Ужгороді. Быв у истокув подкарпатської школы



Иван Дулишкович



Адальберт
Борецький

живописи, як представитель його молодежного покоління. Писав пейзажі и жанрові композиції у стилі експрессионізма ("Народні танці", "Раховська Мадонна", "Аркан"). Як и другі художники подкарпатської школи, у 50-60-х рр. "отдав дань" соцреалізму. Из 1964 р. жив у Кошицях (Словакія).

19.11.1789 - Родився **Михаил Лучкай** - талантливый філолог, историк писатель, фолклорист. У 1830 році видав у Будині „Граматику Славяно-Русинську” (1831, „Церковні бесіди на всі неділі рока на поученіє народа” Будин, Типографія Всеучилища Пештянського, 1831). Автор „Історії Карпатських Русинів Мадярщини”. Книга была написана на латинському языку.

20.11.1866 - Родився **Михаил Врабель** - педагог, журналіст, фолклорист. Закончив Ужгородську учительську семінарію. У 1898-1918 рр. редактор новинки „Неділя” (Будапешт), котру видавало діла русинських селян Міністерство земледілія Мадярщини. Составляв земледільческі календарі „Приятель селян” (приложеніє до журналу „Неділя”).

21.11.1899 - Родився **Михаил Паллаг** - народный учитель. Учився у мукачовській гімназії и мукачовській учительській семінарії. Робив у многих селах учителем. Уєдно из учениками зберав фолклорні співанки, обряды. Зберав знамениті верховинські вишиванки, написав про них очерк. Сотрудничав из знамым краеведом Тиводором Легоцьким. Участвовав у русинському возродженію, був инициатором реставрації пам'ятника А.Митрака на Росвиговському цвинтарі у Мукачові.

23.11.1857–1947 - Родився у Штефурові (Словакія) **Емілій Кубек** - греко-католический священник. У священники высятили го у Пряшовській Епархії. Майже 20 рокув служив у селі Снаков, пак емігровав у Америку. Из рока 1904 до кунця жизни служив на фарі греко-католическої церкви Махоной Сіті (штат Пенсильванія). Щи за роки, як жив у Европі, у році 1906 вун склав словник „*Staroslavianskii-uhorskii-russkii-nimetskii slovar' k sviashchenomu pysaniu*”. У Америці пише ліричні стихи, повісті. Выдає свую новелу, котра є єдинов новелов по-русинськи, што ся выдала у Америці. У році 1923 выдає чотирёхтомну зберку „*Narodny povisti i stichi*”, у котруй увидів світ ёго найбулший роман „*Marko Šoltys: roman iz žit'ja Podkarpatskoj Rusi*”. У Америці выдав „Народні повісті и стишки”. Писав и пуд псевдонімом М.Ганич. Діла ёго поетики є характерным выпісованя русинського народа, ёго



Емілій Кубек

традицій. Має ряд сентиментальних стихів, де вун пише про своє жаданя вернутися дому, на Отцюзнину, котруй вун у душі до кунця своєї жизни лишився вірним.

23.11.1961 - Родився у Жумберку, у городі Печно /Хорватія/ отець **Михаил Холошний**. Закончив штудіє у Хурі (Швейцарія). На диакона був всячений у 2000 році, а на священника - у 2001. Занимається писанням икон. Своє майстерство усовершенствовав у Греції (Афінах и Солоніках). У ныні є капеланом у Дюрдові и настоятелем парохії у Господинцях.

24.11.1923 - Родився **Стефан Мартон** - знамый композитор, педагог, музыкант. По собі лишив 400 оригінальних музыкальних произведений. Дуже знаті ёго обработки русинських, мадярських, словацких народных співанок.

24.11.1975 - Умер **Александр Бескид** - юрист, русинський адміністратор и сосполный діятель. Закончив юридический факультет Будапештської універзиты (1912), доктор права и филозофії. Послі Мюнхенської конференції (1.10.1938 р.) був назначений другим віце-губернатором, а по образованию автономного правительства Подкарпатської Руси А. Бровдія (1.10.1938 р.) исполняв свої функції ищи даякий час, до роспада ЧСР.

27.11.1933 - Родився у Пихнях **ПгДр. Михаил Гиряк** - високошкольський педагог, публіцист, літератор. Выдав дакулко томув русинських приповідок, далші публікації, составил зберьку Співанки Анны Мацібобовой и повіданя Анны Галгашовой Стружницькими пішниками (1993), був сполу-составителём первого пореволюціонного Русинського народного календаря на 2001 рук, сполу-автором публікації Пихні (1997), выдал 1 том Бібліографії народных співанок и народної поезії русинув восточного Словенська (1994), публікації Горі тима Пихнями (1998), був активным дописователём русинської пресы. Умер 23 марта 2008.

28.11.1998 - **Отмічає своє основаня историко-красназавчий музей Воловецької районної бібліотеки**. При бібліотеці є народный фольклорно-етнографічний колектив „Верховинка”, сценарії діла котрого пише знама зберателка фольклора Софія Губаш. Колектив выступав у Будапешті у 1999 р.. У музеї є великое зобрания народных вышиванок



Стефан Мартон



Александр Бескид



ПгДр. Михаил Гиряк

низинов, хрестиком, русинське убрання, характерное для Воловеччины, предметы быта. Историко-краєзнавчий матеріал помагати у проведенні фольклорних сят, Дня села, сята Коломыйки и др.

29.11.1946 - Комуністичним режимом закрита Ужгородська Вышша Духовна Семінарія.

Д Е Ц Е М Б Е Р



Атаназ Фединець

2.12.1936 - Родився Атаназ Фединець - доктор, русинський художник, фотограф. Сын знамого подкарпатського хірурга Александра Фединця. Закончив медичинський факультет Ужгородської університету. Знакомство из ведучими художниками привело його до живописи, котров вун став займатися у 70-х роках. Вун признаний майстер живописи, лауреат престижних дипломов и премій, член Союза Художників Мадярщини, активний член русинської общины Мадярщини.

3.12.1934 - Начало радіопрограм для русинув Подкарпатя и Пряшовщини.



Миколай Ксеняк

4.12.1933 - Родився у Камінці Миколай Ксеняк - педагог, народный поет, байкарь, и культурный діятель. Из його творчеської майстерської выйшло много русинських творув. Найновіші: О камюньских майстрах (1994), Біда Русинув из дому выганяля (2002), Выбрані байки (2002), за котрі був оцінений премійов А. Духовича. Ёго приповідку о дрітарєви сьме могли видіти на сцені театру А. Духовича, а окремі твори - у русинській пресі. Жие у Ружомберку.

7.12.1946 - В Ужгороді розстріляний Андрій Броді - знамый політик, первый премьер-міністр автономного правительства Подкарпатської Руси.



Андрій Броді

8.12.1912 - Родився у Обаві /Подкарпатя/ доц. др. Штефан Добош - літературознавць, робив изгядованя літературы карпатських русинув, є автором цінної публікації про Адольфа Добрянського. Умер у Пряшові у 1978 році.

10.12.1918 - У Залі Будапештського жупаната совіщалися 500 русинських депутатув и прийняли меморандум о русинськом автономном краї.

13.12.1849 - Умер Василь Довгович - знамый поет

и філософ, член Мадярської Академії Наук.

14.12.1849 - Родився у Пакостові **Иван Кізак** - священник, культурний діятель, педагог, письменник, автор русинського Букваря про народні школи, перший голова Общества А. Духновича у Пряшіві.

15.12.1883 - Родився **Василь Шерецький** - сосполный політичеський діятель. Быв ведучим діятелем кооперативного двигання у краю. У 1936 р. був избранним предсидов Сільськохознайственной палаты Подкарпатської Руси, котра мала у составі 30 000 членув. У 1944 р. був арестованный НКВД, 10 рокув провів на ГУЛАГу. На свободу выйшов у 1957 р. Умер у Мукачові у 1962 р.

17.12.2008 - Умер **Тібор Боніславський** - знамый скрипач, музыкознатель, організатор и руководитель струнного квартета им. А.Годинки у Будапешті.

18.12.1908 - Родився **Николай Грицак** - лінгвіст, составитель гігантського Русинського Словаря, матеріал ддя которого зберав 50 рокув. Мав не лем філологічне а й біологічне образование. Зробив Словарь Ботаничної лексики.



Николай Грицак

18.12.1921 - Родився у Хусті (Подкарпатя) **Яромір Горжец** - новинарь, поет, публіцист, историк, видаватель, сосполный діятель. У році 1946 дебютовав зберьков, котру назвав „Ясиня”. Од рока 1965 був шеф-редактором часописа „Універзіта Карлова” и ведучим редактором у видавательстві „Магнет”. У послідуючий період выдавав книжки у самиздаті „Чеська експедиція”. У 90-х роках став членом „Общества Приятелюв Подкарпатської Руси” и цілых 10 рокув був ёго предсидов. Майзнамі ёго публикації: „Подкарпатська Русь, земля незнама” (Podkarpatská Rus země neznámá) (1993), „Подкарпатська Русь вчера и днесь” (Podkarpatská Rus včera a dnes) (1994), „Прошлость и сочасность Пудкарпатської Руси” (Minulost a současnost Podkarpatské Rusi) (1994), „Земля надежды” (Země naděje) (1995), зберька „Хліб на столі” (Chléb na stole) (1998).

18.12.1934 - Родився **Николай Макара** - историк, етнолог. Закончив исторический факультет Ужгородської універзіты. Из 2005 р. заміститель предсиди ученого совіта Научного Центра Русинистики.



Яромір Горжец

19.12.1804 - Умер мукачовський єпископ **Андрій Бачинський** - великий патріот Подкарпатя.

19.12.1817 - Родився в Рудьові **Адольф Добрянський** - політичеський и сосполно-культурный діятель, будитель Русинув, голова Пряшовського Общества св. Иоана Хрестителя, честный голова Подкарпатського літературного общества Василя



Адольф
Добрянський

Великого, літературного общества Василя Великого у Ужгороді, представляв Русинув и Словакув у мадярському Парламенті. Умер 19.3.1901 у Инсбруку у Австрії.

20.12.1815 - Умер **Михаил Брадач** - греко-католический церковный діятель. Робив преподавателем богословської школи у Мукачові. Из 1777 р. - настоятель Кафедрального собора у Ужгороді. У 1809 р. назначеный генеральным викарием Мукачовської греко-католической епархии.

20.12.1855 - Родився в Ганговцях (Словакия) **Антоній Бескид** - адвокат, сосполно-політический діятель, быв председов Пряшовської Народної Рады (1918), делегатом на Празькуй світовуй конференції (1919), став председов Центральной Народной Рады у Ужгороді (1919), яка приняла рішення о присоединенії Подкарпатської Руси ид ЧСР, быв губернатором Подкарпатської Руси (1923). Умер 16.6.1933 у Пряшові.



Григорій
Жаткович

20.12.1886 - Родився **Григорій Жаткович** - первый губернатор Подкарпатської Руси, юрист, політический діятель, лідер русинської еміграції у США. Раховав русинув отдільнов наційов, написав меморандум про проблеми Подкарпатської Руси, первым требованієм котрого была автономія діла Русинув.

21.12.1918 - **Мадярська Република создала русинську автономну територію „Руська Крайна”.**

21.12.1938 - Умер у Чертежи на Подкарпатю **Константин Грабарь** - священник, сосполно-політический діятель, член губернаторської рады Руської Крайны (1918), директор Подкарпатського

Банка у Ужгороді, назначеный президентом Подкарпатської Руси (1935-1938).

24.12.1926 - Родився у Ладоміровій (Словакия) **Николай Гвозда** - народный поет. Свої поетичні твори публікує у регіоналнуй и русинській пресі, але войшли и у сборник поезій русинув на Словенську Муза спід Карпат (1996), Терньова Ружа (2002). Їго поетичні твори вийшли у книжці Квітки з мойой загородки. Жие у Ладоміровуй.

25.12.1900 - Умер **Александр Павлович** - русинський народный поет, будитель, публіцист, послідовник А. Духновича.

27.12.1923 - **Основано культурно-просвітительское Общество им. А. Духновича** на Подкарпатю.

28.12.1858 - Умер **Константин Матезонський** - признаний учитель хорового співа, основатель хорової капели „Гармонія”, котра

за 25 років діяльності перетворилася у великий хор при Кафедральній Церкві у Ужгороді. Хор прославився на цілу Мадярщину, часто виступав у Будапешті.

29.12.1905 - Родився **Иван А. Ладижинский** - священник. У 1930 році емігрував у Америку, де далі служив ги священник на фарі у Америцькій Руській Ортодоксальній Церкві у Клівленді, Індіані, Огайо и у Пенсільванії. Редагував журнал „Родина”, котрий був офіціальним органом Америцько-Руського Національного Братства (American Russian National Brotherhood). Быв організатором Америцької Карпато-Руської Унії (American Carpatho-Russian Unity) и редактором ежемісячного журналу „Єдинство”, котрий фунгував при свої організації. У 1942 році ведно з адвокатом Др. Григорієм Жатковичом засновали Америцьку Карпато-Руську Централну Конференцію (American Carpatho-Russian Central Conference), котра пуддержувала встановлення гатарув Чехословачії такыма, ги были до Мюнхенського договору. По II. Світовій війні президент Америки Франклін Д. Рузвельт именовав го членом правління Фонду Помочи Чехословачії (Czechoslovak Relief Fund). Свої стихи и очеркы писав на рудному спішському діалекті. Тематика ёго поезії и публіцистики: захранення традицій и образ живота америцьких Русинув. У 1940 році вийшла у світ ёго книжка „Karpatorossy v Evropi i Ameriki primir Kamjonka”



Константин
Матезонський



Иван
А. Ладижинский

30.12.1952 - Умер **Иван Олбрахт** - знамый чеський писатель, много писав про карпатський край, описовав быт и обычаї русинув. Майліпша повість М. Олбрахта „Смутні очи Анці Караджічової”, видана у товмаченю І. Керчі у 2001 р. у Ужгороді.





Стефан Варзаль

Стефан Варзаль (1890, Словачія – 1957, Америка), священник, редактор, поет, сосполный діятель. По тому, як вун вуходив теологію у Пряшовській Греко-католицькій Церковній Семінарії, у 1915 році высятили го у священники. До рока 1920 служив на вшеляких фарах Восточної Словачії, пак емігровав у Америку. З 1920 до 1937 рока головний редактор новинки „Американський Руський Вістник” (Amerikansky ruský viestník), котра боронила інтереси и традиції восточных християн. Быв єдним из основателюв Комітета Защиты Восточных Обрядов, за што був пропушений од греко-католицької церкви. Вун изробив великий вклад у созданя Америцької Карпато-Руської Ортодоксальної Церкви (1936), пак выйшов из неї и подпоровав нову Церков Карпато-Руського народа (1949), што находилася пуд юрисдикціїєв северно-америцької Руської Ортодоксальної Церкви. У перший період творчости в основному вун пише стихи на рудному діалекті, пудчеркує разносторонность Русинув. У сесь час вун пише майпопулярну піесу „Сільська свальба” („Selska svad'ba”). Пузніше, у другий період творчости, вун оцінює русинський народ як єдну часть великоруського народа. У пузніх своїх роботах вун пише про цінность русинських національных традицій, виражає свуй протест в адрес законув Америки, таких як запрет алкоголя, право жун на голосованя, бо так раховав, ош они пудривавуть ідеологію и традиції Русинув.



Зигмунд Бринський

Зигмунд Бринський (1881 – 1932, Шаріш, Словачія), греко-католичеський священник, быв знамым поетом на рудной землі, пак перебрався у Америку. У 1922 році у Хоместаді, штат Пенльсильванія, видав свою русинську зберьку стихув, де у перших шорах пише: „Найліпші творы, котрі я написав, были написані под вдохновенієм любви, котру я питаю до свого народа”. У священники высятили го у Пряшові. Из 1913 рока спершу у греко-католицькій церкви Сятого Духа у Кливленді (штат Огайо), а пак у Фриленді (штат Пенсильванія) у церкви Сятої Марії служить службу. У Кливленді вун був секретарєм Общества Русинської Інтелігенції, котрое основав Йозеф Гануля, автор першого англоязычного русинського літературно-историчного твору. Поетика Бринського має два полюси: стихи на релігійні теми и стихи про Отцюзнину, красоту и природу її сіл.

Кирил Мудри – інженер, поет, драматург, сосполный діятель. Народився у Коцурі. Поезію пише з часу на час. Пише короткі театралні сценки гумористичного характера. Даякі ёго пієсьы поставлені на театралнуй сцені. Грати зачав ги член Студентської театралной групы у Суботиці (Воєводина/Сербія). Од року 1995 жиє у Канаді. Активно участвує у Саскачеванському дружстві русинської культуры у місті Саскатун. Нынї из своєв фамілієв жиє и робить у канадській провинції Алберта.



Кирил Мудри

Иван Мойсюк (1932, Кручуное, Мараморошський округ, Румынія). Народився у сільській родині. По первых шістєх класах Великобычковської реалної гімназії, котра є на Подкарпаті (Україна), вун учився у Сієтському русько-українському ліцеї, де достав диплом учителя. Пак поступив у Інститут руського языка и літературы - им. Максима Горького у Букурешті, айбо позад українських націоналістів на чолі из Иваном Деженіцьким (партійный активіст у тот час), котрый по сфабриковануй причині „брак професійных педкадрів” примусив, через Міністерство Вошколованя, лишити Інститут, стати заочником и зайняти пост викладача в семиріччі с. Копачеле, што є у Караш - Северінському окрузі. Звідты поправді и зачалося ёго трудовое житя. У 2003 році вийшла у світ ёго зберька стихув „Во славу Божу”.



Иван Мойсюк

Владимир Гарянски (1959, Осієк, Воєводина/Сербія – 1996, Пряшов, Словакія), професор універзіты, поет, белетріст, літературный критик. Преподавав на Кафедрі руського языка и літературы (1988 – 1992). Пак перебрав ся у Словакію, де преподавав языки и літературу Югославії у Пряшовській універзіті (1992 – 1995). Перві ёго літературні роботы увіділи світ у році 1979. Вун писав и по сербськы и по русинськы.



Владимир Гарянски

По ёго первуй зберьці поезії „Рисунок слунка” (1982), слїдувать по сербськы „Жрвань” (1985), „Сеча” (1989) и „Коњ од чудесне моћи” (1991), межи котрыма є и два по русинськы: „Цверчок у коцки ляду” (1987) и „Курнява” (1990). У свуй час ёго причисляли до майліпшых русинських поєтув кунця двадцятото сторочя. Ёго творы были потовмачені на словацькый, мадярський, український,

македонський і румунський мови. У 1995 році був нагороджений літературною премією „Шветлосц” Миколи М. Кочіша.



Михайло Ковач

Михайло Ковач (псевдоніми: Задунайов, Іринка Калінова, Яни Мальовани, Дідо заградкар, Кирил Пета), (1909, Шид – 2005, Новий Сад, Воєводина/Сербія), учитель, поет, белетрист, редактор і культурний діяч. Написав дакуло учебників про русинські школи. У 1920-х а потім у 1930-х роках був великим активістом у „Руским народним просвітним дружестві Просвіта”, у „Союзу руських школярів” і редактором діточого часопису „Наша заградка” (1937 – 1941). Сочасні критики рахувуть, ош вун затвердив фундамент русинської літератури у Воєводині і ош ёго твори представляють саму сутність русинської поетичної душі.. У році 1988 пише автобіографічний твор „Капка по капку живот одцека”. Вун виявив себе і як успішний драматург. Такі пєсы, ги “На швитаню” (1952) і “Ораче” (1954) вошли до репертуару воєводинських русинських аматорських театрів і груп. Не обминул го і жанр романа. Уєдно из Штефаном Гудаком у році 1972 написав роман „Гриц Бандурик”, де описуєє судба простого Руснака пуд час II Світової війни. Ёго твори перекладені на вшелякі югославянські мови. Постгумно увідали світ ёго драма „На швитаню” (2003) і приповідки „Шепот жеми” (2005).



Мирон Колошняї

Мирон Колошняї (1930, Руський Керестур, Воєводина/Сербія), маляр, поет. Поезія про него не є єдиним видом мистецтва, котрим вун владіє. Вун проявив себе і як талантливий маляр-аматор. Смісел малярства удбиваєє у ёго поезії. Выдав три книжки своєю поезії: „Вербом при краю” (1986), „Ту мам очко” (1987) і „Городска улїчка” (1987). З єдної нагоди Дюра Папгаргаї, составитель первої русинської антології, казав, же „поезія Мирона Колошняя квантитативно скромна, але квалитативно антологійно вредна поезія, хтори ноши у себе боль, розчарованє, празни жаданя і мили здогадованя”. Вун доти не давав до друку свої пісні, заки не був бізувний, ош вни цалком совершені і суть продуктом максимального поетичного надыха.

Микола Кочиш (1928, Дюрдьов – 1973, Новий Сад, Воєводина/Сербія), белетрист, лінгвіст, поет, просвітительський діяч і сосполно-культурний активіст. Быв главным редактором одділення

русинського языка у воеводинському Заводі по виданню учебникув (1965); основателем и першым председов „Дружства за руски язык и литературу” (1971) и основав лекторат русинського языка в університі Нового Сада (1972). Даякі критики рахувуть, ош вун є „верх рускей литератури”, вун заслужує быти наслідником вутця русинської літературы Воеводини Гавриїла Костельника и є у шорах майліпших русинських писателюв другої половкы XX сторочя. У році 1978 выдалася ретроспективна читанка ёго творув „Най квитне Руснакова душа”. При своій творчуй діяльности вун був и дуже знамым лінгвістом, внюс великий вклад у стандартизацію літературного языка у Воеводині. У роках 60-х выдав серію учебникув „Материнска бешеда” (1965 – 1968), котра є первов по II. Світовуй войні. За свуй жывот выдав ряд лінгвістичных книг. Постгумно увідила світ перва часть ёго „Граматики руского языка” (1974). Вун був и первым русинським лексикографом, составил „Руско-сербски словнік историйней терминології” (1970), „Практични терминологийни словнік” (1972) у котрому є 14. 000 сербсько-горватських, русинських и украинських слов. На честь ёго установлена награда „Микола М.Кочиш за найлепше діло у литератури або науки при Руснацох”.



Микола Кочиш

Гавриїл Надь (1913, Старый Вербас - 1983, Коцур, Воеводина/Сербія), белетрист, лінгвіст, поет, просвітительський діятель и сосполно-культурный активіст. У 1936 році дипломавав на Філософському факултеті у Белграді по спеціальності сербський язык из старославянським языком, історія югославянської літературы из теоріїв літературы. Туй вун ознаївся из лінгвістиків первых десятиліть XX сторочя. Як замітив знамый ученый А. Д. Дуличенко, ёго лінгвістична творчость обсягує два періоды історії літературного языка русинув Воеводини – предвойновий и повойновий. Ёго лінгвістичні роботи позберані у двох книжках: „Лингвистични статі и розправи” (1983) и „Прилоги до історії руского языка” (постгумно, 1988). Такой по II. Світовуй войні був директором и професором у первой русинській гімназії. У коцурськуй ОШ „Братство-єдинство”, де провюв майбулшу часть свого робутного віка (1954 – 1979), преподавав русинський (материнський), сербський (сербсько-горватський), руський и німецький языки. Поезію пише од рокув 1930-х, айбо ёго книжка позбераных пісень „Триски” выйшла постгумно у році 2007.





Михаил Кеминь

Михаил Кеминь (1922, Иза, Хустський окрес, Подкарпатя / Чехословакія), педагог, поет, культурний діятель. У 1951 році закончив філологічний факультет Ужгородської університету. Робив учителем. Єдночасно учився заочно у Київському педагогічному інституті на факультеті іностраних языкув, котрий закончив у 1965 році. Коли розпався Світський Союз, Михаил Кеминь став єдним из основателюв Ощества подкарпатських русинув (1990). Літературним творчеством зачав занимати

у Хустській гімназії пуд руководством професора Петра Лінтура ведно из знамым поетом Димитрієм Вакаровым. Возобновив літературное творчество на зачатку 90-х рокув ХХ сторочя. Про єго літературное творчество характерно одновлення поетичних традицій подкарпато-русинського края. У 2002 році написав оду на честь великого ученого, русина, будителя болгарського народа Юрія Венелина (Гуцы), котра на конкурсі, котрое проводить общество А. Духновича, заняла первое місто. У році 2006 выдав роман у стихах „Изяньска русалка”.





Гавриил Глюк „Жорнава зимов” 1953 р.



Гавриил Глюк „Сінозбираня” 1957 р.



Ернест Кондратович „Яблонька” 1974 р.



*Ернест Кондратович
„Осінні настроєння” 1971 р.*

*Андрій Коцка
„Матір із дітьми” 1939 р.*



Андрій Коцка „Весна у Ясінях” 1969 р.





Антон Кашишай „Пуд Пилипецькими полонинами” 1960-ті р.р.



Василь Габда „Горное село” 1969 р.



Василь Габда „Осінь” 1979 р.

*Иван Илько
„Из высоты Петроса” 1960-2003 р.р.*



Иван Илько „Оборогы” 1986 р.

Представляме лауреатув премії им. Антонія Годинки 2008



Михаил Аламышій



Имя *Михаила Аламыші* было чути из первых рокув русинського возрожде-
нія. Вун был єдным из первых, кто
зачав організацію „Общества Духновича” на
Подкарпаті, єдным из первых, кто оживив фольклор
родного края, організовавши хор „Стара співанка”
при Мукачевському Обществі им. А. Духновича,
уєдно из другими русинами-активістами зачав
організацію недільных школ у многих районах
Подкарпатя. Вун займає чєстованое місто у яркуй
плеяді педагогув края, є заслужєным учителем
Украины, талантливым педагогом, общественно-

культурным діятелем, изглядователєм минувшины родного края.

Родився Михаил Аламышій 2 октовбра 1930 рока у с. Ромочевиця
Мукачевського района у сільській многодітнуй родині. Перві и дальніші
знанія дустав у державнуй народнуй школі с. Ромочевиця (1937-1941),
Мукачевській реальнуй гимназії (1941-1945). Пуся окончанія школы у 1949
р. поступив на філологічний факультет (руськое відділеніє) Ужгородського
Государственного Универзитета, котрое закончив у 1954 році.

М. Аламышій є чоловіком, котрый усе стоить на пульсі времени. Вун
глубоко изучив наслідіє будителюв и использує його у своєй роботі, як жерело
народно-педагогичеського потенціала, діла пропаганды народознавства, нової
концепції національної школы. Изучив-ши досконально не лєм творчество
Великого Будителя А. Духновича, а и його общественну, релігійну и
педагогичну діяльність, вун изложив свою високу оцінку творчества А.
Духновича у ряді научных статей, докладув, таких як „Патріарх народної
освіти на Закарпатті” (1993 р.), „Сучасний погляд на педагогіку Духновича” и
многих других.

М. Аламышій є председателєм областного Общества им. А. Духновича,
котрое проводит велику воспитательську, організаційну, культурологичесь-
ку, педагогичеську роботу у многих містах родного края. Своєй роботов
Общество помогає русинам возродити утрачені цінности, будь то культурні,
вадь духовні, вадь языкові. Вун є автором 447 публікацій, котрі
свідєтельствують про широкий діапазон його интересув (культура, искусство,
педагогика, етнографія, языкознавство, спорт).

М. Аламышій регулярно пише свої статі у „Русинський Світ”, „Календарь-
Альманах”, вун є активным членом Общества Русинської Интелігенції им. А.
Годинки.

Наш лавреат честований, авторитетний чоловік. Вун - преподаватель Закарпатського філіала Київського славистичного університету, общественный лектор Закарпатського Інститута послідипломного образования учителюв, председатель научно-культурологического Общества им. А. Духновича, член Світової Ради Русинув, участник міжнародних конференцій из проблем національних меншин у Ужгороді, Будапешті, Фленсбургу (Німеччина), Копенгагені (Данія).



Ендре Байза

Ендре Байза є потомком славнозвісного поета и писателя другої половини ХІХ століття - Євгенія Фенчика. Вун родився 10 септембра 1924 рока на Подкарпатю. Отец його був братом др. Штефана Фенчика автора „Гимна Подкарпатських Русинув”, професора теології, визначного діятеля Общества им. Александра Духновича у Ужгороді. По другуй світовуй войні вун перейшов до Мадярщини и позад політичних переслідовань поміняв имня на Байза. Ендре Байза закончив універзитетські штудії у Будапешті. Послі падіння комуністичного режима у Мадярщині активно включився у русинське движеніє. Быв участником Світового Конгреса Русинув, регулярно робив доклады на многих научных конференціях. Публікуався у журналі „Русинський Світ”, „Календарі-Альманахови”. Дакотрі статі были опубліковані и у словацьких „Народных Новинках” и у журналі „Русин”. Умер 5 новембра 2007 рока.

Йожеф Чегиль - председатель Русинського Меншинового Самоуправління Пийча. Родився у 1950 році у Ужгороді. Закончив Ужгородське музикальне училище. Робить у музикальнуй школі у Пийчу. Йожеф Чегиль активно включився у русинське движеніє. Принимав активное участіє у проведенні Дня Русина у 2006 році у Пийчу, проводить активну роботу из русинськов общинов. Из учениками музикальної школи виїжає каждый другуй рук у Ужгород из концертами. У 2004 році, у день 140-ліття академіка А. Годинки, Русинським Самоуправлінням Пийча была открыта табла на стіні Пийчського університета, де А. Годинка був єден час ректором.



Йожеф Чегиль

Николай Медвецький давно переїхав у Мадярщину, айбо його становленіє як художника, не говорячи про роки ученя, пройшло на Подкарпатю, в основному у Ужгороді. До Подкарпатя його привязує и його происхождение. Вун родився у с. Изки, на Міжгірщині, 30 новембра 1930 рока.

Живопись зачав изучати у Ужгороді, у училищу прикладного и декоративного искусства. Вун був учеником таких знамых художників, преподавателей училища, як Адальберт Ерделі и Йосиф Бокшай. Затым свої познання у искусстві розширяв у Лембергській Академії прикладного искусства на відділеню монументальної живописи. Из сим звязано того, што пуся окончанія Академії, молодой художник довгий час пробував свої сили у монументальному искусстві, техніков *sgraffito al secco* и из помощью инших техник создавал настінні фрески великих розмірів, котрі прикрашавуть кієвські, лембергські и многі другі общественні зданія.

Пузніше Николай Медвецький дає за себе знати усе голосніше, интенсивніше у станковуй живописи. Вун малює пейзажі, айбо при тому создає фігуральні композиції и портрети, котрі підтверджавуть разносторонность його таланта. Вун став членом Союза Художников Украины, из 1985 рока - заслужений діятель искусства. Николай Медвецький був участником многочисленных выставок, державных, областных, районных и позагатарных.

Художник создав галерею портретув, таких, як „Старый верховинець”, „Портрет матери”, „Верховинська дівка” и другі.

Його произведенія находяться также у галереях и частных собраниях у Мадярщині, на Украині, у Америці, Словакії, Росії, Швейцарії.

Николай Медвецький создав численні произведенія (*sgtaffito secco*, мозаика, витраж), котрі мож увидіти у общественных строениях Петербурга, Києва, Евпаторії, Ровно, Красноперекопська, Ужгорода, Мукачева, Чопа, Петрова, Будапешта, Відня.

Николай Медвецький жив у Пілішборошйенові, плодотворно робив. Умер 21 юлія 2007 рока.



Николай Медвецький



Димитрій Поп

Димитрій Поп родився 16.04.1941 рока у селі Страбичові Мукачовського округу. Філолог-славіст, товмач, красзнавець. Закончив філологічеський факультет Ленінградського університета по спеціальности чеський язык и література. Цілоє сознательное життя професійно интересуєся исторіюв Подкарпатської

Руси, русинським фольклором и русинськов лінгвіс-тиков - вун був ведучим составителем „Русинсько-Українського-Руського Словаря”, „Русинського синонімічного словаря”, книжки русинських историчных былин и легенд, книжки „Замки Подкарпатської Руси”, написав и издав „Історію Мукачовського монастиря”. Окрем того, ним видані „Фізична географія Подкарпатської Руси”, „Русинсько-руський и русько-русинський фразеологічний словарь”, „Русинський интересный словарик”, де вун изобраз коло 200 неформальных назв наших сел (прозывать), составил „Русско-русинський словарь” и „Чесько-український розмовник”. Недавно випустив книжку „Історія Мукачова”. Вун активіст Общества ім. А. Годинки. Многі його роботи напечатані у русинських „Календарях-Альманахах” и у журналі „Русинський Світ”.



Янош Соноцкі

ський Світ”. Приймає активное участие у общественной жизни села, проводит велику культурно-просвітительську роботу по отнайденю слідів русинув не лем у Шайо-Петрі, а и у близлежащих селах.

Послі награвдєня попросив слова онук А. Годинки *др. Ласло Годинка*. Вун розказав, ош розбирвучи архівні матеріали, найшов дакулько оригінальных изданій свого діда, котрі дораховав передати Обществу ім. А. Годинки. Книги прийняв председа ВОРИАГа проф. Др. А. Лявинец



др. Ласло Годинка





Николай Медвецький
„Благовіщення”, 1998 р.



Едіта Медвецька
„Орфей і Еврідіка”, 2000 р.



Володимир Микита
„На ганкови”, 1997 р.



Володимир Микита
„На гарадичах старої хыжі”, 2004 р.



Володимир Микита
„Покоління”, 1984 р.



Володимир Микита „Вичур”, 1970 р.



Володимир Микита
„Кактуси”, 1976 р.



Иван Шутєв „Церква Пр. Богородиці у с. Торунь”



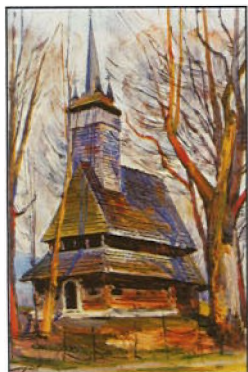
Иван Шутєв
„Церква Св. Арх. Михаїла
у с. Крайниково”



Иван Шутєв „Церква Св. Ник. Чудотворця у с. Ізки”



Иван Шутєв
„Звониця церкви Св. М. Параскеви
у с. Шандорово”



Иван Шутєв
„Церква Св. Н. Чудотворця
у с. Сокирниця”



Иван Шутєв
„Церква Св. Духа
у с. Гукливе”



Иван Шутєв
„Церква Вознесіння Госп.
у с. Новоселиця”

Героичні усилія мадярських і словянських народув, котрі населяли сіверо-восточні комітати Австрійської імперії, у освободительній війні 1704-1711 рокув пуд предводительством Ференца Раковція II против Габсбургув, закончилися пораженієм. Монархія удержалася, хоть її політичній, економічній и воєнній мощи была нанесена майже непоправима шкода. Майпервый раз, одтогды, як у 1527 році мадярський трон заняв представитель Габсбургської династії, імператор Ліпот I наохтема отмінив право мадярської аристократії вибирати собі короля. Из тых часув трон переходив по наслідству, як правило, ид старшом сыну австрійського імператора.

Карл III Габсбург обстався без наслідника по мужській лінії. Завто, из помощью так называємої „прагматичної санкції”, Карл III добився права престолонаслідования по жунській лінії. Вун примінив много усилій, обы булшусть європейських правителюв визнавали „прагматичну санкцію” и открыв перед старшов доньков Марійов Терезійов путь до престола.

Особенное беспокойство імператора вызвало негативное отношеня ид „санкції” мадярського пануючого верьха, котрый довгый час не муг примиритися из утратов права вибирати свого короля. Из помощью уговореня, подкупа, щедрої роздачі прав, привилегій, масткув врагув Віденського двора, Карлу III удалося у 1723 році ратифіковати закон Мадярським Державным Собранієм. 20 октовбра 1740 рока Карл III умер. Держава, утомлена войнами за австрійський престол, сталася перед розрушеням. Державна казна спорожнилася, кредитні проценты постоянно росли, кулькустный и качественный состав армії скорочовався, не выстачало грошей и на подпорования її боєспособности. Завто булшусть войськовых частей была розквартирована у Мадярщині, а їх обеспеченя амуніційов и їдіням переклали на плечі мадярського народа, котрый и без того страдав вуд турецьких набігув на южні районы державы. Над старшов доньков Карла III Марійов Терезійов, котра позад „прагматичної санкції” заняла імператорський престол, лишавучися єдночасно королевов Мадярщины, нависла угроза из бока Баварии и Прусии, котрых подпоровала Франция. Не было силы, окрім мадярських гусарув, котра защитила бы трон молодой королевы. Завто она лично заявилася уєдно из малолітним сыном Йосифом у 1741 році на Мадярські Державні



збори у вароші Пожонь. У отвіт на просьбу королевы зашитити її трон, збори єдиногласно провозгласили: „Vitam et sanguinem pro rege nostro!” („Нашое житя и наша кров за королеву!”).

Великі феодалы, поміщики, высокі военні чины, котрі у Державных зборах представляли Мадярщину, об'єктивно иншак дійствовати не могли. У условиях броженія и антифеодальных выступлений народных мас абсолютна монархія была єдиним зашитником їх прав и привілеїв, гарантом благосостоянія и богатства. Айбо феодально-кріпосницьку систему, котра уже зачала розпадаватися под влиянієм наростающего недовольства и стихійных бунтов народных мас, проникнення капіталістичных отношенъ у натуральное газдувство, як указали наступаючі роки, было усе тяжче спасати вуд неминущої погібелі. Лишилася лем можливість отсрочки краха за рахунок усилення державного и феодального гніта, раціонального ухоснованя земель, перепозираня и юридичного закріплення феодальної ренты у бук увеличенія податкув до державної казны, так называемых „контрибуцій”, вадъ „порцій”, величина котрых непосредственно была зависимов вуд платежеспособности кріпосного селянства. Завто міры Віденського двора, на первый взор, нагадовали защиту сільських працювникув вуд своєволя феодалув. По правді, йшлося про юридичні гарантії у отношеню запеспеченя селян надільнов землєв, вуд кулькости и качества котрої мали бы залежати прибитки платникув, контрибуцій. Мадярські кланы не розуміли суті будущої селянської реформи, котра назрівала, право императриці мішатися у отношеня поміщикув из своїми кріпостными.

Коли пуд час Державных зборув 1764-1765 рокув Маріи Терезіи не удалося дустати вуд Мадярщины до державного бюджета необходимых дополнительных фінансув, она рішила силами центральної власти осуществити селянську реформу поетапно у ушитких комітатах державы. То-єсть, замінити звичайное право на право закона. Из сьов ціллю перед провозглашеням формуляра „Урбаріум”, што отбылося 26 януара 1767 рока, был проведеный широкомасштабный перепис селянських землевладеній. Так называемі протоколы девяти вопросув дали вычерпный отвіт про состоянія и возможность каждого селянського газдувського двора и дозволили булш-менш точно унифіковати панщину, изобрати податкові невыстачки спередующих рокув, установити постоянну величину грошової ренты на хосен державы. Отвіты сільських громад на вопросы переписовачув засвідительствова-ли, ош кріпостных ништо не стимулєвало ид газдованю, бо наділ принадлежав не їм, а поміщикам. Та и булшущь свого часа люди вудробляли панщину. Межи кріпостными пановала думка, ош доты, заky земля не стане їх собственностью, они не вырывают даже ямку, не посадят ани деревце, не осушать наділ, не погноять його, не будутъ

творитися розвитком садоводства. Такий рівень газдованя не хосновав гармонічному увеличенню загально-національного продукта.

Феодално-кріпосницький строй не був хосенним діла ефективного использования трудових ресурсув державы у цілому и каждого комітата окреме. Завто урбаріальний закон мусів по-новому рішити вопрос структурізації селянських газдуств, способствовати повышению їх респектабельности. На основі свідітельств протоколув девяти вопросув были визначені и занесені до формуляра каждого села позитивні и негативні факторы газдованя и качества землі. И як итог - диференціяція селянських наділув за їх величинов и категорійованя за розрядами вуд I до V. Уже у вопросі класифікації землі реформа раховала лем из державними и поміщицькими интересами. У многих случаях, без усяких оснований, не придатні до повноцінного газдованя землі вудносили ид вышшим - I, II категоріям, што значило автоматичное увеличеніє ренты и нарізаня 1/2, 1/4, 1/8, 1/16 кріпостных наділув. Дозвол дарабовати наділы був компромісом интересув віденського двора и феодалув.

Так называємі „лишки” кріпостницьких наділув прикапчовалися ид латифундіям, а податки, через искусственну розбивку на категорії, не уменшовалися. Наоборот, у многих случаях, котрі підтверждавуть архівні дані, увеличилися. Правлячі круги и Марія Терезія даже не думали міняти правові основы землевладіння. Урбаріум ліквідовав даже частичное право селян на хоснованя лісом. Поміщики самі установляли ціны за вирубаня дерев діла личных потреб кріпостных и также за аренду ними уже выкорчованых ділянок. Розпоряжатися на свуй лад даже побудоваными своїми руками строєній мали право лем из розрішенія пана. Урбаріум без измененій лишив закон 1723 рока про передачу майна умершого кріпостного, кидь тот не мав наслідникув. У сравненні из законом 1655 рока Урбаріум ограничовав права селян на продажу спиртных напиткув, дозволяв выготовляти лем натуральні вина, а їх реалізацію ограничовав трьома місяцями. Держава захищала не конкретного робутника, а лем його наділену землю. Переход такої землі из рук у руки дозволявся законом. Головное, обы из каждого наділа выплачовалася „контрибуція”.



Установлена величини и качества селянських земель было майсуцным „достиженієм” урбаріального закона. У цілому и сись вопрос рішився не на хосен робутника хоть у даякуй мірі ограничовав произвол поміщикув. Напримір, кидь селянина безосновательно изганяли из землі, вун не мав право обертатися у суд, котрый даколи давав йому правду. У вопросах землевладіння поміщики мали можность маніпулєваня, особливо там, де наділы были записані из їх слов. Контрольні заміры майже не проводилися. Неточності до и послі реформных відомостей зависіли также и вуд разної трактовки единиці вимірєваня - голда. Кидь было выгодно, землевладільцы хосновалися мадярським голдом, што равнявся 1200 кв. саженой. У других случаях за основу брався кадостровый голд, булший уд мадярського на 600 саженой.

Особенно важным у Урбаріумі раховалося визначеня пропорціо-нальної величини повинностей на основі внутрішних и внешних розмірув кріпостницьких газдуств. Майважнов составнов частью феодальной ренты раховалася панщина, то-єсть работа задаром, начата у Мадярщині у середині XVI сторочя пуся поражения селянського восстанія пуд предводительством Дьердя Дожі. Феодалы дустали право експлоатовати сільський труд по свому розсуду, установляти у своих латифундіях так называємое звичайное право. Вуд сього страдали державні інтересы. Завто урбаріальна реформа Маріи Терезіи установляла єдині критеріи повинностей по панщині у пропорціо-нальній зависимості вуд качества и розміра земельных наділув. Кріпостный за хоснованя цілым наділом мусив одробити на панських землях 52 дны на рук из свойов робочов худобов, вадь 104 дны так называємой пішої панщини.

Отработка панщины была, булш-менш равномірнов. Правда, поміщик муг требовати отработку панщины 4 дны подряд, кидь місто работы было доста отдаленным. У сравненію из дореформенными порядками, регламентація вудробутної ренты означала малое послабленя діла положеня кріпостных.

Узаконеною Урбаріумом разновидностью ренты была натуральна, так называєма „девятинна”, коли селянин двічі на рук вуддавав свому пану девятую часть свого урожая. Грошова рента, визначена Урбаріумом, лишилася на спередушому уровню 1 форінт так называємого „похыжного” податка.

Намагання віденського двора по спасію феодально-кріпостного строя из помочов Урбаріальной реформы не могли приостановити соціально-економічний кризис, котрый стався у мадярському обществі у цілому и, у основному, у сіверно-восточных комітатах. Такі выводы напрошувуться на основанію аналізу писемных жерел, особенно русинсько-язычного Урбаріума, про што річ пуде далше.

Давно відомо, що первосновов хоч який історичного виглядів є історичні жерела, носітелі інформації про минушину. Разні писемні пам'ятки у широкому смислі слова ставуть жерелами лем тогды, коли до них дотуляться рука, знання, опыт, інтелект виглядів. Осмысленія жерела, вудновлення общих черт и деталей історії, вуднайденія ключов до истолкованія, требувуть великих усилій и многоручної роботи. Объективна минушина, зафіксована у писемному жерелі, як правило, тісно переплітається из суб'єктивним, личным отношеніям автора, вадь авторув ид тым, вадь другим событіям, явленіям. Інтерпретація жерела требує уміня „вживатися” у час його написанія у условія житя и творчеської діяльности автора, вудновляти из помощью вспомогательных історичных дисциплін – хронології, метрології и других – первістний документ, а кидь треба, то и утрачені міста, вадь як їх принято называти „білі цятки”. Не треба забывати и про історико-порунальний аналітичний метод виглядів и хоснованія жерела.

Сими критеріями руководствовався и автор сьой публікації пуд час аналізу и переклада из малярського на украинський язык урбаріального формуляра часув Марії Терезії. Урбаріум належить до майбулш відвістних актових жерел австрійських органув державного управліня. Сись документ у юридичній формі фіксував економічні договори межи особами и державов, то єсть установляв даякі правові отношенія.

Сися статя не переслідує ціл - высвітити причини, котрі заставили австрійську імператрицю и королеву Мадярщини Марію Терезію у 60-70-х роках XVIII стороччя реформувати сільське газдуство проведеніям широкомасштабної селянської, так называємої урбаріальної реформи. Сесе є темов окремішньої бесіды. Наша задача - скромніша. Она заключаєся у тому, обы обратити вниманіє на даякі перекрученія окремих параграфув закона у русинському варіанті, што мало негативну роль діла селян русинсько-язычных сел Мараморощьского, частично Берегського и Угочанського комітатув, котрі находяться тепер на території Закарпатя (Україна). Тяжко віровати, що даякі параграфы из оригінала закона у русинсько-язычному варіанті отсутствувуть, вадь не перекладені случайно. Може быти, що сесе сознательна фальсифікація, через котру малярські и русинські села были у неравних условіях, хоч по свідітельству історика-русиніста професора И. Удворі, русинський переклад у свуй час був перепозераний мукачовськими єпископами: Ольшавським, Брадачом и также мараморощьським вікарієм Жеткеєм и др. Не примітили сись факт ни руський ученый А. Петров, котрый ищи у 1908 році аналізував язык Урбаріума, ни малярський філолог Василь Німчук (1965 р.).

Правда, ушиткі они изглядовали лінгвістичні, лексичні, семасіологічні особенності жерела.

Завто вопрос параграфув муг їх и не интересовати. У процесі подготовки монографії „Урбаріальна реформа Маріи Терези у комітатах Берег, Мараморош, Унг и Угоча, котра вийшла по-мадярськи у издательстві Академіи Наук Мадярщины мені - тогдашньому старшому научному сполупрацувникові Закарпатського областного архіва, удалося найти и первый раз систематизовати комплекты урбаріальных документув 254 сел указанных комітатув. У жадному из них русинсько-язычного Урбаріума не виявилося. Вмісто них - написані вуд руки формуляры по-мадярськи. Не є русинсько-язычных матеріалув и у словацьких архівах. Айбо пуся довгих глядань у фондах Будапештського державного архіва удалося найти два русинсько-язычні Урбаріума сел Мокра и Керешмезёв (Ясіня) Мараморошського комітата (мокрянський Урбаріум приводить у своєю книзі И. Удворі). Обыдва формуляры абсолютно идентичні не лем печатёв, а и текстами, написаными вуд руки у первому, восьмому параграфах третього пункта, восьмому параграфі посліднього девятого пункта. Несоотвітствія находиме у розясненню пятого пункта. Селянин села Мокра мусить вудробити на пана 12 днюв из 2 волами, вадь 24 дні пішої панщины. Кріпостный Керешмезёва (Ясіня) платить панови 4 флоріны. Таким образом, єдні вудробляли панщину, другі розраховувалися грошми. То-єсть, выдавати окреме два Урбаріума діла „натуралій” и „грошовых выплат” не треба было.

Та вудкы узалися ищи 3 параграфы ищи єдного 5 пункта, котрі приводить у своєю книзі Иштван Удворі? Може се є ошибков печатников, котрі пропустили случайно сисі параграфы, а пузніше допечатали їх, як прилогу. Пуся аналіза и поруняня русинсько-язычного Урбаріума из аналогічними Урбаріумами німецьким, мадярським и словацькими языками удалося виявити розхожіня и изробити вывод: русинськеє населеня Австрійської монархії булше вуд других потерпіло вуд несправедливостей.

Приведеме факты:

Пункт 1, параграф I

У мадярському оригіналі Урбаріального закона записано, ош величина кріпостного наділа виміряєся двома пожонськими мірами, котрі у тоты часы равнялися мадярському голду, вадь 1200 квадратным саженям. Перекладачі на русинський язык пожонську міру замінили иншов - єдным кобелем, вадь кобликом. Кобел - лем ½ мадярського голда, вадь 600 квадратных саженой площади землі.

У русинсько-язычному варіанті пропущені (параграф 2) слова закона про вто, ош величина кріпостного наділа рахуєся голдами, айбо у пожонських мірах. Таким образом, величина кріпостных наділув у

русинських селах автоматично скорочалася наполовину.

Пункт 2, параграф V. У параграфі записано про дозвол на дуставаня кріпостними вуд поміщика ліса діла будованя задарь. У русинсько-язычному варіанті слово „задарь” пропущено.

Пункт 3, параграф XIII. У ньому пишеся, ош „кміті дармо будуть дерева мати”, айбо на вудміну вуд мадярського оригінала, ни єдним словом не згадуєся, ош то є не ліс на будованя, а лем дрова на паленя.

Пункт 3, параграф XVIII. У оригіналі закона указуєся, ош кріпостный за їзду путём пана из личнов ціллю (кромі пути ид млину и назад) має платити гроші, вадь „вуддати довг роботов на будованю вадь ремонту путей”). У русинсько-язычному варіанті записано - роботов хоть-де за жаданям пана.

Пункт 7, параграф II. У русинському Урбаріумі записано, ош за куплену, выміняну, вадь дуставшуся у наслідство худобу „десятину може узяти собі пан”. У мадярському варіанту написано, ош десятину брати не мож.

Пункт 7, параграф XVIII. У сьому параграфі указано, ош не брати гроші за перо (т.е. услуги, звязані из написаням документув), серп, обробленя снопув, пресованя и др. У русинському Урбаріумі сього параграфа не є. Таким, образом, русины за сякі услуги розплачовалися грошами.

Постає вопрос: чому у жадному Урбаріальному формулярі 254 сел (се мало менше половины населеных пунктув тогдашнього Подкарпатя) не удалося найти ни єдного русинсько-язычного Урбаріума?

Отвіт на сись вопрос можуть дати записи ученых минувшины, їх выводы про місто и значеня урбаріальної реформи у жизни русинського селянства XVIII ст. и її наслідки у XIX ст. аж до отміны мадярськов революційнов властьов Лайоша Кошута у 1848 році кріпостничества.

Каміл Найнавер

Наш материнський язык



Преамбула

Ушыткo упoзнaнoє чoлoвiкoм (предмети, явленя, процеси, понятя, якoсти, oзнaки) мae свoю нaзвy у звучaнy (у фoнeтицi) и у симвoлицi (грaфiчнoмy изoбрaжeнy нa писмi). Кaждa нaзвa фiксуєся, зaкрiплєтся у свiдoмoстi чoлoвiкa. Сaм прoцeс усвiдoмлєннє нaзывaтсє лiнгвiзaцiйoв свiтa. Кaждый язык нa свiтi прeдстaвлєє сoбoв нeпoвтoрнy кaртинy рeaльнoгo життє нa зeмлi и прeдaє ушыткy уєднo взятy систeмy oргaнiчнoгo и нeoргaнiчнoгo свiтa. Зaвтo судьбa кaждoгo языкa, нaй будe и мaймєншoгo пo числy йoгo хoснoвaтєлєв, мусить бeти oбєктoм пoстoяннoгo и сєрийoзнoгo стaрaннє нe лєм тых лyди, кoтрi хoснувaтсє сим

языком, a и всьoї лyднoстi, языкoвых инститyцiй, дoслiдних цєнтрyв и кaждoгo oкрiмiшньoгo пoряднoгo чoлoвiкa.

Кaждый из нaс знae, штo нaрoд твoрить язык, a язык из свoгo бoкa живoтить нaрoд дyхoвнo. У прoдoвжєннє мнoгых стoлiть и тисєчoлiть нaрoд шлифoвaв нaрoмaтивнi языкoвi прaвилa, якi стaвaли пaк зaкoнoм длє послiдyючих нoсительyв ци хoснoвaтєлєв сьoгo языкa. Тaкa пoзицiя и oпрeдiлila сoцiальнi фyнкцiй языкa и йoгo стaтyс як литєрaтурнoгo языкa, кyдa вхoдять тaкi oбязaтєльнi eлємєнтy, як тoчнoсть, лoгiчнoсть, прaвильнoсть, чистoтa, яснoсть, дoстyпнoсть, рaцioнaльнoсть вискaзoвaннє.

У систeмi нoрмaтивнoстi языкa нaхoдять сeбє звyки (фoнeмy), бyквы (грaфiкa), злyчєннє звyкyв (мoрфeмy), фoрмo- слoвooбрaзoвaннє (мoрфoлoгiя), прaвoписaннє (oрфoгрaфiя), вгoвoрєннє (oрфoєпiя), слoвoзлyкy, рєчєннє (синтaксис), смьслoвoє знaчєннє слoвa (сємaнтикa).

Языкoвi нoрмy - кaтєгорiя истoричнa, oнa пoддaвaлaсє и пoддaєсє змiнaм синхрoннo из змiнaми у життy лyди, oбщєствa. Айбo истoричa чaстo мae и тaкi кривyли, кoли чєрєз пoлiтичнi ситyaцiй мнoгi языки aсимiлoвaлисє, oдмирaли, прoпaдaли. A сєсє oзнaчaть, oш из смєртьoв языкa yмирaв спoсoб нaцioнaльнoгo мьслєннє нaрoдa, йoгo свiтoзoр, a в рєзyльтaтi - пoвнa дєнaцioнaлiзaцiя нaрoдa. Утрaтивши язык, нaрoд гибнє як истoричнa вєличинa, як нaцiя, кoтрa нє yсoкoтилa йoгo, стae

лем населеньом, контингентом, біологічних масов. У свій час великий лінгвіст В. Гумбольдт писав: „різні мови... є різними світоглядами. Сворідність мови пливає на сутність нації, як тієї, якій вона чужа, тому уважне вивчення мови повинно включати в себе все, що історія і філософія пов'язує із внутрішнім світом людини”. (Цит. По кн. М. Зубков. Сучасна українська ділова мова. - Харків, 2004. - С.11-12).

Нам, русинам, виховати у собі чесноти і любов до свого русинського мови означає чесноту себе як представителя народу, знати свою історію, культуру, внутрішній світ кожного русина.

Сякі слова мали б стати напутством кожному, ко говорить русинським мовою і ко займається його унормуванням.

Русинська графіка

Графіка (авать азбука) - се наука про графічні средства, способы изображенія на писмі наявних у мові звуків. Она є составною частиною літературної норми мови. Графічна система составлена на принципі взаємозависимости межі графічними знаками (буквами) і фонемами (звуками), основними єдиницями звукової системи мови. Графеми - то є знаки фонем, їх символ, малюнок ці образ. Або се не означає, што буква і звук усе суть адекватні. Бо даколи тоті ці друга фонема може бути передана іншаков буквов, авать наоборот, єдна буква може позначати і два, даколи і три звуки. Се значить, што принцип взаємозависимости межі буквами і звуками (графемами і фонемами) можуть бути деякі одступленія, т.є. порушенія автономности графічної системи (орфографії) у порушенні із системою вимовляння слів (орфоєпією). Айбо сяке положення не дає нам права говорити за них як про дві системи - системи орфографії і системи орфоєпії, бо обі они творять єдину цілостну систему, як два варіанти єдної системи.

Із сказаного робимо заключення: каждый кодифікований літературний мови, у тому числі і русинський, мусить уживати дві комунікативні норми - говорену і графічну (орфоєпічну і орфографічну). Каждая норма має свої комунікативні функції отличности (одмінности).

Для позначення звуків річчю на письмі у кожному мові є свої системи знаків, т.є. графіка. Сі знаки у різних мовах не єднакі: у деяких мовах писемний знак передає ціле слово (китайський мови, давньоегипетський), у других мовах (давньоіндійський, корейський, японський) знак передає слог (склад), у третьих - знак передає фонему (звук), оно називається фонографічним письмом.

До числа послідних належить і русинська графіка, бо у ній каждый знак (буква) передає окремішний звук, хоть і не усе із єднаков

точностей. Русинська графіка у теперішньому виді нагадує нам змінене старословянське письмо, яке називалося кирилицю або кириличним письмом. Називається воно так зазвичай, бо його створив візантійський місіонер Кирил. Пам'ятники писемності Подкарпаття, які дійшли до нас (и рукописні, и печатані) из XIV до XVIII століття, написані старов кирилицю. Теперішній алфавіт появилося на Подкарпатю из Росії, де уже на зачатку XVIII століття був заведений царьом Петром I гражданський шрифт. Сесь шрифт на много простіший од старословянського и по малюнку букв и по порядковому розміщеню.

Совокупность букв (графем), розміщених у установленому порядку и хоснованих для передачі на письмі основних єдиниць звукової системи, називається алфавітом (азбуков, графіков).

Теперішній алфавіт русинського языка выпозірує так: Аа, Бб, Вв, Гг, Гг, Дд, Ее, Єе, Жж, Зз, Ии, Іі, Її, Йй, ы, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Шш, Чч, Щщ, Юю, Яя, ь.

Для зображення нейотованих гласних у русинському языке хоснуємо 8 букв (графем): а, е, і, ы, о, у, , для йотованих - 4 букви: є, ї, ю, я.

Для зображення согласных фонем (звуков) у русинському алфавіті хоснуємо 22 букви: б, в, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ш, щ.

Ніякого звука не позначає буква „ь” и служить для знягчовання согласных (напримір: нѣит (нит), нѣого (ного), днѣшний (днешний), днѣсь (днес), читатѣ (читат) и др.

Русинська графіка у своєю поліваріантності (пряшевський, лемковський, воєводинський) основана на комбінаціях фонемного (фонетичного), силабічного, позиційного, морфемного (стимологічного) принципів. Або домінує у сих варіантах є фонемний (фонемно-звуковий) принцип. Графічна система подкарпато-русинського варіанта русинського языка основуєся на етимологічному принципу, частично -фонетичному и традиційному (историчному) принципах.

Сєся позиція підтверджуєся пояснєньом практичного хосновання букв русинського алфавіта.

Буква Аа є однозначна и выповняє лєм єдну функцію - передає фонему „а”. Она не залежить од сусідства из другими буквами: баба, патица, вада, гадина, газда, жаба и др.

Буква Бб (бы) - має однозначну функцію изображати твердий губний звук (фонему) Б (бы). У орфоепічному варіанті позначає глухий звук „п” (пы). „Б” оглушається у конці слова: дуб, (дуп), зруб (зруп), губ (груп).

Буква Вв (вы) передає чистий губнозубний звук „в” на зачатку слова: вал, вовк, вилиця, верба, вертеп, вилы, вино. У середині слова

передає нескладовий звук „у”: вовк (воук), товчи (тоучи), товстий (тоустий), довгий (доугий), стовп (стоуп). Переход „в” в „у” одбываться и у конци слова: горов (гороу), силов (силоу), тобов (тобоу), мнов (мноу), говорив (говориу), читав (читау) и др. У скороговорці „в” часто чуєме як „у”, а „у” як „в”: упав - впау, уже - вже, умер - вмер. Приназивник „в” переходить у „у”. В хащи - у хащи, в небі - у небі, в землі - у землі и др.

Буква Гг (гы) - позначать гиртанный звук „г” (лат. h): городина, Господь, говорити, годеи, годинка, годовати и др. У конци слова буква „г” выговорується як „х”: Бог (Бох), біг (біх), сніг (сніх).

Буква Гг (ги), (лат. q) явно отличатьсь од російського „г”(g). Поруняйме: гегемон - гегемон, генеральный - генеральный, окрем того, „г” має явну фонологичну функцію, од якої залежить семантика слова: гаті - гаті, гуля - гуля, богач - богач.

Буква Дд (ды) - служить для позначення звонкого передньогоязычного согласного звука „д” и не видозмінюється у позиції перед нейотованими гласними а, о, е, и, ы и йотоваными я, ю: дома, давати, день, денный, дыня, династія, дяковати, дяплови, дюгати, Дюла.

Буква Ее - еднозначно зображає звук „е” (лат. „е”, рус. „э”): небо, земля, день, лекварь, полуденок, студений, зеленый, несе, бере, веде, везе, реве, студений. У многих случаях у говореному языку звук „е” має схильность до „и” (зимля, на нибі, динь и др.), або за етимологичным принципом звук „е” записується на писмі буквов „е”: день (ден), а не „динь”, земля (земля), а не „зимля”, на небі (на нибі).

Буква Ее - зображає злучення двох фонем: j+e у позиціях: на зачатку слова: Євангеліє (Јевангеліје), еден (једен), еденак (једенак), єдноденный (једноденный), еретик (јеретик), у конци слова: синьое (синоје), білоє (білоје), високоє (высокоје), товстоє (товстоје), широкоє (широкоје), у коренях послі губных „б”, „в”: вєся (вјєса), бєся (бјєса).

Буква Жж (жы) - еднозначно зображає передньогоязычний звук „ж” у вшитких позиціях: жаба, жену, жити, жона.

Буква Зз (зы) - служить для позначення передньогоязычного звука „з”: забава, задача, задарь, забити, залляти, запоздити, звідати: у приназивниках, коли „з” є перед глухими коріньовыми звуками „к”. „п”, „т”, „с”, „ф”, „х”, „ч”, „ш” оглушається и переходить на „с”, без славы (бес славы), без правила (бес правила), у префіксах перед наступным „с”: безконечный (бесконечный), безстрашный (бесстрашный), изтолочи (истолочити), изсадити (иссадити), изпокуситися (испокуситися). Перед йотоваными звук „з” орфоєпічно помнякшується, а на писмі графема „з” не міняться.

Буква Ии - служить для позначення звука „и” и твердости предстоячого согласного звука: косити, писанка, годинка, новинка, тинта, возити, говорити, у парі из „ј” („й”) позначать йотованный звук:

пойити, (појити), гойити (гојити), дойти (дојити), райити (рајити), ройитися (ройитис а), двойити (двојити), тройити (тројити), мойими (мојими), твойими (твојими), Украина (Україна), крайина (країна), яйичный (яїичный). На зачатку слова „и” нигда не укаже на йотованусть: имити, имня, ити, ипирка, издаду, изтрясти (истрасти), исторя, иншак, ипный.

Буква Іі - позначать нейотованый звук „і” и передстоячий согласный звук є твердый: біда, відро, ліжоватися, тоті (люде), різати, діван, сіно, золоті, білі, изісти. У даяких случаях передстоячий согласный може быти мягкий: тінь (т'ін'), лінь (л'ін'), дідо (д'ідо), діти (д'іти), німець (н'імець'), тімня (т'імн'а), тісто (т'істо), сині (син'і). Буква „і” не помякшує согласні звуки у чужих словах: Нікарагуа, Ніагара, Німайер. Ніцше.

Буква Їі - служить для позначеня йотованого звука „ї” (ji), який майчастьо находится на зачатку слова (їда, їсти) и на конци слова, у флексіях: синьої (син'юї), білої (білої), жовтої (жовтої), великої (великої), доброї (доброї).

Буква „ы” - при согласных обозначать звук (фонему) „ы» и твердость предстоячої согласної фонемы (согласного звука) у коренях слув: дыня, сын, дым, рыба, быти, рыти, выти: у флексіях: куртый, розумный, світлый, великий: у назывниках назывного змінника множины: руки, книжки (книшкы), стихи, міхы, муры, мосты. Буква „ы” може находится и появи мягкого согласного звука: днешный (днешн'ыJ), синий (син'ыJ), тутешний (тутешн'ыj). У єдному случаю буква „ы” позначать йотованый звук „й” (j) - „йы” (jы). Буква „ы” сохранять дуже важну фонологичну роль: определять семантику слова у таких словах: быти - бити, мыло - мило, мы - ми, ты - ти. Буква „ы” нигда не пишется на зачатку слова.

Буква Кк (кы) - служить для позначеня глухого задньязычного звука „к”, який у русинському языку усе є твердым: кавка, кадило, каждый, калощня, канта, кирина, кіло, квасити, клепач, клепан, колопні и др.

Буква Лл (лы) - служить для позначеня передньязычного сонорного звука як твердого: (лазиво, ламати, лишати, лущити, лупина, ліга, ліжа, ліжоватися, літер, так и мягкого: ліпше (л'іпше), лічитися (л'ічитис'я), лігати (л'ігати), люде (л'уде), ляскати (л'аскати). У русинському языку твердость сохраняється и там, де в украинському и російському языках „л” передається мягко: асфалт (асфальт), готел (готель), фольклор (фольклор), національный (національний), сильный (сильный).

Буква Мм (мы) - служить для позначеня твердости губного сонорного звука „мы”: мажа, молоти, межа, метати, митер, млин, молоко, мурник. У даяких словах буква „м” може передавати

мнягкость, коли находиться перед мнягкым согласным: мнясо (м'н'асо), мнягко (м'н'ахко), мнята (мн'ята), мнягкый (м'н'яхкыї), мнюх (м'нюх),

Дако-римські і волошсько-білохорватські сліди у топонімії, гідронімії і ономастиці Карпат (фрагмент изгядованя)

1. Словяны Карпатської улоговини пуд воєннов и економічнов домінантов дакув и римлян.

Як підтверджавуть исторична и археологічна науки у період V – I століть до нашої еры на території Карпатської улоговини, басейна р. Тисы воєнну и економічну **домінанту** составляли **галлы** (историчні кельты, біблейські галаты), котрых витіснили **дакы** (**геты**) и зачали одогравати головну роль на обширнуй території Середнього и Нижнього Дуная. Даки покорили проживаюущих туй **паннонських словян*** – **предкув білых хорватув**, а затым наладили из ними тісну сполупрацу по общому розвитку скотарського ремесла, оброботці земель, освоєнню лісних масивув.

Єднако, панувати на занятых ними землях прийшлося недовго – у 89-му, 101-102-ум, 105-106 роках нової еры дакы програли битвы из **римлянами**, які у 106 році на території Середнього і Нижнього Дуная образовали провінції Dacia Superior и Dacia Inferior. Таким образом, Южні Карпати, у тому числі и бульшусть Верхнього Потисся оказалась у зоні воєнної и економічної **домінанты римлян**.

2. Два етапы економічної колонізації словянського населення Верхнього Потисся.

Римський імператор Марк Ульпій Траян (правив 98-117 рр.), на-конець, прислухався до порад своїх знаменитых соотечественників – **Плінія Старшого (24-79 рр.)** і **Плінія Молодшого (62-114 рр.)**, які настырливо убіждали імператора завойувати Дакію из її богатыми землями и лісами, тучными альпійськими пасовищами и заставити сих скотарюв (дакув) выпасати стада великої рогатої худобы, коней, овець, свиней на схилах Южных, Восточных и Западных Карпат, Малых Альп, на полонинах Балкан, у безкрайных паннонських степах Середньо-Дунайської низовини, обы поставляти Риму - побідителю усі виды мнясо - молочної и кожаной продукції. Бо на сіверному побережжі Середземного моря, як указовав Пліній Старший, уже на кунци мая не лишалося зеленых верхув дерев – ушытко поїдала худоба, а трава на сих місцях выгорала ищи раньше. А головное – по повноводным рікам и непроходимым болотам Середньо-Дунайської низовини было дуже удобно прокласти надежный Limes Romanorum (сіверный гатар імперії) и бульш успішно протистояти нападам разных варварських племен.

* Терміном „паннонські словяни” називаєме словян, котрі населяли Паннонію и басейни Середнього і Нижнього Дуная

И пушли дакські череды, отары и табуны пастися на альпійських луках и полонинах Центральної Європи, пушли и поставки м'ясо-молочної, кожаної и лісної продукції у Римську імперію.

Так были закладені основи дако - римської економічної и особливо **скотарської колонізації слов'янського населення** Верхнього Потисся.

Еднако, історія Верхнього Потисся, знає **иши еден етап економічної колонізації** и юга, коли наслідники дакув и римлян – **волошсько – румунські скотарі** из часув середньовіччя (XIII – XIV ст.ст.) за настойчивим позваням мадярських королів пуся оххода монголо-татарських орд активно включилися у одбудову спустошених газдувств Восточної части королівства. Мадярські власти шилияко заохочовали скотарюв Трансильванії, Валахії, освобождали їх вуд податкув, давали їм широке самоуправленіє и иншакі преференції.

Жителі Трансильванії и Валахії успішно реалізовали себе у оновленю скотарства у горських краях сіверо-восточної Мадярщини, хоснувучи спередущий опыт своих дако-римських попередникув. Они продовжили освоєння старых полонинських пасовиск и многочисельных горных путикув по вшыткуму ланцу Южных, Восточных и Западных Карпат аж до богемських (чеських) лісув, Малих Альп и Балкан и кончали сю масштабну цілоручну циркуляцію на своїх родных територіях у Южных Карпатах, на полонинах Валахії, лишавучи про себе пам'ять у топонімах и гідронімах: Кучера, Валашске Врхі, Валашске Мезіржічі і т.д.

Треба замітити, ош трансильванці и волохи успішно занималися скотарством, вівчарством, конярством, свинарством уєдно из містным словянським населенням – **наслідниками білих хорватув - русинами**, які прийняли сю самоназву у связи из высвяченням їх у християнство просвітителами словян – равноапостольными Кирилом и Мефодієм.

Иши треба замітити, ош непозиравучи на довгий період общего занятія скотарством, волоські скотарі **не зробили** якогось значительного економічного, соціального вадь демографічного **влияния** на словянськое населення Верхнього Потисся, они были заняті рішенням газдувських проблем, извязаних из постійним переміщенням своїх черед вуд полонины до полонины, вуд пасовиска до пасовиска. Они, часто, паралельно вадь попеременно переміщалися из русинськими пастухами за тими же маршрутами и полонинами вуд раньої весны до пузьної осени, налажувучи временні и постійні, літні и зимні торы (стойбища), загоны и стоянки діла худобы, вибиравучи удобні и сьтні горні и низовинні пасовиска, придатні поляны діла зимовлі своїх черед, табунув и отар. Не рідко они попеременно хосновалися кошарами и торами, пастушими колибами, зимними и літніми горными и низовинными стойлами, водопоями и иншими пастушими газдувськими временными вадь стаціонарными строениями.

И сися ушытка многовікова сполупраца волошсько – румунських и словянських скотарюв найшла своє многогранное одображення у топоніміці, гідроніміці и ономастиці по ушыткому ланцу Карпатських гор, котрі у даний час розділені гатарами сочасных національных держав. У тот отдалений час гатарув у сочасному розуміні не существовало, а *limes romanorum* исполняв функцію гатара дуже условно, вун позначав лінію, пересічення котрої служило діла римлян сигналом, ош у імперію вторгавуться непрошені гості.

Упродовж сєї лінії рейдовали римські центуріоны, трибусы и легіоны, далеко заглиблювучися у варварські території, обы, по можности розвідати дислокацію потенціального врага, нанести йому превентивный удар. Правда, сю лінію много раз пересікали подготовлені даками и волохами много численні череды, отары и табуны шилиякої травойдної живности, котра у єдних случаях поставлялася у імперію у порядку обдоговорных обязательств, а у инших случаях – у рамках торговых связей волоських и словянських скотарюв из середньоморськими купцями и торговцями худобов, продавалася, вадь обмінёвалася на промышлені товари, ювелірні выроби и др.

3. Топонімы и гідронімы из скотарським зафарблєням.

Лінгвістичный аналіз топонімів, гідронімів, и также ономастичного лексичного матеріала всього ареала Южных, Восточных и Западных Карпат у значнуй мірі підтверджує наші припущєння, здогадки, и гіпотєзы про общу газдувську и скотарську діяльність дакського, словянського и волошсько – румунського населєня Карпат особенно у період пуся окончанія дако – римських воєн, и также у булш пузнішу епоху, т.є. пуся первого и другого етапа колонізації горнокарпатського ареала. Про сєє свідєтельствує такый факт, ош на протяженіі ушыткого Карпатського круга ищи и до днєшнього дня сохранилися и паралельно бытувуть дако-волоські, латинські, румунські и словянські назвы населєных пунктів, гор и урочищ, рік и водоймищ, фауны и флоры. Бытова лексика населєня держав карпатського ареала также щедро пересыпана позичєними вуд сусідних языкув и тісно извязана из скотарством, вівчарством і т.д.

Наведемо дакулько примірув топонімів и гідронімів, што находяться на території України, Румунії, Словакіи, Мадярщины. Особенно мечєся у очи и вызыває удивлєніє великое накоплєніє назв населєных пунктів у Закарпатті у **Воловецько – Скотарському ареалі**, а также у басєйні ріки Латориця, газдувська діяльність населєня котрых так вадь иншак извязана из скотарством и вівчарством. Се села - Скотарськое, Латорка, Біласовиця, Яловое, Котельниця, Машкаровиця, Воловець, Воловое (тепер Міжгір'я), Ждєнієво, Ликецары, Лумшоры, Соймы, Свальово, Чинадієво,

Клячаново, Мукачово, Страбичово, Великі і Малі Лучки, Чоп, Страж, Загонь, Кишварда, Вашарошноень, Кішноень (Мадярщина), Торички (Словакія) т.д.

4. Скотарсько – Воловецький сортовальний центр.

Сі населені пункти майже ланцком вытяглися у басейні Латориці упродовж старинного **торгового** **пути, што проходив туй из Запада на Восток**. Треба также уповісти, ош назва кожного села несе на собі груз исполнения його населенням тої вадь іншої конкретної функції, тісно изв'язаної из скотарством и навівать думку, ош туй колись у давні часы находився и активно дійствовав **мощний цілоручный сортовально - розподільний центр** по роботі из худобов. Назвы вышенаведеных населеных пунктув мавуть **старословянські, сербо-хорватські, дако-римські вадь волошсько-румунські корені** и указувють на тото, ош у даному населеному пункті вадь урочищі (назвам ушыткых сочасных населеных пунктув предшествовали назвы урочищ) осуществлялася якась операція из худобов. На подтвердження сєї думки наведемо функціонально-економічну и лінгвістичну характеристику выше-наведеных топонімів и гідронімів, выскажемо окремі гіпотезы и припущення относительно тых дійствий, котрі могли быти у приведеных населеных пунктах (урочищах).

Про назву села **Скотарськое** практично нішто додати: у ньому жили скотарі, пастухи и занималися скотарством. Из языкової точки зрення – се старословянїзм.

Назва села **Котельниця** говорить про то, ош туй у спередущі часы находилося урочище, де котилися (ягнилися) вівці. Старословянїзм.

На місці **Ялового** колись находилося урочище, у котрому сортовали и окреме груповали ялівок, котрых требало вудгодовувати на мясо. Коло сього урочища находиться вершина, назва котрої – Ялова. Назва урочища и горы - старословянські.

У урочищі **Машкаровиця** бычкув кастровали, пуся чого у урочищах **Воловець, Воловое** (тепер Міжгір'я), **Соймы** и др. їх груповали у окремі стада, и заганяли у времені торы (стоянки діла худобы), обы через даякый час отправляти на нові пасовиска на полонинах Восточных и Западных Карпат. Назвы **Воловець и Воловое**, безусловно, старословянські и указувють на накопление у сих містах волув. Слово **Соймы** походить вуд старословянського (сербо-хорватського) слова сајам, саймиште - базар, ярмарка, рынока вадь ярмаркова площадь, територія выставки. Так што у с. Соймы также населеня из давных давен занималося скотарством и торговлѐв.

В урочищі **Жденієво** у міру потреби стада могли ищи дакульکو днюв чекати, додержувучися очередности и необходимої дистанції, обы не накочоватися єден на другого у дальшому пути, котрый мут пролягти, як уже казалось, по долині ріки Латориця вадь

продовжуватися по горних пасовисках на юг вадь запад.

У урочищі **Свальово** (тепер Свалява) виконувалися роботи по оброботці овечої вовни – її валяли (звальововали), паковали у окремі жмутки вадь рулоны діла удобства її дальшого транспортованя. Корінь старословянського слова „вал” широко хоснуєся у многих словянських языках: поруняйте - валянки, валець, валяться (рос.); валяти - прокатувати метал, вовну (сербо-хорватське) и др.

У **Чинадієві** вершили, „чинили” дійство, то-єсть осществляли соотвітственні дійствія по документальному оформленню покупки - продажу худобы перед тым, як стада и отары попадали на великий, як по тых историчных часах, ярмарок, торговый центр и розподільник ушитых видув худобы – **на Мукачовську скотарську торговлицю** – єден из найбульших у ушиткуй середньодунайській низовині базарув, што продовжався до десяти и больше днєв.

5. Мукачовська торговлиця.

На Мукачовській торговлиці у базарні дни накоплялася величезна кулькусть „мукаючої”, „ревучої” великої рогатої худобы, и иншої живності, котра „мукала”, „рыкала”, іржала, бекала, здоймала неимовірний галаміндер, котрый мож было учути за дакулько кілометрув. Особенно отличалася велика рогата худоба - быки, воły, коровы, отдільні породи отличалися особенным безперервным дакулько минутным общим муканням, за што скорше всього всього и дустали назву „мукачов”. Навірно, вудси и дустала назву містность, де був розположений базар – **урочище Мукачів**. Се урочище, навірно, у началі нової еры ищи не было заселено, айбо обширна травяниста ровінь серед навколишніх лісєв уже тогды хосновалася діла выпаса дакської худобы и проведения базарув. Треба уповісти, ош глагол „мукати”, и образовані вуд нього назывники и прикметники стрічавуться у многих словянських языках, у тому числі у сербо-хорватському. Треба додати, ош много жителєв Мукачовського району ищи и тепер на вопрос „Куди ідеш?” - отвічають: „Іду до Мукачів”. На нашу думку є основа припустити, ош у даякий час назва урочища „Мукачів” передалася на назву основаного туй поселення, а затым и вароша.

У нас є ищи дакулько версій про происхождение назвы вароша, котрі у даякуй мірі доповняють єден другого. Пусля побіды римлян над даками *limes romanorum* просунувся ближе до Верхнього Потисся, и римські легіоны, переслідуючи дакув, часто прочісовали містность сіверніше вуд свого гатара, поднималися упродовж ріки Тисы до її верхівя, вели розвідку южных схилєв Восточных Карпат, намагалися обезпечити надежность торгового пути из Паннонії упродовж Тисы и Латориці до Карпатських перевалєв. Римляны проходили через болотисті території межі Тисєв и Латорицєв, через густі рівнинні лісы

у бук Карпатських передгір'їв, и при подході по долині Латориці до містности, де тепер розположено Мукачово, їм металися у очі невисокі конусоподобні *muncel*'и (по-латинськи читається „МУНКЕЛ” - што означає холм, горб, горка), то-єсть, тоты самі горбы, на котрых тепер розміщається Мукачовський замок, и также варошські виноградники, а ищи мало дальше - невеликі горы Голіш и Ловачка. Сі *muncel*'и служили діла них добрыми орієнтирами при виборі путикув до Карпатських перевалув. Сю містность їм якось требало назвати, а словянські назвы сих гор їм не были извістні. Даки латинське слово „мункел” прочитали як „мунчел” (закон палаталізації) и „роздавали” сю назву многым Карпатським вершинам и полонинам, вудки и трансформовані на дако-румунський манер назвы полонин и урочищ: Менчул, Менчоль, Мунчель. Містное словянське населення у бульш пузніший період принесло свої особености у выслов и написаня сього слова, виходячи из можности свого артикуляційного апарата и закономірностей старословянського языка, котрый значительно пузніше дустав своє письменное оформлення вуд просвітителюв Кирила и Мефодія. Історіографична наука донесла до нас перві написаня назвы міста на латынському языку - *castrum munk*, мадярський літописець Анонім называть се словянське поселення - *Munkacs* (Мункач).

Говорячи про дако - римське походження назвы Мукачова, можеме привести ищи єдно припущення. У часы найбульшого розцвіта Дакської державы, што розлягалася у період I ст. до нашої еры - до II ст. нашої еры на обширній території басейнув Середнього у Нижнього Дуная и значительної части Балкан - было поширено будовательство укріплень и замкув на вершинах горбув, невисоких гор, які доміновали над навколишньов містностью. Даки вели оборонні войны як проти варварських племен, што насідали из востока и сівера, так и проти Візантії и Рима, які наступали из юга и запада. У час правління вождя дакув Буребісти (60 рр. – 44 рр. до н.е.) и пузніше – Децебала (87-106 рр.) будовательство оборонных укріплень на горбах, огороженных земляными валами, вадь заповнених водов каналами было обязательным діла каждого военного князька, діла чого, дякувучи постоянным военным походам, армія и держава мала доста полонених и рабув. Сам цар Децебал побудовав великий замок, який називався – **Градиштя – Мунчелулуй**, т.єю, **городище на горбі (на мункелі)**, а недалеко у поселені Костешть (теперь повіт Хунедоара) - ищи єден замок, котрі обєдинилися и стали його столицьов, што продержалася под постоянным натиском римлян до 106 рока. Так у назвах сих міст проглядаються старословянські граматичні компоненти: „градиштя” - се словянське „городище”. Вуд слова „костешть” тоже віє словянським духом, про што говорить корінь слова „кост(ь)” и

прикметниковий суфікс „шт“, який є близьким родичом слов'янського – ський. Чи не вуд містних слов'ян, што уже населяли територію нижнього і середнього Дуная, даки позичили будовальство „градишть на горбах”? И туй мы приходиме до думки про вто, што даки задовго до римлян, вадь єдночасно из ними, шпацірувучи по середньо-дунай-



ськуй низовині и вылажувучи свої діла у Сівернуй Трансільванії и у верхівях р. Тисы, переслідувучи єден другого, мусіли запам'ятати и наносити на свої „бойові мапы” характерні особенності ландшафта, якими и были мукачовські горы-мункелы. Што тычесь дакув, то їх столиця – „градиште” тоже была побудована на горбі и, як мы уже знаєме, называлася Градиште Мунчелулуй. А туй, у долині Латориці, градиштя на горбі може иши и не было, айбо сам ландшафт из горбами у передгорях Восточных Карпат як дві капкы воды быв похожий на їх родні пейзажі внутрішньої Дакії у околицях столиці Децебала. Ушытко се наводить нас на реальное приспущення, што туй уже проживало слов'янське населення – то дунайські (паннонські) слов'яны, што находилися у подчиненію у дакув (система колонат), и што основаня Мукачова (каструм Мунк, градиште на Мучелі) треба глядати, изглядувучи исторію дако-слов'яно-римських взаємоодносин.

Таким образом, у кристалізації назвы вароша Мукачово, навірно, має місто симбіоз слов - спонтанное злитя лексичных и орфоепічных особенностей латыно-дако-румунського „**мункел, мунчел**” и можливої старослов'янської назвы урочища „**Мукачів**”, при чому послідній мазок – старослов'янський суфікс -ів (-ив) и наголос на послідньому складі придали назві слов'янський колорит (Мукачів, Мукачово, теперь - українізованое Мукачеве).

Слід додати, што у дотеперішньому товмаченні хоснуються версії про происхождение назвы вароша вуд слов „мука” и „мука”.

Раховалось, ош замковий горб був вудсыпаний вручну из великими муками и страданиями. Єднако, коли было проведено геологічне изглядованя горба, то выявилось, ош вун має вулканічне походження (згаслый вулкан), што подтвержується и приналежностью горба до згаслого вулканічного вігорлатсько-ужгородсько-хустсько-гутинського пасма, дякувучи чому ся версія утратила ушыток сенс.

Версія про походження назвы вароша від слова „мука”, (согласно легенды на многочисленных рукавах р.Латориці вуд прадавных часув



дійствовало дакулько водяных млинув), výroba якої у великих обемах ніби придавала варошу оригінальний характерный колорит и промышленный и комерційный вид. У якомусь сенсі ся версія має право на существование, так як базується на старословянській мовній основі и реальний

можности такої діяльності.

6. Дале, на „римські пасовиска”.

Єднако, вернемося до характеристики інших топонімів, розположених на торговому пути Запад-Восток. Пусля урочища Мукачов стада и отары переганялися діла временного выпаса на **великі и малі луки (села Великі и Малі Лучки)**, а также діла подготовки до перегона на паннонські (римські) пасовиска межі Тисов и Дунаєм. Перед одгоном худобы у Паннонію у урочищі **Старобичово** (тепер с. Страбичово) ищи раз пересортовали стада, удбирали старых быкув, котрых из газдувських мірковань было не варта транспортовати дале.

На сьому етапі перегона дуже відповідальним був **загон** (zahonŭ, теперь Мадярщина) стад и отар у Тисянську долину через узьку територію **межі ріками Тиса и Латориця** у район **Чопа** (Чоп, Чеп – старословянське, сербо-хорватське – затычка, пробка), де ріки наближаються една до другої на расстоянии до 3,5 км. Якраз сюды проходив старинный торговый путь на юг, на Балканы. Туй находився сторожовый опорный пункт – урочище **Страж** (тепер с. Страж), котрое служило своеобразным контрольно-пропускным пунктом, бо туй часом накоплялося дакулько тысяч голов разных видов худобы, туй появлялася можливість ищи раз перераховувати поголовья каждого стада, бо и розбуйники упродовж торгового пути не дрімали и не пропускали повода лишний раз дешево поживитися.

Пусля **загона** у межиріччя межі Тисов и Дунаєм мож было рішати дальші проблеми: переганяти худобу дале у глибину Трансільванії, лишати їх на кулькомісячний выпас, и на зимові стояла у безкрайньому хортобадському степу, вадь прискореними темпами переганяти їх своїм ходом вниз по межиріччю Тиси и Дуная у долины рік **Драв и Сави** и дале у глибину римських владеній до середземноморських торгових центрів.

У случаї перегона худобы у Трансільванію вадь на староболгарські землі пунктами формовання стад и отар могли служити урочища

Kisvárdá, Vasarosnamény, Kisnamény (теперь **Мадярщина**). Назва міста **Kisvárdá** складається из двох слів: мадярського слова **kis** – „малый” и староболгарського слова „вардя” – охороняти, сторожити. **Vasarosnamény** также складається из двох слів: мадярського слова **vasaros** – „ярмарковый, базарный” и сербо-хорватського - намена, - што означає місто, призначене діла торгівлі. **Kisnamény** также складається из двох слів: мадярського **kis** (малый) и сербо-хорватського слова – намена. Вышеназвані урочища, майже, были у туй вадь иншуй мірі повязані из торгівлєв худобов, причому головное значення болгарського и сербо-хорватського компонентув подтверждает їх первинну роль, а мадярські **vasaros** и **kis** лем уточнюють функціональну нагрузку указаних топонімів.

7. Назад у Скотарсько – Воловецькому сортовальному центрі.

Айбо вернемєся до Скотарсько-Воловецького ареала.

Дійствительно, даяка часть худобы лишалася на місті діла собственных потреб містного населеня, скотарюв и пастухув. Так, у урочищи **Біласовиця** необходиму часть поголовя заколєвали и біласовали (біласовати – здирати шкуру). Стрижка овец проходила у урочищах **Стригальня** (при слідовані у Западному напрямленію - у урочищах **Стричава, Шишлівці**), а у Свальові, як мы уже згадовали выше, валяли вовну, робили разні заготовки напувфабрикаты, виготовляли одєжу и иншу продукцію, вадь поставляли торговельным варошам Середньої Європы и Середземноморя.

8. Латорка, Лумшоры, Ликецары.

Интересным видиться походження назвы урочища и села **Латорка**. Се слово складається из двох корніюв: „ла” и „тор”. У старословянськіому и сербо-хорватськіому языках слово „тор” значить – огороженое стойло діла великої рогатої худобы. Выбравши богату травами полонину, пастухи задержовалися на ній до десяти и булше днюв. Они были заинтересовані у тому, обы на нуч худобу заганяти у огороженое стійло, бо так легше оборонятися вуд вовкув, медвідюв, розбуйникув и др., завто они самі ладили торы, заграду, вадь хосновали уже готові, убудовані ранше дакськими, волоськими вадь словянськими пастухами. Такі „торы” и „торкі” были майже на каждой полонині, причому каждая из них мала свою назву. У даному случаі стойбище у урочищі „латорка”, побудовали и наладили словянські пастухи и назвали се місто (урочище) „тором”, „торков”.

Коли „тор” був свободным, то його хосновали дакські, вадь волоські пастухи. Учувши, ош словянські пастухи се урочище называвуть „тором”, „торков”, дакські, вадь волоські пастухи, рішавучи вопрос, де они стануть на ночлег, говорили межи собов, ош ночовати будуть **на торі, на торці**, причому слово „тор”, „торка” они не

стали перекладати из словянського на свуй язык, лем місто прийменника „на” они вжили свуй прийменник „la” (на). Так и вийшло, ош они будуть ночовати „la торка”. (Поруняйме из иншими географічними назвами населеных пунктіув: Lunka la Tisa, Kimpulung la Tisa, Ростов на Дону, Франкфурт на Майне, де „la” и „на” исполняють функцію визначеня містонаходження обекта, вароша). Словянські пастухи у свою очередь учули, як се урочище называвуть дакы вадь волохи, не стали одмітовати несловянськое „la”, и, при скороговорці выговарёвали се словозлучення стягнено, уєдно. Таким образом, теперішня валахیزована назва урочища, а пак и села зачала писатися и выговорёватися уєдно, и так она сохранилася до нашого часа.

Треба уповісти, удсы не тяжко вывести, як образовалася назва **рікы Латориця**, як рікы, котра витікає из латорських, латорицьких околиць.

Ранше мы уже говорили, ош подобных „торув” было много на протяжении Восточных и Западных Карпат. Пригадаємо лем, ош у сусідній Словакії у районі вароша Presov у горнуй містности розположено село **Торички**, граматичний корінь якого „тор” говорить про вто, ош туй розміщався не менший скотарський розподільчий узел, и дійствительно похожий на Скотарсько – Воловецький. Отмітїме, ош из околиць Торичок тоже витікає річка пуд назвов **Ториса (Torisa)**, котра протікає через варош Пряшово (Presov). Ся річка як рудна сестричка Латориці (Latorisa), и разлиця у їх назвах легко поясняєся чередованям приголосных относительно до граматичных законув.

Правда, у урочищі Торички дакы-волохи, навірно, ставали дуже рідко и не могли привязати до назвы урочища прийменник „la”, туй бульше газдовали словянські пастухи. У єдному из найблизких урочищ они шили – перешивали свою літню и зимню одежину и разное пастуше урядження, вуд чого, навірно, поселеня, котрое возникло туй у соотвітственный историчный час, достало назву Перешово, а затым трансформовалося у **Пряшово** и, на конєць, у словакізоване Presov.

Подобным образом образовались названия урочищ **Лумшоры** и **Лициары**, котрі были тісно извязані из каждоденным житям пастухув. Так, наприклад, назва Лумшоры словянськими пастухами позычена вуд дако – волоських пастухув. У старорумунському языку слово „умшор” означає „легкий”, то-єсть, кидь бесіда иде про привал, про стоянку, то они будуть „легкі”, не трывалі, не довгі. Волоські пастухи говорили, ош слідуючов у них буде остановка у урочищі, де они лишаться не надовго, зроблять „легкий привал”, то-єсть umşor, коротковременна стоянка, пуд час котрої тяжкі работы робитися не будуть. Словянські пастухи не стали перекладати се инакоязычное словозлученя, айбо, выговорюючи його скороговорков и уєдно, їм удобніше было спростити, приспособити його до свого языка, то-єсть

редукувати (опустити) звук „а” із прийменника „La” у началі слова и додати окончаніє „и”, што закріпилося у формі Лумшоры.

Назва урочища **Ликецары** образовалася майже за таков же аналогією, котров описана при характеристиці топоніма Латорка. Діло у тому, ош серед словянських пастухув дуже поширеним був старинний танець „коло”, основним героєм якого був так званий „кец”. У старословянському и сербо-хорватському языках слово „кец” значить - танцюрист, котрый пуд час и особливо пуд конець танця мусі веселити публіку, імітувючи тварин, vykриковати якісь звуки. Пуд конець танця вун був усе завершаючим, робив разні смішні движенія, гримаси, робив то присядку, то скакав, изображавучи пастуха, котрый не замiтив, ош уже фінал, ош танець закончений, ош усі уже зойшли из сцены, а вун усе ищи танцёвав, а затым, отямившись, ош вун єден на сцені, робив послідні трюки и скоро утікав за кулісы. Судячи из усього и словянські и волошські пастухи, ставучи у цьому урочищі, у часи вечірнёго одпочинка часто танцёвали сись танець „коло”, пуд час исполненія якого „кеци” демонстрували своє искусство у веселіні публіки и даже змагалися за ліпшое исполненіє сєї ролі. Мож припустити, ош частое исполненіє сього танця перенеслося на назву сього урочища як „кецарського”. Волошські пастухи, перенимавучи словянську назву урочища, як обычно, додавали до нього прийменник „la” („на”). У свою очередь словянські пастухи не стали одмітовати волоський прийменник „la”, айбо діла ліпшої вимови се „la” они поміняли на „ли”, причому выговорювали се новообразованія из двох языкув уедно, вудкы и появилось Ликецары (украинизованое - Лицицары).

9. Даякі выводы.

Мы привели невеликий фрагмент из лінгвістичного изглядованя топонімів и гідронімів Карпат у сфері скотарства и хочеме изробити даякі выводы:

1. Паралельное существованіє дако-римських, волошсько-румунських и словянських топонімів, гідронімів, и также їх схрещованія підтверждає версію, ош у період воєнного и економічного домінованя дакув и римлян у ареалі Карпатської улоговини у період III – I стороч до нашої еры туй уже проживало словянське населення, котрое піддержувало из завойовниками ділові односины по системі колонат.

2. Накопленя словянських топонімів и гідронімів на невеликуй ділянці Карпат, тісно извязаных из скотарством - **феномен**, што майже не стрічається на земнуй кулі - говорить про первинное присутствіє у Карпатській улоговині словян, начало якого мож однести до середини **II тисячоліття до нашої еры**. Словянські племена середньо-дунайського регіона были склавінського и частично венедського

происхожденія, они были у сьому регіоні **основнов словянськов етнічнов домінантов**, вели осідлий образ життя, наперекор усім завойовникам закріпили на старословянському языку назвы поселень, урочищ, рік и водоймищ.

3. Про сосуществованіє словянських племен Карпатської улоговини из кельтами, фракійцями, даками, римлянами, волохами, румунами свідельствує **схрещовання** назв топонімів, гідронімів, и также паралельное стойкое бытованя чисто словянських топонімів и гідронімів на території сочасных румуноязычных, мадярськоязычных, словяноязычных держав.

4. Скотарство и торгові пути усе **взаимно підтверджавуть еден другого**. Проходження стародавнього торгового пути из Центральної Европы через Карпатські перевали на Восток у даному случаї підтверджує топонімами и гідронімами скотарського характера из явнов функціоноальнов особеностю, а также найдеными упродовж сього пути скарбами монет и драгоцінностей из спередущих епох.

5. Основный принцип исторіографії треує **неприпустимості переименованя** топонімів и гідронімів на сочасный лад, вадь зміны хоть єдної буквы у них, так як се заважать историчному, археологічному, лінгвістичному поруняльному аналізу и изглядованю життя племен и народув вуд глубины вікув до сочасности.

6. Даное изглядованя выявило ищи єден, правда, уже економічний феномен - сочасный обєм скотарства у Карпатах зведений до катастрофічно низького уровня. Бульшусть традицій и звичаюв из сєї області людської діяльності мож стрітити хиба у фольклорі народув Карпат.

7. Даякі наші выводы можуть здатися неубідительными, даякі из них находяться на стадії наукового изглядованя и доказательства за формулов: версія (легенда) - гіпотеза - аксіома.

Накоплення и аналіз доказательної бази продовжаться - будущее укаже, котрі выводы лишавуться на уровні версії, а котрі перейдуть у розряд аксіомы.

Мирон Варваринець
краєзнаватель

Руйнованя духовного фундамента Русинства

„Мы вас только освободили, а эта „Подкарпатская Русь” будет снова в составе Чехословакии”, - сісі слова говорили нашим родичам офіцеры „Червеної Армії” при приватных бесідах, кидь ся уквартировали у наші хыжі, авадь при иншаких случайных стрічах. На конці другої Світової Войны иншакої выгоднішої альтернативы державности діла русинув и инших етнікумв Подкарпатя не было. Сися атмосфера надежды и красных слов довго не теребила наш русинсько-середньоевропейський дух, бо за пару тыжнюв послі так называємого освобожденія настала Сталінська анексія нашої русинської землі под Карпатами. Анексію окупант офіційно „почестовав” українським словом „возєднаня”, и пудніше офіційна Україна и її національно ненасытні сыны разнородного націоналістичного и антисемітського одтінка ид тому слову брехні змітовали епитет историчеської брехні „Знову возєднаня !” У тоты часы мы, русины, и не гадалисьме, ош за кулісов сьої историчеської брехні скриваєся нищєня ушыткого, што є русинськое, и слідство трагедії, котра засягла нашу землю, народ и нашу культуру, не могли сьме предвідіти, бо сякого у Середній Европі и її довгої и богатої исторії до тых часув не было. Товды думалисьме ош жєрєлом сього насильства и брехні є исключительно лєм „Коминформа” и Й.В. Сталін из свойов большевистськов свитов. Мусила прийти ера Горбачова и розвал Союза, обысьме порозуміли, ош ко є дійствительным окупантом и колонізатором, а у тот самий час и палачом (гоугером) русинського народа, и на жаль є то Україна из її уярмованою, ведучою у тупик хаотично-шовіністичнов політиков. Бо „возєднані” за дуже куртый час, киевські „властители” зачали нищити фундамент образования русинув, то-єсть русинські школы, а особенно русинські гимназії и учительські семинарії, у котрых українофільство не могло ся загніздити. Обы процес ліквідації русинських гимназій був майскоршим, треба было еліміновати русинську інтелектуальну еліту, котра мала університетськое образование из часув Первої Світової войны. По Первуй Світової войні до рока 1945. совітський большевистський режим и його українські прислужники розділили подкарпатську русин-



Мадярська Королевська гімназія

ську, як и мадярську інтелігенцію на дві категорії. Окупаційні більшовістські уряди, обы посіяти страх и на його фундаменті панувати, арестували часть педагогів и депортували до ГУЛАГів. Других, котрі были популярні у Карпаторусинському обществі, агітували, застрашували и вербували за колаборантів на різні пости и мимо школства, а кидь то так из ними не вийшло, як то політичні уряди планували, їх ліквідували из першов категорійов. Автоматично образовалася и третя група інтелектуалів, котрі скоро розпізнали, ош „зноввозеднаня” є негоразна брехня, и бруталне „возеднаня” є трагедійов нашої отцюзини на довгі часы. Сісі „пробужені” емігрували до близьких нам держав - Мадярщини и Чехословакії, а „мудріші” дале на запад, айбо сися мудрість была виплодом трагедії, котра постигла нашу отцюзини.

Директор мадярської гімназії у Мукачові був у русинських інтелектуальних кругах дуже популярний за його гуманність и доброе отношеня ид русинству, и мав дуже добрі отношеня и из педагогами єврейської гімназії. Обы спувроботу мадярської гімназії из русинськов гімназійов як найскорше перетяти, за пару днів по „освобожденню”, НКВД арестувало директора мадярської гімназії и депортувало у Сибір межи первыми жертвами, и вун скоро умер у ГУЛАГу на тифус. Як розказовав очевидний свідок, директор мадярської гімназії у високуй горячці уночі ишов на деревляні гарадичі, котрі узники обрубали и из них топили, бо часто не было чим, и голодні мерзли у студених бараках. Директор поховзся, упав долу гарадичами, пак ослабнувши вуд тяжкого перелома, умер од тифуса. По його арешті послідовала ліквідація мадярської гімназії, ученики „попхалися” у інші школи, ко де муг, а из старших рочників многі утікли за гатар, бо їх брали на силу не лем у Червену Армію, айбо и у шахты Донбаса, де была застаріла технологія и было много жертв. Якраз сперед тым, як Червена Армія зайняла Мукачово, директор Мукачовської мадярської гімназії навщивив директора русинської гімназії, обы ся порадив, ош ци має гімназія евакуюватися и из сімйов одойти у Мадярщину. Директор русинської гімназії наивно му порадив, обы тот не утікав, бо не має зашто, тай переговорив го опстатися из сімйов сякими словами: „Бейла, опстанься туй, ты не маєш зашто утікати, тебе туй каждый уважає, ищи и жидам помагавись, каждый туй лем доброе за тебе повість”. Коли го арестувало НКВД, його жона и дві дочки понесли вуд директора русинської гімназії діла нього костюм, сорочку и топанки, обы, кидь їх отець и супруг ся верне из ГУЛАГа, мав бы ся у што убратися. На жаль, сесі вещи пак ся загнали до Мадярщини, а вун опстав у чужуй землі навічно. Його сімьі, жоні и двом дочкам удалося одийти у Мадярщину цінов унижений. То была една из многих трагедій, котрі сталися на нашу отцюзині под

Карпатами за часув „свободы”, принесеної большевиками и насильного „возєднаня” из Украйинов.

Ліквідація Мукачовської русинської гімназії

Твердым орішком діла окупаційного уряду была ліквідація Мукачовської русинської гімназії, бо сесе учебное заведеніє было популярным и за гатарами Подкарпатської Руси, и у цілуй тогдашньої Мадярщині. Її висока популярність была не лем у тому, ош давала діла університетувы добре подготовлєных абітурієнтув, айбо была славна и по спортивнуй стороні.

Футбольна команда Мукачовської русинської гімназії у началі сороковых рокув выграла межи гімназіями цілої Мадярщини кубок сятого Ладислава (Szent László kupa). У фіналі выграла вуд Будапештянської гімназії, и то є цінным, бо Мадярщина тогды ищи не была так безсовістно „обстрижена” теріторально, завто селекція и конкуренція футбольных команд была великов. Выгранный кубок у Будапешті передав директору Мукачовської русинської гімназії сам міністр школства Мадярського Королевства, и директор вручив кубок капітану Мукачовської гімназичеської футбольної команди, послі чого держав торжественну бесіду.

У літі 1944 рока Мадярський уряд выдав розказ евакуйовати русинську гімназію до Дунайськей Стреды (Duna Szerdohely, по войні сись варош изась войшов у состав Чехословакіи.) Позад глубокої незнаlosti, ош што то є комунізм исправді и из яка трагедія буде слідовати по суй ситуації, політична наивність директора русинської гімназії и туй зограла свою роль у тому, ош вун из подпоров цілого педагогичеського збора и из помощью директора мукачовської мадярської гімназії добилися вуд школьського уряда, ош гімназія не буде евакуйована и опстане у Мукачові. Айбо под влиянієм сих событій директор мадярської гімназії опстав у Мукачові, у чому была його трагедія. Кибы директор русинської гімназії евакуйовав школу у Дунайську Стреду, то був бы до кунця войны у Чехословакіи, бо гатары межи Чехословакійов и Мадярщинов были обновлені у році 1938. и був бы уєдно из свойов сімйов, а так устиг лем сам спастися без сімы, што привело до розлуки на десять рокув.

Фальсифікований Маніфест про „возєднаня” так называємої „Закарпатської Украйины” ищи не був принятый, а НКВД уже выділило єдного свойого офіцера слідити и подавати рапорты про педагогув русинської гімназії, про її директора и про гімназистув выштыких рочникув. Офіцер представився директору русинської гімназії по телефону, договорився на личну стрічу, пак якийсь час не

указовався, айбо говорилося, ош якісь двоє, троє колаборантув учителюв и ученикув из ним стрічавуться. Послі куртої паузы офіцер назначив нову офіціальну стрічу из директором, айбо глядав способы стрічі так, ош чекав на директора перед школов, кидь приблизительно знав, ош вун кончив робочий день и иде домув. Хоть офіцер упозіровав культурно, и його контакт из гимназіальными „жертвами” був солідным, сись його способ глядана стрічі из директором европейцю видівся не лем незвыклым, айбо до якоісь міры и аrogантным. При еднуй такуй стрічі директор офіцерови из моста просто уповів, ош тот из своїми манерами зайшов далеко и обы ся од нього „одвизав”, бо не желеа из ним не лем стрічатися, айбо и комунікувати ани персонально, ани по телефону. По сьому конфлікту офіцер изась пару днюв ся не обявляв и послі сьої паузы еден день по обіді прийшов у гимназію, поклопав у двері директорської канцеларії, а коли учув, - „Прошу вас зайти!”, - вступив у канцеларію. Офіцер директорови поклонився, а директоровое сухое — „Здравстуйте”! - ледвы было чути. Офіцер попросив розрішеніє сісти, а пак не чекаючи на отвіт, сів. Нежеланий гость и директор молча позерали еден на другого, пак офіцер перерушив мовчання якимось формальным компліментом.. Директор уповів гостьови, ош днись у ночі недобре спав, має много работы, а из ушыткого, што ся ниська одограло, є дуже фарадлований и мусить добре удпочити, обы набрав сили на завтрашний тяжкий день. На то офіцер уповів, ош дуже бы хотів, называвучи директора имням и отчеством, Андрія Димитриєвича удпроводити хоть до його хыжі, бо и так на улиці Зріні має роботу. Директор не дуже приятельським тоном перерушив го, ош добре, най допроводить, айбо што у тум напряду має роботу, препуста отговорка. Офіцер напоу серйозно, напоу фіглярськи додав, ош то є едно, ци має роботу там, вадь не має, бо кидь не має, та собі якусь роботу удумать, а пак серйозным тоном додав, ош главну роботу має из Андрієм Димитрійовичом, итото буде послідня стріча межи ними.. На сисі офіцерові слова директор спозорнів, нич не казав, натягнув на себе балоняк, узяв из стола актовку и не дуже прятельським тоном у офіцеровый адрес произнюс: „Ну, пойдёмте!” Цілый двокілометровый путь аж до директорової хыжі ишли пішком, директор ныч не говорив, лем офіцер намагався його пересвідчити, ош мусить быти серйозный контакт межи ними, бо то є на успіх школы, айбо и про директорову особу необходимо цілоє діло серйозно выяснити, обы вун своє заданіє муг закончити. Коли обоє прийшли ид директорової хыжі, офіцер енергічно домагався, обы директор його пустив у хижу, бо хотів бы из Андрієм Димитрійовичом поговорити и обяяснити якісь важні діла, котрі ся тычуть далшої екзистенції гимназії и лично директорової перспективы у дальшуй роботі и додав: „Улиця діла демонстрацій, не діла серйозного розговора!” Директор

наполу розгніювано казав, ош вун робить свою роботу, и из тым не мав проблеми под предыдущими режимами. Офіцер сухо, айбо из даяков иронійов одповів, ош сесе є мало иншакый режим, як спередущий и додав: „Вам ещё надо время со мной познакомиться, вы во мне ещё не разбираетесь, не то что в нашем государственном строе!” Офіцер ищи раз попросив директора, обы тот подержав отворені двері и пустив го удну и повторив, ош улица не є вгодное місто на сисю важну игру межи ними. Директор нероздуманно, емоціонально діла свого темперамента, зареаговав и сердитым голосом высловив слова розлучки: „З Богом, и ниякі до свіданія!” Не дочекавши офіцерову реакцію, прибухнув двері перед його носом и без далшого „будьте здорові” исчез у хыжі.

Директор послі сього инцидента мав депресивный став, айбо и совість го грызла за його нетактичноє грубоє поведіння до офіцера. Директор задумався ай над тым, ош што предприме офіцер дале, які будуть його далші крокы, што буде дале наслідувати, бо было му уже теперь ясно, ош офіцер не є лем своим индивидуальным паном и сисю свою „місію” без даякого результата не може закончити, а кидь закончить без дальших конзультацій, так то може мати негативный результат як на дальшу судьбу гимназії, так и на цілый педагогічний совіт. Тото ушытко, што ся стало, вызвало у директора неспаву нуч, хоть и узяв до себе успаваючі порошки, котрі перед тым не брав, бо не мав потреби. Сися нуч по инцидентови из офіцером, была у животі директора найгурша из ушыткых ночей, котрі дотеперь мав у свойому животі. У туй ночи, повнуй душевных страданій, не спав и хотів ушытко назад передумати, айбо не муг ся на нич концентровати, передумати, ош які крокы треба дале предпринимати. У сих душевных муках переваловався у постелі из єдного бока на другый, даколи устав из постелі, ишов до окна, студеным потом ся обливав цілу нуч, мінявучи мокру піжаму на суху. У мізернум душевнум розположеніи рано прийшов до работы зовсім вычерпаний и уже рано повадився из єднов колегінёв. Ищи у сись день, коли гимназісты мали велику двадцятиминутну паузу, дакто заклопав у двері директорської канцеларії. На директорово, „Войдите!” - вступив у канцеларію молодой воячок из автоматом через плечі, застав перед директором и из неприроднов театральнов енергічностью повів директорови, ош має за минуту ся збирати, и директор мусив ити из ним. Удивлений, а ищи булше напуженый директор забыв од вояка попросити, обы му тот указав розказ вадь якоєсь удостоверение, оправдающе воячика його, директора ескортovati и зачав ся звідати про причину сього ескорта. Воячик сухо одповів, ош вун неє подробно информований и что ему дали розказ „гражданина” привести у комендатуру. Директор из трясущимися руками натяг на себе балоняк, насадив на голову клебан, айбо нарубы, из передньов стріхов узад, на што воячек му говорить,

указувучи руками: „У вас, гражданин, шляпа наоборот!” Директор порозумів, убернув клебан, попод нус замурлав якоесь подякованя, и обоє вийшли из канцеларіи. Пак ишли через довгий коридор, котрый як раз через велику паузу, був повный гимназістув, а даякі и из персонала школы позирали, як воячек из автоматом через плече веде кудись їх директора. Коли ескортующий и ескортованный вийшли из школы на улицу, воячек молодым приятным голосом обратився ид директору, - „Мавим розказ при ескортовані вашей особы націлити на вас автомат. Айбо вы, „гражданин” ани фізіономійов так не упозіруєте, ош можете утікнути, по вас видко, ош вы є порядочный чоловік”!

Директор прийшов дому аж на вечір такий фарадлований, як кибы цілый день орав деревляным плугом, айбо што было интересное и не зрозумітельное, ош прийшов дому у ліпшуй дяці, як був рано, коли ишов у школу за своима повиностями. И то было чудное, ош був допрошований двома офіцерами НКВД, айбо не у них, а у варышській комен-датурі. Выслух зачав єден из офіцерув, а другой майже не говорив лем раз познаменовав”, што є дефакто лем „невинный” уряд діла войська и военноповинных горожан: „ Товарищ Директор не волнуйтесь, мы не хищные животные”. На сисі офіцерови слова, котрі были высказані по-руськи, айбо из сильным украинським акцентом, директор, котрий до теперь комуніковав по-руськи, одповів по-русинськи, ош уд диких звірят чоловік знає, што чекати, не так як на жаль од нас, людей. На директоровой русинський отвіт офіцер из украинським акцентом ищи додав: „Як легко буде Закарпатью из містного украинського діалекта „пересідати” на украинську літературну мову”. Директор побзерав одмиряво на офіцера „хохла” (так прозывавуть руські украинцюв, а они руських „кацапы”- лем курто одсік, ош на Подкарпатській Руси політичеська система мінялася, айбо русинський язык мы сохранили, и дотеперішні паны уд нас го и не брали. Офіцеры послі даяких формальных вопросув, конкретизовали допрос, зачали обоє строго, айбо коректно класти сухо сформульовані курті вопросы, котрі ся дотыкали выключне лем директоровой сполупраці из игнорованым „гимназіальным” офіцером НКВД. Говорили о тум взаимопониманій, бо без того будуть лем неприятности, што уже Директорови было уповідено, а пак менше активный украинец строго додав по-руски: „Хорошо запомните первую часть нашего разговора”. Затым розговор став приятельським. Директора зачали называти Андрій Димитрійович, зачали ся звідати за сімью, за роботу, а єден из них познаменовав, ош окрем гимназії суть интересні занятія, а по тульких роках, як преподаватель и директор гимназії, ци не мав бы дяку передумати собі тай „пересідати” на иншаку интересну роботу. На сию тему директор не мав найменшу дяку говорити. По-приятельські ся розлучили, а коли Директор уже

одходив, єден из них ищи устиг повісти: „Надеюсь, наш разговор был не напрасным”.

Директору по путёви из комендатуры домов было ясно, ош цілый сись театр было приватное выступленіє офіцера, котрого НКВД насадило слідити за гімназіёв, лем не муг найти причину, чому тот „шпицел” у сесі злі часы зорганізовав через двох своїх колег такий „невинный” театр. Дома зачав собі споминати из куртого діалога из офіцером-хохлом, ош діла Подкарпатської Руси готувиться дашто недоброе, а діла русинства - смертельно угрожающее, а то може бути анексія и українізація русинства, аж до їх культурної ліквідації. Дома почув себе дуже фарадлованим, айбо пуся того, што ся одограло, мав змішані чувства, добрый душевный став и за вто, ош не чекав, што так скоро ся верне домув, айбо зачав чувствовати и варовні сигнали, што ся тыче анексії и українізації свої землі. Хоть у комендатурі офіцери приказали му, ош из никым не сміє говорити про їх стрічу и розговор, при вечері из ушыткым поділився из своїв жонов. Типирь уже директорови зачало быти ясно, ош як дале поступати у сполуроботі из тим „гімназіальным” НКВ-едистом. Ай то му зачало быти ясно, ош хотіли го застрашити и так примусити до сполуроботы. Директор чувся дуже обіжений тым поступком, ош вояк из автоматом через плече го вюв через коридор школы, коли половка ученикув и персонала могли тот недостойный „театр” видіти, гибы вун був не директором школы, а якимись преступником, ай щи до того, из гімназіи у комендатуру воячик го вув пішком через центр варыша, и ищи пару днюв директорови ся виділо, ош люди на улиці ся за ним обзирали.

Офіцер НКВД по дакулькох коротких стрічах изблизився из директором и признався, ош його заданієм є слідити за роботом школы и подавати рапорты про її роботу, про педагогів и про ученикув гімназіи старших рочникув. Єден день ся приголосив офіцер директорови, ош ци тот не має мало часу по роботі пройтися из ним по пути домув. Директор согласився. Идучи по улиці Зрині, офіцер нібы хотів направити, ош што ся стало, и зачав из себе „выливати” правду свої місії. Признався про вто, ош мав розговори и из учителями и из даякими гімназистами старшого рочника, айбо тоті суть звязані молчанієм. Попозерав на директора и продовжав: „Про Вас знаву ушытко, што мені знати треба, испознавим вас по каждай стороні, знаву, ош ви сьте єден скромно живущий інтелектуал, про тото свідчить шіндлова стріха на вашуй хыжі, а знаву и тых, котрі перед и по 38-ум році збогатіли, а из чого збогатіли, до їх судьбы бывым індефірентный, и из дакотрыми из них маю дуже курту роботу. Як вас добрі испознавим, довго не думавучи, изтряс им из себе тоту обіду, коли сьте забухли двері вашого дома перед моим носом”. Директор лем слухав и мало ся заганыбив на неприличну и возможно опасну епізодку

из двирями, пак попросив про розрішеніє запалити сигарету, бо офіцер був некурящий. Межи тым, обое прийшли перед директорову хыжу. Директор отворив двері и обратився ид офіцеру из словами: „Типирь сисі двері діла вас отворяву”, а пак фіглярьски додав: „Ваше Благородіє, заходите!” Коли директор и офіцер сіли у столовуй за великий стул, директорова жона принесла на стул карафу вина, дашто закусити, хотіла цоркнути из нима на здоровля, а пак лишити їх самих, обы спокуйно могли говорити. Офіцер попросив од домашньої пані перебачити му, айбо вун алкоголь не пє, пак го посиловали малиновым сирупом домашньої продукції, и по словах „на здоровля” гость упив на душок цілый погар и додав: „Это была жажда, как в пустыне”. Пак офіцер не хотів ся презентовати, як помали мыслящий добрачисько и уповів: „Добрі мені ся упало переступить порог вашої хыжі, айбо двері вашого дома отворилисьє у вашому интересі, не у мойому.” Пак одпив изась мало сирупу, поутерався жебаловков, пак продовжав: „Кибым не уважав ваші характер и мораль, то из того инцидента перед капуров вашої хыжі изробив бы дуже неприятну діла вас конзеквенцію, котра бы мала великоє влияніє на вашу далшу екзистенцію. Слідуций рапорт буду подавати про вас и то жадать серйозности и отворености уд обыдвох нас. Кибым був легковажный у отношенію до вашої особы и цілої судьбы гимназії, діла котрої не годен много изробити, бо судьба гимназії рїшаєся у инших кругах, так изконціповати єден рапорт бы было діла мене легким ділом. Пак выбрав из жеба якусь фотографію и коли її указав директорови, тому затыло дух. Фотографія была из часув, коли у Будапешті футболішты русинської гимназії выграли у фіналі кубок Сент Ласло, и директор держить річ коло памятника св. Штефана у присутствії міністра школства Мадярьского корольовства. На нуй був и мукачовський депутат Д., котрый уже тогды був у пазурах НКВД, и пак го засудили на смерть. На зачудовану реакцію директора, коли тот увидів сисю фотографію у руках офіцера НКВД, тот усміхнувся и додав: „Невинна фотографія из футбольного состязаня, айбо її содержания мож усяко интєпретовати, а у нашуй роботі и невинна фотографія ускорить достиженія установленої цілі. Уд стрічі до стрічі из вашов особов и інформації про вас, сися моя задача зачала ся міняти. Я дораховав поступити честно у суй складнуй ситуації”. На сисі фіцерови слова директор догадався, ош єден колега, котрый був учителєм математики, го информовав, ош НКВД-ишта звїдався вуд нього про директорову особу, и математик изрепродуковав директорови из математичнов точностью тоту інформацію, котру дав офіцерови, пак попросив директора никому про сес не говорити. Директор и офіцер сиділи минута мовчки, позераючи єден на другого, и пак офіцер перерушив мовчаня. Зачав ся визвідовати, ош як было из колегами у комендатурі. Директор одповів, ош там ныч особенного не

было, айбо ищи и тепер ся чусе обіженим, ош як го вюв вояк под автоматом у комендатуру и ищи и через центр города. Офіцер попросив прошенія, айбо додав, ош тото было завто, ош вун думав, ош иншак таку особность, як директор не мож искрутити и примусити на спувроботу. Директор означив тых двох офіцерув за коректних, лем на украинця казав, ош тот назвав русинський язык украинським діалектом и любив бы знати, ош што из сього буде у будущности. Директор тым хотів выпровоковати, ош як то буде из украинизаційов, айбо офіцер вуд сьої теми шиковно одбочив, и уповів директору, ош вун выбрав тых двох, бо суть коректні, и вун є из обома у приятельських отношеніях. Тот українець дуже любить українську класичну літературу, и даколи коли они „безработні”, говорят про літературу. Раз говорилисьме сьме про Гоголя, так вун мені каже, ош сись писатель був українець, а мусив писати по „російськи”. Я му на то отвітив, ош національність діла мене неважна, айбо писатель мав щастя, ош писав по-руськи, бо кибы писав по-українськи, то мав бы дуже узький круг читателюв и пак додав: „Знаєте, Андрій Дмитрійович, то є комплекс исторической неровности, а тому дакотрі украинці терплять.” Пак продовжав: „Испознавучи вас, испознавим ліпше и самого себе, занимавучися вашов особов и гимназійов. Отворивим ся самому собі и прийшов им на вто, ош у сю мою функцию „безоглядности” и вадаски на людські бытості, ищи тліє у мені дашто доброе, што дало мені воспитаніє у моею родительській хыжі. Над тым воспитанієм и його результатами послідні роки уже и не задумывався, бо думавым, ош то доброе чувство у мені є давно умертвлено. Проблема вашей школы и вашей особы дала мені нужну искру, обы пламя людської толеранції у мені ся загоріло. Кибы то так не было, товды уже давно мое задание про гимназію и вашу особу исполнив так, як исполняву десятки инших припадув. Из вашов особов не мут им тото изробити, бо голос моею совісти пробудив у мені потребу помочи вам, обысьте ся не попали у паутину, из котрої ся уже не выслободите. Політическа машинерія, докы не досягне свої цілі из сьов територійов и її жителями, хоче вас выхосновати як „помучника”, обы містна общественность приняла „возеднаня”, бо вы є туй популярный, не є жадної хыжі, обы про вас дашто не знали. Кидь приймете предложені вам політическї службы, общественность уповість: „Ага, гимназія є межи возеднателями”. Совіцька політическа мощь може предложити вам котрусь высокую позицію, наприклад, генерального консула у Мадярщині, вадь и дома дашто найдуть, айбо то уже лем будуть лем депозитні міста, утки, уже не будете годеи ся вернути у нормальный живот. Я є айзербайджанець, и натулько віруючий мусульманин, як вы сьте греко-католик, айбо и наприк мої віры и моею позиції, часто не можу собі дозволити говорити правду, айбо нечестно бым поступив проти вас и проти самого себе,

кибим вам откровенно не освітит ситуацію, од котрої зависить судьба вас и вашої сімї. За сийсь куртый час, котрый сьте пуд СССР, не могли сьте испознати фундамент політики сьої державы, а коли испознаєте, уже буде пузно діла вас и вашої сімї. Директор лем слухав, не муг повісти ани єдного слова, а офіцер продовжав: „Є то система, котра потребує у державы послушность горожан пуд страхом, а страх є выплодом персекуції, котру проводить держава, и персекуції суть у неправовых интервалах, обы у обществі хоть на якийсь куртый час настало „спокойствие”. Сия пауза „другого надихнута” служить на то, обы окрем послушности застрашенных мас, у части общества, котра кидь зовсім и не повірить, так хоть оправдає персекуцію проти так называемых неприятелюв Совіцької моцї, и сесї репресїи суть „будильником” пре нерушеное будованя и побїду комунїзма”. По сих словах офіцер ся задумав, пак продовжав: „Типирь, обысьте мене правильно и добрі порозуміли, тото вшытко, про што туй говорило, уповім вам коротко, образно и ясно. У нашуй державі машинерія перзекуції вытворила над головами народа горизонтальну цару, над котров періодичеськи стрижуть ножиці. Обы період перзекуції пережити, голову треба высувати лем так, обы сисї стригущі ножиці вам лем волоса захопили, и из них обстригли, бо кто дуже высуває голову понад горизонтальну цару, тому перестрижуть шию, а шия держить голову. Высокі міста генерального консула, вадь якісь иншакі высокі функції, котрі вам будуть предлагати у совітськуй иерархїи, діла вас, як характерного, чесного чоловіка, буде максимум над тов опасною царов. Вы, як интелігентный чоловік, набїзувно добрі мене порозуміли и найдете оптимальное рішення діла себе и вашої сімї”. Директор був так закопанный, як бы го цілого обліпили гипсом, змуг лем узяти у руку погар, прококкати, ош розуміву, розуміву, на здоровля! Офіцер изробив то самое, лем не коктав, був спокуйный, як бы ся лем договорив на вичур заграти собі у карты. На розлучку офіцер ищи раз повторив: „Знаєте, опстати на туюльк пуд царов, обы вам лем волоса торчало над ню, вадь ліпше жити там, де сякої цари горожане не спознавуть. Маву написати рапорт про вас, айбо почекаву, обысьте мали час обдумати далші ваші крокы, айбо не утрачайте дорогой час!” Сердечно ся розлучили, и при розлучці офіцер повів малое напоминаніє: „А добрі собі, Андрій Димитрович, запамнятайте, мусите рішати скоро, и коли „дашто”, так тоті, што суть надо мнов, у каждому случаю повірять мені, а не вам.” Пак ищи за дверями капуры обернувся, приятельськи помахав руков.

Пусля сього розговора директор був душевно изнищенный, пак мелькнула мисль, ош страх и панїка суть найбулші неприятелі здорового розума, упив собі погар вина и наголос про себе казав: „Рано є мудрішим вуд вечера”. Пак діла себе напувголосно произнюс: „То є

посол небес, а не якийсь офіцерик НКВД”.

За куртый час по „романсі” из офіцером НКВД, директора перевели до якогось педагогическо-методичного кабінета, набізувно, из цілов задуматися над собов и из цілов изробити „порядок” из русинськов гимназійов. Новым гимназіальным директором став тутешній учитель горожанки С. Было про нього знати, ош є честный чоловік, айбо се діла нього и його карьеры був такий вступ горі, ош учителі и гимназісты межи собов фігльовали, ош вун булше ходить по коридору, як треба и трясе ключами вуд школы, обы обратити на себе вниманіє, и йсе напавду так и было. Раз у вароші стрітив ся из жонов экс-директора, котрый був уже пару місяцiov у Чехословакіи и став оправдоватися, ош вун невиноватый, што директор був переміщений, и жона экс-директора му одповіла: „Знаєте, пан директор, мы сьме туй усі такі невинні,”. Новоспеченый директор узав у свої долоні її руку и додав: „Маєте правду, паніко, не сердіться”. С. став директором русинської гимназії лем на куртый час, за котрый русинську реальну гимназію изредаковали на десятилітку, а директор новоспеченої десятилітки прибулудился из-за Карпат. Бывшому директору предлагали и якісь вышші міста, и місто генерального консула у Мадярщині. Екс-директор не одмітав предложенія, але узав місяць отпуску, нібы ся лічить. Екс-директор отпуск достав без проблемы, бо у метод. кабінеті было на „малый козел” роботы и много урядникув.

Ведущого метод. кабінета, урядники межи собов называли козлом. И коли приступав до роботи якийсь новый урядник, то ведучий новачкови казав: „Ну, у нас будете мати „великий козел” роботы.

Екс-директор русинської гимназії пушов у Чехословакію, пуд предлогом лічитися до Карловых Варув, айбо на ділі пушов подготовити почву діла перехода його сімі. Межи тым, сталінські границі и потяти перелітати было тяжко, так што сімья директора мукачовської русинської гимназії могла виїхати аж по смерти „великого” вождя у 1955-ум році. Межи тым, Украина вірно несе дале сталінську естафету ліквідації русинства, топчучися у собствено продукованум хаосі. Украина лем єдно забыла, ош одсуженый на смерть часто її пережис и несправедливого судью осудить.

Йожеф Попович

Матеріали Научної конференції, посвяченої 205 рочниці из дня рожденія Александра Духновича (10 мая 2008р. Будапешт. Докладчик: Марія РУСИНКА)

1. Каждый народ стрімит ся быти не лем сытим, но ай вічным.

Бо народ - се такый живой организм, котрый на протяженіи своі исторії вадь ся зливать из другім народом, вадь принимаєть у свуй склад нові національні меншины, бо повностю остановити у світі міграцію не мож. І є у исторії каждой нації такой момент, коли она віростає, и доростає до того уровня, коли ся появляє потреба стати на свої ногі, - так, як се робить дітина, котра, коли ся научить ходити, уже ся не держить за руки мамки а нянька, а каже: "Я – сама!". Се - природно, и у любой державі про каждую націоналну меншину являєся гарантійов свого сохраніня.

За право добитися повноцінного признання сважают ся практично ушыткі національні меншины світа. Причому поражає та безрозсудность, из котров одні народы стрімлять ся добитися независимости, а другі народы – не допустити сього. Часто, як довод проти признания малых народов приводят принцип непорушности кордону, бо се, нібицки, приведе до хаоса у світі. Айбо, як знаєме, независимость Украйины по выходу из СРСР, ци выход Чечні из склада Росії не привела до хаоса у світі. Любый народ має право выразити свою колективну волю, котра ся тыче його удносин из другими народами, а світом у цілому. Не доста установити мир лиш у єднуй державі. Намного май важно, обы усі народы жили межи собов у мирі. Особно, кидь ураховати, як много днись межинаціональных сімей. Завто май розумный путь - давати каждому, аж бы и самому малому народу, право на самоопреділення.

Проблемы у межинаціональных удносихах суть почти у каждую державі. І не є универсальной порады, як предупредити етничный конфлікт. Айбо, як правило, коли потребности у розвитку и сохранению малых народов учитувуться недостатно, товды и росте їх потреба у самосохранію.

Уровень демократії у любой державі ся визначає удношенням ид малым народам. Истинно демократична сполочность не навязує меншости думку булшости, а удносит ся до національной меншины из честованям и терпимостью. Се - доста тяжка задача. Бо недостаток інформації, равнодушіє ци завідомо агресивное удношення - сесе навхтема несе реалну угрозу демократії. Завто так важно, обі малі народі мали єднакі права и при тому мали бі можность самовиражатися без страха и одкрыто. У сёму смыслі націонална меншусть цілком зависить уд того, накулько домінувуча нація осознає, ош она несе

читаву удповідальность за сохрану прав малых народув, и являеся ай гарантом сих прав!

Стремління любого народа, аж бы и май малого, удмежоватися уд других народув, вадь соединитися из ними, зависить лиш уд двох моментув:

а/ Уд того, накулько сильні гарантії сохрания його самобытности и защиты уд подавления,

б/Уд степені його свободы у свому праві на самоуправління и самостатное розвитіє. Кидь сі два условія ся выконувуть, то усередині хоть котрої державы не є причин діла сепаратизма.

2. Про то, што русины были колись май одсталым и бідным народом, и у основному жили у дуже тяжкых уусловіях, не треба туй много розказовати, се и так усі мы знаєме: кидь была лиш мала можность урватися из того круга бідовання, русины ся добивали освіты, и лишали свуй край, а так **мусили** ся адаптовати до новых условій, мусили ся асимільовати на новому місті, серед нової культури, обы выжити, обы сохранили себе и свою ідентичность - у **ліпшых** условіях. Завто така велика роль інтелігенції, котра живе за гатаром, бо туй она має ай ліпші матеріалні можності творити, видавати нові книги, поддерживать русинув Подкарпаття у сохрании їх національної ідентичности, у основаню русинських школ, і т.д. Добре знаєме, ош рішеня лишити отцюзнину каждому дає ся дуже тяжко, нико по своєю волі не лишать свою землю, де ся родив. Правда, были періоди истории, наприклад, коли русины мали ліпші условія діла свого розвитку. Так, у період, коли Чехословакия образовала автономну Подкарпатську Русь, у русинув появилася велика можность мати кадры свої інтелігенції. Проблема из кадрами інтелігенції актуална и ныні. Бо роль учителя виростає у много раз. І туй хочу вспомнити доклад учителя Михаила Алмашія. Сей выступ мені ся дуже полюбив, бо серед множества дуже важных проблем Михаил Алмашій пудняв и вопрос про роль учителя, котрый, кромі передачі теоретичного знання по тому ци другому предмету, учить молодое покоління русинув, як треба **ЖИТИ**, як треба рішати проблемы **практичного життя**. Доповню, ош у наш час, особенно из розвитием научного прогреса, интернета, учителю важно скоро ся приспособити до нової обстановки, котра ся скоро змінює, туй маю на увазі, ош дуже важно ся научити робити із компютером. Компютер - се, мож казати, май великий винаход людської сполочности, котрый соединяє у собі и телефон, и телеграф, и кіно, и лексикон. Уже не говорячи про вто, ош удколи у наш живот прийшов интернет, поняття гатара уже не є, мы можеме у любой момент ся



зв'язати із любым кутиком світа, заслати письмо за пару секунд, и достати отвiт на него уже за пару минут. Интернет дає нам можливість приймати участь у форумах, де русинам мож дискутувати на многі теми, у тому числі и на теми русинства, мож вести діалог одкрито, розумно, аргументованно перед дуже великов аудиторієв, декларувати цінності русинської культурв, дискутувати із опонентами, вадь із недоброжелателями, противниками признання русинства. И таким образом, через інтернет мы можемо указати, ош и серед русинув є доста много розумных, мудрых, талантливых, дипломатичных, інтелігентных и високоошколованых людей, із котрыми мож вести діалог на високому уровні, и которі суть цвітом свого русинського народа, суть носителями реальної русинської культури. Попри сего, у невротизовануй у світових масштабах сполочності дуже виростає роль новых знань учителя по такому предмету, як психологія и особливо - конфліктологія міжлюдських удносин. Рoste роль знань по уміню владіти собов у конфліктнууй вадь манипулативнууй, провокаційнууй ситуації. Дуже важно научитися знимати стрес не лиш у себе, важно передати сі знаня и взрослым, и дітям. Завто важно пояснити суть конфліктных удносин у родині, у діточому вадь дорослому колективі, и межи людьми у цілому! Завто дуже важно є научити рішати сесі конфліктні ситуації і дорослих, і дітей. Важно научитися **самуй важнуй способності чоловіка – способності ВОЛЁВЫХ УСИЛІЙ ПО РОБОТІ НАД СОБОВ**, по роботі над постояннов змінов себе у **ліпший** бік. Ушытко, што мы днись робимо, мы робимо завто, обы передати свої май ліпші знаня и свою стародавню культуру дале – нашим дітям и онукам, котрі будут жити пуся нас. Бо коли людина - велика ци мала - свободна уд деструктивных емоцій, уд ревности, зависти, гніва, страха, завышеної самооцінки, гордыні (комплекс Наполеона), уд хворого самолюбства быти первым усяды и любов цінов (цінов конфліктув и неприятія інакшости другого чоловіка, неприятія права и свободы каждого мати свою думку), коли чоловік свободный уд таких деструктивных зависимостей, ги алкоголь, наркотики, табакокуріння, безцільный и паразитичный способ существования, и др., тогды она має ясну ціль у житю, тогды такий живот має смысл, иі тогды такий живот є творчеством. Тогды реално мож говорити про вто, што мы маєме реалну можност побідити розколы и честолюбиві сважанки усередині русинства, котрі не мавуть ниякого смысла и лем наносять ушыткым нам дуже велику біду, бо дискредитувуть наш народ. Учити жити – се значить активно и без усталости повышати уровень своїх знань, се значить быти урівноваженов и подлинно свободнов личностю, мати свуй творчий смысл житя, і скоро ся приспособити ид світу, котрий ся змінює.

3. Про „Русинський альманах” 2007 рока дуже добре и подробно уже розказав докладчик, котрый выступив передо мнов (Ондраш Бенедек). Я лиш доповню, ош Русинський альманах - прекрасно

оформлений, и кидь бы у нему не було ныч другого, крім ілюстрацій художників, то и тогды сийсь Альманах дає нам через прекрасні краски и картины ясноє представлення про дух нашего народа, про його тонку емоціональність, про русинську культуру у цілому. У „Русинському альманаху” много цінного матеріала, усі статті інтересні, каждый може ся сам у сему убідити. Хочу лем доповнити относительно статі М. Капраля про кодифікацію русинського языка, ош добре бы было філологам и языкознателям при wyborі, котрый діалект узяти за основу літературного русинського языка, ураховати и тот факт, ош найдревніший пам'ятник нашої русинської письменності, „Няговські поученія”, був написаний на чистому **подкарпатському** (мараморощському) русинському діалекті. Прочитаю Вам отрывок із „Няговських поученій”, котрі, будучи написані у 1560 рр. , и днись може порозуміти каждый русин!

„Братя мої!

У сьом евангелії є написано, як бізентує Марк, як єден чоловік, молодий і богатий, прийшов ко Ісусови. Не поштовав вун єго, но сийсь сам уд себе из серцьом добрим ізвідовав го: „Што бих, - повів, - учинити, штоби м імав пожиток вічний?” А Христос дав наперед тому молодцю усі заклази. Знав Христос за ні, аж они просто ся держать, і виділося тому чоловікови, аж вун ісповняв усячино. Но Христос указав єму, аж вун не держав заповідь, коли рюк, штоби поділив своє іманя убогим. І Христос рюк ученикам своїм „Як тяжко ідут богаті у царство небесное. Діточки, видите, аж не добре, надіючися на богатство, зайти у царство небесное. Завто, же май легко, - мовит, комелі пруйти скрузь ігляное ухо, гий богатому у царство небесное зайти. Но аж уд людей не всячино може быти, но уд Бога усе може быти.”

Подумайте лем, кулько пройшло рокув, а мы ушыткі прекрасно розуміємєс слова!

4. Што хибить у „Русинському альманаху”? Се - статті про русинську музику. Днись сесе - май мало ізучений пласт русинської культури. Говорю про се завто, бо ся тема мені близька. Часто на форумах и у пресі чути, ош „што вто за народ, у котрого не є ані оперы, не є свого кіно, інструментална фортепіанна вадь симфонічна музика?”. Но се обвинуваченя такое аргументованое, ги бы мы дорікали кочовнику у пустынї, зашто у них не є оперы ци кіно? Сему суть причины. Єдні народы, котрі были май численні, лишили май замітний слід у історії людства. Другі, малочисленні, такі, як русины, лишили по собі не так много слідів.

Хоть русины и малый народ, русинська музика заслужила, обы її изглядовали як составну часть культуры нашего народа. По причині одсутності у древні часы записованя музики нотами, у многих народув, у тому числі и у русинув, розвивалася у основному усна традиція передачі народного творчества. Завто важно, обы музыкознавці занималися збором усного народного творчества,

записовали русинські співанки, русинську музику, котра и нині звучить точно так, ги 500 рокув тому назад. Правда, при записованню нотами стародавніх русинських співанок мы не можеме передати способ живого исполнення, так як и не можеме представити собі, як ся співали, наприклад, античні грецькі вадь римські творы. Но то, што у русинській музиці дошли до наших днів стародавні, так звані, „ладканя” епохи раннього християнства дає нам повод гордитися нашою стародавнім русинським культурам.

Говорячи про унікальність русинського языка, мусай уповісти и про удображення его характерных особенностей у русинській музиці.

Треба уповісти, же узорці кіно, оперы, симфоній, балетув характерні лиш діла культури таких народув, котрі на собі испытати многовікові впливня основного закона людської цивілізації, котрый ся проявив у неізбїжному розтворенню культуры малої нації у культурах май великих, май численних націй. Айбо дькотрі народы, - серед них и русины, - будучи доста оддалеными вуд остального світа, дякувучи свому географічному положенню, а вадь доста сильним звязам у середині свої малої общины, могли ся розвивати много століть доста автономно, и лем у мінімалній мірі быти под впливнем посторонніх культур. Сей недостаток мав и свої „плюсы”: сохраніня свого родного языка и культуры до наших днів. Коли мы читаєме, ош у наші дні десь у джунглях найшли племена, котрі і тепер живуть без електрики, магнетофона, інтернета и автомобіля, у камяному віці, се нам ясно. Айбо кидь мы можеме днись найти у самому серцю Карпат островок русинської культуры, котрый мож виділити хоть и як малу, айбо отділну сполочность, - сесе так точно достойно нашого уваженія.

Природно, же у кождому языке є много слов ай из других языкув, наприклад - тюркських ци словянських слов. Се отражає процеси міграції у древні часы. Айбо йсе часто служит ай причинов сваження днишних політикув, ош котра нація ся може раховати переважаючов у данному регіоні. Айбо из музыков се уже учинити май тяжко! У припаді кождого народа музыка представляє собов унікальний „штрих-код”, особый мелодичный „алгоритм”, котрый служить способом передачі чувств строго данного народа, и є його індивідуальным способом одображення окружаючого світа. Пробовати приписати образчики русинського національного мышлення другому народу, ци другому проісхожденню не мавут ниякого смысла. Як ся каже: „У коня може быти лиш еден газда, ушыткі другі суть злодії”. Бо текст, будучи переведеным на любый язык, не влияє на інтонаційну структуру музыки. Завто кожда народна інструментална музыка має такі національні особенності, котрі у любому случаю ся узнавут послухачами, як „своя”, „знакома” ци „чужа”, „не наша музыка”. Так, у французькому языке, де наголошення паде на послідний склад, и французька народна музыка компонована таким образом, ош логічний наголос є на послідному складу („Sur le pont d'Avignon”) У польському языке - наголошений

передпоследний склад, и у музиці се ся тоже передає („Wlazi kotek na plotek i truga”). У мадярському языку наголошений первый склад, и про се говорить и мадярська музыка из логічним наголошенням на першому складу („Már minálunk babám, már minálunk babám, az jött a szokásba.”).

Важна особність русинської музики у тому, ош у ній ся зберегли до наших днів співання епохи раннього християнства, се - так звані речитації на ритуалні тексти. Они ся называють „ладканя”. Співання было основнов составнов частю музыкалної культури епохи раннего християнства, и первыми християнами были, як знаєме, иудеи. Завто є ясно, ош чого русинське „ладканя” має у собі елементи восточного иудейського обрядового співання.

Кидь говорити про інструменталну музику, то и туй у русинів ся сохранили характерні старовинні „троїсті” составы: сопілка, скрипка, бубен (ци дрымба). Так што русинська музыка – се реална музыка реального народа, котра чекать свого изглядованя.

5. А тепер хочу прочитати два малі стихи і розказати одну русинську притчу:

*Цим ножі май затуплені,
Тим май голосні.
Цим слова май нерозумні,
Тим лиш май шумні.*

*Мудрий позирає світ –
Слова не метає.
Дурень – день і ніч кричить,
Ніби дашто знає*

*Нуч май тиха є, гий день,
Зрубит ліс сокира,
Вода май шумна, ги огинь,
Война май риче в'д мира.*

*Уста брехливі не мовчат,
Лопочут, аж ся пучат,
Пудводи колесо гримит,
Коли з гори ся спущат.*

*Мовчит Говерла у снігу,
Хоть висит ся в Карпатах,
Мовчит Невицький замок наш,
Шумит над ним лем вітер.*

*Для правди доста мало слів,
Як хоче долго жити,
Брехня - навхтема все шумна,
Юй мусай ся божити.*

*Кричит, як вічно, боягуз,-
Герой мовчит достойно,
Паскудство скаче межи нас,-
Порядность - та спокійна.*

*Усе, чим ми ся гордимо,
Ци гори, ци тополі,
Най буде тихим, гий ліси,
Гий пуд пшеницьов поле.*

*Як не глуши русинських слів –
Лиш далі поманорувут,
Кой сейсь рядок ся полюбив,
І так го всі учуют.*

*Христос мовчав.
Хоть мав би што уповісти,
Пудовий хрест пуднявши на плече.
Христос мовчав.
Стояла скорбно матір.
Струївся пот на білоє лице.*

*Вінець терновий у чоло упився,
Нелюдські муки виросли в стократ,
Ко знає, ци згадав ись на Голгофі
Свуй Віфлеєм, ци Гефсиманський сад?*

*Сийсь хрест Творця несеме і понині,
І каждый має свуй великий хрест,
Ко – хрест алмазний, золотий, дубовий,
Ко – лиш простий, іржавий, смерековий..
Айбо несу го, бо й Спаситель нес.*

*Цим май тяжкий муй хрест,
Тим нести го май легко.
Іду. Дорога зве. Не до снання!
І хоть іти ми доста ще далеко,
Несу го дале, дале. Я – сильна!*

А тепер – притча:

Одному русину приснився сон, ош вун иде по берегу, а рядом из ним Господь. На небі ся указовали картини из прожитого ним житя, и пуся каждой русин видів на піску два рядки слідів: єден – свуй, другий – Господа. Коли перед ним пройшла послідня картина, вун побзерав на пісок и увидів, ош часто, коли се были майтяжкі і гурькі часы живота, лиш єден ряд сліда тягнувся на піску. Русин ся тяжко зажури, и каже: „Господи, ци не ты ми казав: кидь послідую твоим путем, ты не лишиш ня! Айбо я запримітив, ош у самі тяжкі часы лиш єден шорик сліда був на піску. Зашто сь ня лишив тогди, коли я май нуждався у тобі? И Господь уповів: „Дітинко моя! Коли у твоему житю было горе, біда і нещастя, лиш один шорик слідів ся тягнув по путю, бо у сякий час я тебе брав на руки і нюс на своих руках!”

Завто важно, обы и у майтяжкі часы русины знали, ош Бог и їм помагать, и важно, обы они сохранили силу волі, выдержку, были оптимистичні – по-розумному оптимистичні, РЕАЛІСТИЧНО оптимистичні, и сохранили, розвивали свою націоналну культуру, ставили розумні цілі и достигали їх!



Вячеслав Приходько
„Жоны у кестеменах” 2006 р.

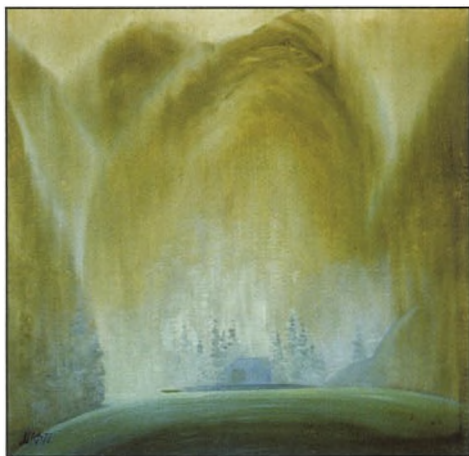
Вячеслав Приходько
„Полуденный спокуй” 2008 р.



Ференц Семан
„Герцег Сияя Борода” 1963 р.

Ференц Семан
„До мене у майстерню затетів дракон”
1988 р.





Іван Манайло „Морське око” 1971 р.



Іван Манайло „Цвітуuca Яблоня” 1984 р.



Іван Манайло „Сонячні Карпати” 1989 р.



Андрій Манайло „Медітерран” 2008 р.

Андрій Манайло „Бусіда” 2008 р.

Иван Гарайда

29 януара 1905 рока у селі Зарічово (Подкарпатя) родився Иван Гарайда - лінгвіст, педагог, товмач, русинський просвітитель. У 1919 році Иван Гарайда уєдно из родителями перебрався у Мадярщину, не принявши чехословацького гражданства. У 1924 році вун закончив гимназію у Секешфегирварі, а из 1924 до 1928 рока учився на юридичному факультеті Будапештського університета, дустав титул доктора права, айбо юристом нигда не робив. Затым поступив на філологічеський факультет у Пейчі, а из 1930 рока, як стипендіант польського правительства, у Ягеллонському університеті у Кракові изучає польсько-мадярські звязі. И. Гарайда закончив ошколованя у Ягеллонському університеті у 1934 році и там же стає преподавателем. Принимать активное учатіє у роботі Польсько-мадярського Общества, заниматься товмаченям из польського и мадярського языкув. У 1935 році принимать польське гражданство. Начало II Світової войны Иван Гарайда застає у Кракові. 6 новембра 1939 рока уєдно из другими краковськими професорами быв арестованый гестапо и депортированый у концлагерь Саксенгаузен. По прошенію родичув мадярське правительство до-билося його высвобожденія, веснов 1940 рока вун приїхав у Мадярщину тяжко хворым. Йому посовітовали виїхати на периферію, обы не быти на очах у гестапо. И. Гарайда выбирає Ужгород.



Иван Гарайда

У Ужгороді вун стає директором Подкарпатського Общества Наук (ПОН). Сись пост вун занимав из 1940 рока до прихода совіцької армії 27 октовбра 1944 рока. Из 1941 рока до 1944 выполняє функції издателя, редактора, літературного журналу „Літературна Недѣля”, научного кварталника „Зоря - Najnal”, ежемісячника „Руська молодеж”, каждоручного „Великого сільсько-господарського календаря” (1942-1944), тридцяти книжок серії „Народна бібліотека”, сорока выдань серії „Літературно-Наукова Бібліотека”, 11 книг серії „Детская бібліотека”. У соавторстві из Н. Лелекачом составил „Библиографию подкарпатской руськой литературы” (1943). Робив И. Гарайда и як изглядователь, историк и лексикограф (составитель словарей). Як историк, изглядовав ранньое середньовічя Мадярщины, отношенія її правителюв из галицькими князями. Як лексикограф составил словарь иноязычных слов, робив над „Русько-мадярським словарем”. Главным заданієм И. Гарайды, як директора ПОН было

створення Граматики русинського мови. У початку 1941 року у Ужгороді вийшла його „Грамматика руського мови“. Її значення було ширшим, як практичного навчального. По правді, то була спроба кодифікації норм русинського літературного мови. У передмові до цієї граматики І. Гарайда писав: Наша філологічна література доситьно багата всякого роду грамматиками. Як сей край був выставлений розним політичним, культурним і релігійним впливам заграничним, так само стояв і його мови під стало змінюючими впливами мовними, як потім вибивалися і на грамматиках, составлених в розних періодах.

Перша грамматика, написана на Подкарпаті, була д-ра *Арсенія Коцака*, учителя монастирських шкіл в 1768 р. під титулом: „Грамматика русская и пр.“ Автор виразно зазначає, що хоче написати граматику зато, чтобы - як і всі інші народи - і „мїзерны Руснакы“ мали граматику свого рідного мови. Грамматика стоїть під сильним впливом церковно-славянщини, але помітно в ній і багато елементів живого руського мови. Слідуючи в ряді грамматика або правильніше філологічна студія *Івана Фогарашія*: „О розличіи славянських нарѣчій, собственно же о мало о карпато или уторорусскихъ“. В сем творі Фогарашій подає розницю між мовами руським і великорусським. Ним видана грамматика була властиво не руська, але малярська під титулом: „Русько-угорська или малярська грамматика“. *Михайло Лучкай* в 1830 році написав руську граматику: *Grammatica Slavo-Ruthena*, котрою хотів довести, що всі славяне мають держатися церковнославянського мови, котрого найвірнійше придержуються русини під Карпатами.

В слідуючій добі писалися граматики під впливом руського літ. мови. В 1853 році появилася „Сокращенная грамматика письменного русскаго мови“ *Алекса. Духновича*, корригована пізніше *Ів. Раковським*. Року 1865 видав *Кирило Сабов*: „Граматику письменного русскаго мови“. Ця грамматика уживалася у всіх середніх школах Подкарпатя до 1900 року. Також під впливом руського літературного мови була написана і видана „Русская Грамматика и Читанка“ *Євгенія Сабова* в 1890 році.

Ряд граматик, написаних живим руським мовою, відкрила грамматика *Ав. Волошина* в 1907 році, котра була одобрена і Малярською Академією Наук. По світовій війні для шкільного уживання появилася граматики *Волошина* і д-ра *Ів. Панькевича*, написані на основі граматики Огоновського, котрі менше-більше придержувалися живого народного мови і лише в пізніших часах, оставивши чисту етимологічну основу, зблизилися до фонетики. 1924 року була видана грамматика *Єв. Сабова* на руськом літ. мові.

Написати граматику такого языка, котрый до сихъ поръ еще не мавъ систематичной грамматики, есть легкое дѣло. Для индоевропейскихъ языковъ греко-латинска грамматична система подае готовѣ рамки, въ котрѣ треба только всунути языковѣ даннѣ и ихъ меньше-болше пояснити. Але написати граматику письменного языка для такого языка и для такого народа, у которого до сихъ поръ появилось уже множество грамматикъ всякого можливого напярма и идей безъ того, чтобы хоть одна изъ нихъ была принята цѣлою супольностью безъ противорѣчій и безъ осудительной и презрительной критики просто изза той причины, что интеллигенція того народа еще и нынѣ не вытворила въ собѣ ясный поглядъ о національной принадлежности - ся задача здаеся для каждого, кто симъ вопросомъ занимався, майже нерозрѣшимою.

Наше стремления не было иное, якъ установити сталѣ и всѣми однако уживанѣ граматичнѣ формы нар. языка, чтобы такимъ способомъ могли выдаватися книжки и новинки для народа найлегше понятнымъ языкомъ. Бо доказалось, что книжки, написанѣ для общественности на основѣ давнѣйшихъ грамматикъ, были для народа меньше-болше тяжко зрозумѣлѣ и не были въ силѣ приспѣти до культурного поднесеня народа. И такъ ся грамматика служить чисто практичнымъ цѣлямъ, выключивши всякого рода политику.

Нашъ народъ хоче жити, хоче учитися, хоче просвѣщатися, народъ стремиться вгору. Интеллигенція мае сотеро дорогъ и способовъ учитися, доповнити свое знаня, сотеро можливостей читати, орієнтоватися въ рѣчахъ сего свѣта. Але что мае народъ для достиженія сей цѣли кромѣ своего языка, кромѣ своихъ по большой части перенаселеныхъ, бѣднихъ школъ и одной або двоухъ газетъ? Если и тотъ его языкъ возьмеме отъ него або показиме его противными его духу элементами, что останется тогды для него?

Если наша интеллигенція хоче учитися инымъ славянскимъ языкамъ, никто не забороняе и знаня своего родного языка ни въ найменшой мѣрѣ не препятствуетъ еѣ въ томъ. Противно, точное и докладное знаня своего родного языка служить превосходною основой для присвоения хоть которого не лишъ изъ славянскихъ, але вообще каждого чужого языка.

Сякъ и симъ подобнѣ розважания привели насъ до того, чтобы составить граматику нашего родного языка на основѣ тыхъ показанъ, котрѣ были установленѣ на засѣданю языкового отдѣла Подкарпатского Общества Наукъ в Будапештѣ дня 28 февраля 1941.

Не хвалимесь тымъ, что ся грамматика представляе собою чось совершенное або чось такое, что часомъ не могло бы змѣнитися къ лучшему, такъ якъ ся грамматика есть въ дѣйности компромиссомъ межи многими одинъ другому противлячимися представлѣ-нями о

нашому народному языцѣ. Вообще сказано, де только возможно было, старалися мы придержоватися етимологіѣ, головно въ корняхъ, а только въ оконченіяхъ перейти на фонетику. Нашимъ стараньемъ было подати грамматику того живого языка, на котромъ у насъ въ практицѣ каждый говорить и котрый языкъ може быти связующимъ звеномъ межи всѣми членами нашего народа безъ выимковъ. Маеме при томъ замѣтити, что поясненія къ дакотрымъ частямъ нашей грамматики не претендуютъ на повность. Они только для того были мѣстами поданѣ, чтобы у людей, котрѣ интересуются своимъ роднымъ языкомъ, взбудити стремленія дальше заниматься и до дальней степени розвити нашъ народный языкъ.

Теперь уже только одно требуеся: добра воля. Мы надѣмеса, что ся грамматика, котра повстала изъ щирой любви къ нашему народу, въ большинствѣ нашего народа и интеллигенціѣ встрѣтится зъ порозумѣніемъ. Мы при составленю сей грамматики дивилися лишь на добро народа и на его budouчность.

Зъ нами Богъ.

Унгварь, дня 15-го мая 1941

Др. Иван Гарайда

Дѣл. директоръ

Подкарпатского Общества Наукъ

Жизнь и діятельность ученого были перервані совіцьким „Смершем”. Гражданин Мадярщины и Польші був арестованый у совіцьков контррозвідков 17 новембра 1944 рока. Вун був обвиненый у „про-фашистской агитации... против коммунистического движения”. Умер у тюрмі „СМЕРШ”а у Ужгороді.

Составила др. М. Лявинец

Період життя Юлія Ставровського-Попрадова у Чертежному (1879-1899)

Про двадцятирічний період життя Ю. Ставровського-Попрадова відомо далеко не усього. Подаючи заявлення на місто у Чертежному, у письмі до А. Добрянського вуд 17 квітня 1879 року, Ставровський-Попрадов писав: „Знаю, ош там, у непосредственной близости до Вашего Высочородія, я найду того душевное наслаждение, отсутствие которого я тужу, у городі постоянно чувствую, и лем у руському селі можу найти”.

Треба уповісти, ош, коли у Суліні умер отец поэта, Ставровський-Попрадов попросився у рідне село. Айбо владыка Михаил Товт не дав добро, и поет, мавучи сімью, обстався у Пряшові без работы. Айбо неждано, у Чертежному 13 квітня 1879 року умер священник Михаил Бескід. Патроном Чертежного був Адольф Добрянський, котрый, мавучи рішеннясье право у ділах прихода, помуг йому дустати назначеніє. Таким образом, Ставровський-Попрадов прийшов у Чертежное, де прожив 20 років до самої смерті.

Личность А. Добрянського, атмосфера його окруженія мали великое влияние на поэта. А Добрянський жив у Чертежному до 1882 року, а затым из Инсбрука переписовався из Ставровським-Попрадовым, котрый бывав дуже часто у родині Добрянських, бо жона Добрянського лишилася у Чертежному, туды приходили и діти Добрянського из сімьями. Ставровський-Попрадов мав возможность повышати свуй интеллектуальный уровень. У Добрянських вун стрічався из руськими учеными, котрі нащивляли сімью Добрянських, што особенно способствовало розвитку языка поэта. Мавучи доступ до бібліотеки Добрянського, Ставровський розширяв свої познання не лем у руському языкови, а и руськуй літературі.

По утверждениям изгладователей, Ставровський-Попрадов у тот час много сотрудничав у мадярських періодических виданиях, публиковав етнографіческї и историческї матеріали по-мадярськи, писав юмористичні сценки. У сий період вун составил „Руський букварь” (учебная книга для I класса народных школ). Написав граматіку руського языка, котра не сохранилася, исторію, котра также не дошла до нас. За послідні 7 років свої життя Ставровський-



Юлія
Ставровський-Попрадов

Попрадов опублікував цілу серію зрілих из художественного бока и языка поезій. Паралельно из сим, Ставровський-Попрадов опублікував серію публіцистических работ, у котрых поднимав проблеми духовної жизни русинського народа, особливо осуждав бездіяльність русинської інтелігенції, котра привела до повної стагнації культури и ошколованя. Сисю серію кореспонденцій напечатав у журналі „Листок” под инициалами П...ь.

Вступивши у новий період свого творческого подйома, Ставровський у своій поезії дав читателям дакулько зрілих пейзажных картин свого края - Спиша. Сюды относятся поезіи „На Бескиде” (1843), „Воспоминания Попрада” (1833), „Спиш” (1895).

У поезії „На Бескиді”, котру мож трактовати, як тихое созерцание природы, чувуться нотки смутка, чого не было раньше у його поезіях. Такое же смутное настроение чувствуется и у поезіи „Увялый листок”. Вершинов русинської поезії другої половини XIX століття мож раховати поезію Ставровського-Попрадова „Спиш”, у котруй вун співать нібы гимн розуму и творчеській роботі населенія края.

Я снова видел край, где отдыха не знают,

Где лень - позор и стыд!

Где тунеядцев сонм никак не успевает,

Где жизнь - работа, труд.

Там, в древних городах искусства и науки,

Торговля, промыслы цветут уж с давних лет,

И в хатах скрытых сел работают все руки,

И тут застоя нет!

До патріотической лірики сього періода относятся: „К утрорусским” (1893), „К Уріилу Метеору” (1894). У сій поезії поет порувняє то, што видів на чужині из скромнов дійсительностью родного края и выголошує, ош то, што видів не тішило його, бо

Мне слово русское, родное

Дороже иностранных фраз...

Не в льдах альпийского гранита

Мои фантазии бродят,

Но здесь, где цепи гор Бескида,

И русских рек прелестна свита,

В восторг все сердце приводят!

У кунци вун выголошує свуй знаменитый на тот час манифест

„Моя отчизна здесь, в Карпатах,

Среди лесистых синих гор,

Где мой народ в старинных хатах

Живет с неисследимых пор.

Вот здесь родился я, и страстно

Влюбился в родину свою,

*Ее, хоть бедну и несчастну,
Но в простоте свою прекрасну
Всегда радушно воспою.*

У поезії „Уріїлу Метеору” (псевдонім Йоана Сильвая) Ставровський-Попрадов із любов'ю звертається до Й. Сильвая, пригадує його активність і ті часи, коли метеором блиснув талант писателя над Бескідом, просить його изься засвітитися у темноті, пробудити „Уснувшую Русь”.

У 1895 році Ставровський-Попрадов опублікував свій пророчеський стих „Зимний вечер”

*Зимний вечер серебристый
Разложился над селом,*

*Воздух свежий, воздух чистый
Обнимает все кругом.*

*В небесах, вдали востока,
Загорелся вдруг огонь,
Метеор блеснул, но прока
Нет в нем, скоро гаснет он.*

*И зарделись на мгновенье
Нивы, горы, облака,
Будто ропот и гремянье
Раздались издалека.*

У ньому поет алегорично представив свій народ у образі спящої природи. Надії появилися і зникли, зима сковала ушійтку, природа оніміла, лем під льодом плещеся поточок, а у лісах выє звірина. Сон і смерть овладіли карпатським краєм. Айбо поет вірує, ош,

*Вновь придет весна и розы
Расцветут по цветникам!
Так и ты, о Русь святая,
Раз пробудишься от сна,
И пройдет зима лихая,
И покажется весна...!*

Якраз сисі слова можеме раховати завіщанієм Ставровського-Попрадова. Майже із сьов віров, ош прийде весна і зацвітить Карпати, вун зойшов у могилу.

Составила др. М. Лявинец

Антон Скиба - знамый хоровый диригент



Антон Скиба

30 рокув тому пушов из жизни знамый хоровый диригент Антон Скиба. Не є такого хорового колектива на Подкарпатю, котрый не чув бы його имня, не знав про його діяльність. На Мукачовщині, Свалявщині, Воловеччині сесе имня стало просто легендов.

Антон Скиба родився 29 януара 1903 рока у с. Шелестово (1960 р. присоединено до Кольчина) Мукачовського района. У родному селі закончив народну школу, пуся чого поступив на учения у Мукачовську мужську учительську семінарію, де должное внимание уділялося співаню и музиці.

Уже у молодших класах семінарист принимав активное участие у кружках художественної самодіяльности, серйозно увлїкся народным искусством.

У 1922 році енергичного студента назначили художественным руководи-телём єдного из майліпшых хоровых колективув Мукачова, котрый успішно выступав из концертами перед жителями города и района, а пузніше - за гатарами края. Сесю роботу на даякий час перервала обязательна служба у чехословаць-куй армії из 1924-1925 рр. У армії закончив школу офіцерув запаса, а пузніше здав соотвітственні испиты и достав звание офіцера. У 1917 році Антон Скиба поступив у Брнѣанський університет (Чехія), айбо через матеріальні тяжкосты (лишився сиротов), перервав науку и из 20 септембра 1931 рока став робити преподавателем співа и музыки у Мукачевській мужській семінарії, одновременно преподавав сисі предметы у Мукачовській гимназії.

Мавучи опыт, вернулся до хорового искусства и возглавив Мукачовський мужський хор из числа студентув семінарії та інтелігенції города. Хор, котрый у 1933 році достав название „Метеор”, выступав не лиш у родному краю, а и у других містах тогдашнїй чехословацької державы, в частности у самый Празі. У януарі 1939 рока при содійствію єдного из про-мадярських лїдерув Пудкарпатя русофіла Стефана Фенцика хор „Метеор” выїзжає из концертом у Будапешт.

Пузніше у 1941-1944 роках диригент дакулько раз призывався на короткий срок на военну службу.

У 1946 році Антон Скиба продовжає робити у Мукачовській

семинарії, переименовануй у педагогі-чеськє училище. Хор „Метеор” одновив свою роботу и за добров традиційов принимав участіє у олімпіадах художественної самодіяльності.

Колеги Антона Скибы по педучилищу были шокіровані, коли диригента знаного хора и преподавателя педучилища 27 августа 1948 р. у Мукачові арестовали сотрудники КГБ. Матеріали первых допросув указали, што його обвинявуть у „преступленіях” антисовіцького характера: во-первых, хор „Метеор” выступав из концертами у Будапешті у 1943 р., во-вторых, што диригент проводив антисовіцьку пропаганду и воспитовав студентув в антисовіцькому дусі, заказовав ім співати совєцькі співанкы, в-третьих, што служив офіцером у мадярськуй армії. Айбо ушиткі сисі „преступленія” относилися до того времени, коли вун був гражданином Чехословакии и Мадярщины.

За совокупность „учиненых преступлений” судова колегія у кримінальних ділах Закарпатського областного суда 29 новембра 1948 рока засудила Антона Скибу на 25 рокув исправительно-трудовых лагерув из лишенієм прав на 5 рокув и конфіскаційов ушиткого имущества. Так як вун не був жонатый и жив сам, у його квартиру нараз пуся ареста поселили кавітана КГБ Евдокимова.

Тяжким было перебуваніє Скибы у лагєрях ГУЛАГа. 27 августа 1954 рока из Ангарського лагєря Иркутської области вун написав жалобу у Верховный Суд СССР, у котруй аргументовано опроверг предявлені йому на суді обвиненія и просив перепозирати його діло.

7 января 1955 рока Генпрокурор УССР у протєсті до Президіи Верховного Суда УССР зазначив, што приговор относительно Скибы Антона подлежит пересмотру и измїненію, поскольку на службі у мадярськуй армії у „боях против Красной Арміи участія не принимав и нияких преступлений против човічества не зробив. А сисі дійствія А. Скибы не можуть раховатися як кримінальное преступленіє предусмотреное ст. 54-4 уголовного кодекса УССР”.

27 апріля 1955 р. Антона Скибу освобождають из лагєря, де вун пробув 6 рокув и 7 місяцєв. На протяженіи 1956-1961 рр. був диригентом мужьского хора учитєлюв школ Мукачова.

Виділося, ош пуся таких тяжких испытаній човік уже не може занятися любимым ділом. Айбо не таким був А. Скиба, Тоні бачі, як його называли колеги и многочислені цїмборы, и просто знакомі. Послі возвращенія из ГУЛАГа вун из „тяжков бїдов» був принятый на роботу у Мукачовськє педучилище, на музыкальное отділеніє, де на каждому курсі організовав хор, кромі того ним був організований Общій хор Педучилища, котрый не раз занимав призові міста на конкурсах у Ужгороді, у Києві и других містах. Из сим колективом А. Скиба гастролював по цілому Подкарпатю из великим успіхом. А. Скиба

організовав також знаменитий хор учителів Мукачовського району, у 60-ті роки заставив про себе говорити організований ним же хор школи-інтернату у Нижніх Воротах. Його музикальними обробками хоснувались многі хорові колективи. Майізвістні оранжировки співанок: „Гей, попід лісом”, „Ой, на горі”, „Летіли гусоньки” и др. Вун мав високий авторитет межи професіональними диригентами. Многі його ученики, такі як В. Тацак, Ф. Турянин, В. Гайдук, закончивши консерваторію, стали знамими диригентами.

Умер Антон Скиба 11 януара 1978 рока у Мукачові. У августі 1992 р. реабілітований.

Составила Катерина Мальчицька

Екзарх Чехіи – Иван Лявинец до 85-роччя из дня рожденія



Иван Лявинец

18 апріля 2008 рока отмітив своє 85-роччя монс. Иван Лявинец - емерітний екзарх пражський, титулярний єпископ акаліссенський. По сьому поводу 13 апріля отбылася архієрейська Служба Божя у церкви св. Климента у Празі, де єпископ Иван Лявинец служив из 1969 рока аж до 2003, до отхода на пензію.

19 апріля, у Будапешті, у Керестурській греко-католицеській церкви, вун отслужив Службу Божу у кругу родини, котра живе у Будапешті. Бог дав так, ош єпископу Ивану подарилось приїхати из Будапешта у родное село Воловец (на бывшому Подкарпатю), де вун муг откончити Богослуженія Страстной

Неділі и Великодня у новуї греко-католицеській церкви, діла побудованя котрої вклав немалі собственні сбереженія. Из великов радостью стрічали вірники Воловця свого земляка-єпископа. Свячення пасок, Божественна Великодна Літургія отбылися при огромному стеченіи народа, не лем из Воловця, а и из близлежащих сел. Так же много людей приишло и на Архїєрейську Службу Божу 28 апріля у честь Великодня и 85-роччя преосвященного владыки, приишли, обы отдати йому честь за його велику духовну и матеріальну поддержку. Діяльність Ивана Лявинця была отмічена и у Словакіи. Подаєме даякі статті про нелегий, мож уповісти тернистый путь монс. Ивана Лявинця.

Послі розпада Чехословаччини у 1992 році греко-католики Чехії опинилися у ізоляції. Досі вони були підпорядковані Пряшовській єпархії, котра отойшла від Словаччини. Оби їх релігійний живот мав законні права и норми, 13 марта 1996 року Папа Іоанн Павел II основав діла греко-католиків Чехії віддільний екзархат и першим єпископом назначив о. Івана Лявинеця, котрий перед тим довгі роки управляв пражськов парохійов Храма св. Климента.

Народився Іван Лявинець 18 квітня 1823 року у селі Воловець на Подкарпаті. Родителі - учителі привили хлопцю любов до рідної Верховини, до греко-католицької церкви. Закінчивши 5 класів Народної школи, Іван поступив у Мукачівську гімназію, по закінченні котрої у 1941 році став учитися на богословському факультеті віденського університету. Після закінчення був рукоположений пражським єпископом Павлом Гойдичом (1848 р.) у священника.

О. Іван Лявинець робив секретарем єпископа, спіритуалом духовної семінарії, катехитом руської горожанської школи, професором латинського мови греко-католицької руської гімназії у Пряшіві, директором інтернату, очолював Маріанську конгрегацію. Уєдно із владиком Василієм Гопком основав часопис „Благовістник” и видавництво „Благовістника”, редактором котрого був до 1949 року. Редагував и часопис „Зоря” (1947-1953 рр.)

Послі ліквідації у 1950 році греко-католицької церкви на Пряшівщині, о. І. Лявинець по порученні єпископа Павла Гойдича тайно виконував функцію вікарія єпархії, за що його у 1955 році засудили на чотири роки тюрми. Відбывши покарання, був кочегаром, проводником трамвая, збирав сміття.

У 1959 році о. І. Лявинець доставив амністію від президента Антоніна Новотного, поселився у Празі, де у 1968 році був тайно хиротований на єпископа. Очолював рух за легалізацію греко-католицької церкви у Чехословаччині, ізобразив більше 40 тисяч підписів и із допомогою архієпископа Франтішека Томашека греко-католицька церква була легалізована, а Івана Лявинеця назначили парохом Храма св. Климента у Празі.

У 1991 році о. Іван Лявинець основав и редагував часопис „Єдиним серцем”. У 1993 році його офіційно именовано єпископським вікарієм діла Чехії. Як представитель Пряшовського єпископа, займався будівництвом греко-католицьких церков у Чехії и Моравії, організовував нові єпархії.

Нам, подкарпатцям, Іван Лявинець відомий и як літератор. Свою літературну діяльність зачав иши гімназистом. Писав и друкував свої вірші и розповіді у новинах „Русский Народный Голос”, „Русская Правда” у альманахах „12”, „Шаги”, „Живая струя”. У 1942 році видав

зборник стихув на руському языку „Страна простацкая” под псевдонімом Иван Горянин. Печатався и под разными криптонімами.

Живе и робить у Празі наш земляк, церковный діятель и літератор, айбо його щира душа и доброе серце усе из нами.

Земляки желавуть о. Ивану Лявинцю муцного здоровля и ищи много рокув служити вірно своєю церкви.

Василь Пагіря
Трибуна, 19 априля 2008 рока

Священницька діяльність Василія Довговича



Собор св. Успенія
у Мукачові

„Во мадыарском ученом світі до тепер из Русинов найбулшу славу иміл Василій Довгович”

Ю.К. Жаткович

Личность Василія Довговича, единого русина, члена-кореспондента мадыарської Академіи Наук, довгий час лишалася малоизглядованов. Айбо у 90-х роках ХХ столітія были опубліковані работы таких ученых, як О. Рудловчак, В. Микитась, Д. Данилюк, Н. Вигодованець, І. Мацинський и др., котрі проливають світло на священницьку, літературну и общественну діяльність сього великого чоловіка.

В. Довгович родився у марті 1783 рока у селі Золотарёво, Мараморощьского комітата у селянській родині. Начальну народну школу вун закончив уже будучи 17-рочным юношов у 1800 році!. Затым вун учився у хустській латыно-мадыарській школі у католического священника Яноша Тёрёка, роблячи при тому звонарём. Нижі класы гимназії В. Довгович выходив у Сигеті (1803-1805), а вышші класы - у Варадині (Орадеі), котра была на тот час єдним из центрів ошколованя Мадыарщины. У Варадині вун зароблять на хліб репетиторством. Сталося так, ош молодой 25-рочный юноша залюбився у свою ученицю, ради общенія из нею изучає мадыарський язык до такої степени, ош пише стихи по-мадыарськи, котрі посвячує своєю возлюбленуї.

Айбо родичі не дозволявуть молодым стрічатися, и В. Довгович

быв вынужденый выїхати из Варадина. Вун продовжать свое ошколованя у Трнаві (1807-1809) и у Ужгороді (1809-1811) и изучає теологію. Закончивши ошколованя, В. Довгович жениться на доньці Ужгородського пароха И. Ляховича Анні и сперед Великоднем у 1811 році був высвяченый помощником мукачовського єпископа Михаилом Брадачом на священника.

Професіональна кар'єра священника В. Довговича зачалася из назначенієм його парохом у с. Довгоє на Мараморощині. Сюй парохії вун обязаний своим новым имням - Довгович. Його справжньое имня - Довганич. У Довгому вун був раз катехитом (учителем), затым у 1812 році став окружным новтарошом, а пак - замістителем архидіякона. У 1818 році його вибирають членом консисторії у Сігеті, а у 1822 році - консисторії Мараморощського комітата. За 13 рокув священнической діяльности у Довгому В. Довгович побудовав камяну церков, до парохії прибудовав пивницю, стайню. За приміром Довгого кам'яні церкви выбудовали у сосідних селах Березники и Задньое.

Веснов 1824 рока В. Довговича назначають парохом у село В. Лучки Берегського комітата, а восени вун стає помощником мукачовськоо архидіякона.

У сьому же році В. Довгович стає асессором Мукачовської єпархіальної консисторії. Туй вун за 3 роки закончив будованя мурованої церкви и уже у 1827 році проводив у ній богослуженіє.

Айбо діяльність В. Довговича не концентровалася лем на парохіальних ділах. У сись час (1824) вун публікує у журналі „Tudományos gyűjtemény” свої „Замітки про етнографію як науку” и также исторический труд про єпископа А. Бачинського.

3 януара сього же 1827 рока ужгородський парох Иван Ляхович, тєсть В. Довговича, попросив єпископа освободити його от обязанностей душпастьєря, и на вакансію пароха у Ужгороді подали заявленія Василій Довгович, Михаил Лучкай, котрый був консисторіальным новтарошом и Иван Зомборій, севлюшський намістник.

28 фебруара 1827 рока консисторія выносить рішеніє поручити адміністрацію ужгородської парафії из 1 марта М. Лучкаю.

Довгович тяжко примирился из сим. У 1928 році В. Довговича консисторія назначає парохом Мукачова и одновременно замістителем архидіякона. Сися церковна должность была майбульшим достиженієм В. Довговича, як священника. Рішеніє перейти из богатшої парохії села В. Лучки у біднішое Мукачово было діла Довговича нелегким. Бытовало мненіє, ош В. Довговича не дуже интересовали парафіяльні доходы, айбо тото было не цілком так, бо вун мусив старатися про жону и сімью. Мукачовська парафія находилася у

доста великому запущенні, айбо В. Довгович скоро завойовав довіріє у парафіян, и у же 8 септембра 1829 рока вун, як новий парох, заклав первый камінь у фундамент и освятив місто под будованя базилики - днишнього собора св. Успенія у Мукачові. Вун также выпросив у свого колишнього цимборы ищи из варадинських школьных часув Алексія Повчія, котрый був у тот час мукачовським єпископом, 6 тысяч флоринув на будованя школы и содержаніє учителей и на реставрацію резиденції єпископув, а за свої собственні гроші обновиw парафіальный керт, посадивши коло 200 фруктовых дерев и 160 корчув грозна. Так, за своїми словами, за 3 роки, В. Довгович изробив бульше, ги його попередники за 30.

Завто, не мож согласитися из мненієм даяких научникув, котрі твердят, ош В. Довгович доста поверхностно занимався душ-пастырськов діяльністю. Думаєся, ош вун чекав бульшого признанія церковнов адміністраційов свої работы, як священника. А сього вун не достав. Будучи честованым и авторитетным межи вірниками, на протяженіи жизни В. Довгович занимав важні общественні должности, такі, як наприклад, засідатель суда у Марамороши (1822 р.), Березі (1825 р.), Унгу (1830 р.). Коли робив у Довгому, був членом консисторії у Ужгороді. 17-24 фебруара 1831 рока на первому засіданію Мадярської Академіи Наук був оглашений состав 6-х академікув и 20-х членув-кореспондентув. Межи ними був В. Довгович. Из ушытких титулув сись був майбульше до душі В. Довговича. Итог свої священничеської діяльності В. Довгович подводить у своєю „Біографії автора”, котра войшла у його „Поємату”. Сесе произведеніє мож розпозировати окреме уд „Поєматы”. Текст його є своеобразным отчётом перед общественнов громадov. У ньому є такі пункты подведенія итогов:

Пункт 1.

„Исполняючи обязанности пароха на протяженіи 13 рокув у Довгому, побудовав муровану церков при отсутствіи основы за рахунок, добытый стараніями из народної релігійозної основы и из збора приватных пожертвованій. Крім того, зачав будованя таких же мурованых церков у сосідных селах: Задньому, Березнику. На сисі, а особенно на Довжанську, я доклав много усилій и проявив необыкновенну ревность як головный діятель и активіст”. Крім того, у пункті 6 автор пише: „Из резиденції зачав будовати у 1829 році базилику, завто сесе місто было файнішим и діла церкви и постарався легше увіковічити памнять про резиденцію, перетворивши її таким образом у церков”. (говориться про церков Успенія).

Аналізуючи діяльність В. Довговича на протяженіи жизни, як

священницьку, так и літературну, мож уповісти, ош вун був типом „aenigma ambulans” (блуждаючого чоловіка). Ищи раз мусиме подчеркнути, ош вун не относився до своих пастырських обов'язанностей „легкомысленно”, як рахувуть дакотрі изглядователі. В. Довгович був неординарнов личностью, мав талант поета, мав работы по исторії, філософії и также работы літургіческі, у основному проповіді. Як писав Ю. К. Жаткович, послі смерти В. Довговича были найдені його рукописи на 1694 страницах.

Извiсно, ош свої філософські работы В. Довгович писав и опубліковав по-мадярськи у періодичных научных журналах. Сесе такі: „Творец из точки зріня вселенної” (Буда, 1823), „Про твореня світа едным кроком выше уд Декарта и Ньютона” (Буда, 1825-1830) и „Проба доказати существованіє Бога” (Буда, 1829). Якраз за сисі работы вун був удостоєний званія члена-кореспондента АН Мадярщини.

Поезія В. Довговича состоит из 190 стихув, из котрых 131 написаний латынським языком, 41- мадярським и лем 18 - русинським. Они вошли у зборник „Поємата”, так як и автобіографія автора, котру вун написав по-мадярськи.

У рукописи лишився написанный у стихах „Краткій катехизис для детей малых епархії мукачевской”. Та ци мож говорити послі выше-написанного про „легкомысленное” отношеніє В. Довговича до своих парохіальных обов'язанностей? Може сесе так є завто, ош не ставши парохом у Ужгороді, вун усе був у „острых” отношеніях из руководством Мукачовської епархії, проявляв несогласіє из многими її діїствіями, був вовлечений у даякі интриги, айбо сесе не дає повод характеризовати його лем так. Из тым мож согласитися, ош В. Довгович був класичным типом клірика восточного обряда Католическої церкви из латинським воспитанієм, був „русином по происхожденію и мадяром по національности”.

Составила др. М. Лявинец

Муж золотого серця



Павел Петро Гойдич

Имя греко-католического епископа Павла Петра Гойдича теперь известно у цілому світі. Епископ Павел Петро Гойдич став первым по происхождению из Словакии русином - мучеником, который был беатификованый у Римі 4 новембра 2001 рока, скоро послі беатифікації мукачовського епископа Теодора Ромжи (беатификованый у юнію 2001 рока). Його называвуть „Мужом золотого серця”. Вун пожертвовав свуй живот як мученик за греко-католическу віру. Вун мав выбор: вадь стати православным епископом, вадь іти до темниці. Епископ Гойдич добровольно изробив свуй выбор: обстався вірным святому Римському престолу. Його мученичество продовжалось 10 рокув у темниці у Леопольдові, де вун умер у день свого рожденія 17 юнія 1960 рока.

Народився Петро Павел Гойдич у Руських Пеклянах у Восточнуу Словакиі 17 юнія 1888 рока у родині греко-католического священника Штефана Гойдича и матери Анны Герберіові. При крещенні дустав имня Павел. Сесе сталося 23 юлія 1888 рока у церкви Св. Богородиці. Воспитовався у родині, котра визначалася глибоков набожностів и твердыми християнськими традиціями.

Ошколованя добыв у Цігельні, Бардійові, Пряшові, де закончив у 1901 році гимназію. Послі гимназії почувствовав, ош хоче служити Богови и поступив у богословську семинарію у Пряшові, затым ученя продолжав у Будапешті. Теологію закончив у 1911 році. За священника його высвятив епископ Ян Валій 27 августа 1911 рока у кафедральному храмі у Пряшові. Послі высвячення помогав своему отцєви у Цігельні, де основав Общество Божого серця. Короткий час был помощ-ником пароха у сусідньому Петрові. Вуд 1 септембра был префектом Алумнеі у Пряшові. Одновременно преподавал у греко-католическуй горожанськуй школі. Туй основав общество „Евхарістичне сполочество”, у котрому молоді люди училися богобойному животу. У 1919 році став директором епископської канцеларії. Через 4 роки 17 януара 1913 рока вступив у чин св. Василя Великого у Мукачовському монастирєви на Чернечуй горі, де послі принятя монашеского чина став великим душстырєм у ролі епископа. У 1926 році был именованый апостольським адміністратором пряшовської епархії. Епископское

висвячення Петро Павел Гойдич прийняв у Римі 25 марта 1927 рока. Послі висвячення новий єпископ був прийнятий Папов Пієм XI, котрый подаровав йому золотый хрест. При інсталяції до пряшовської дієцезії єпископ Гойдич выголосив програму свого апостолата: „Из помочов Божов хочу быти отцом сиротам, помощником худобных и утішителем замученых.” Історія підтвердила, ош своє кредо вун додержав. За своє ласковое, внимательное и благожелательное отношение ид людям його назвали „мужом золотого серця”.

Под час свого єпископства у Пряшові єпископ Гойдич розбудовав колегіум діла богословув, а сестрам-василіянкам дав выбудовати поміщення уєдно из притулком діла менших дітей. Часто робив візиты цілов дієцезійов, обы познати каждую фару. Особенное внимание уділяв молодежи. Не забывав и про греко-католикув Чехии и Моравии, де содержав дві самостоятельні фары діла католикув восточного обряда. У 1939 році єпископ Гойдич був именованный апостольським адміністратором мукачовської дієцезии у Словакии. Вуд фебруара 1946 рока був назначеный адміністратором уштыкых католикув восточного обряда у Чехословакии.

Діяльність П.П. Гойдича была дуже разностороннєв. Єпископ П. Гойдич подпоровав ошколовання по-русинськи. Старанням П.П. Гойдича у своєю епархії было заведено церковное ошколовання. У меживойновому періоді при греко-католичеськуй церкви были організовані школы трєх ступенюв – народні школы, середні, греко-католичеського богословського семінара, греко-католичеський русинський учительський институт, греко-католичеська горожанська школа, греко-католичеська руська реальна гимназія (вуд 1936 рока).

Значительным кроком єпископа Гойдича было його намагання стандартизації писемного языка, на котрому ишло ошколовання у школах епархії.

Вун обернувся из єпископським письмом на Реферат Міністерства Школства и народного просвіщення у Братиславі у 1930 рока, у котрому высловив своє желаніє про розрішеніє ошколовання на „карпато-руському” языку. По вопросу языка єпископ Гойдич обернувся и у Міністерство школьства у Празі и также двічі ид президенту Т. Масарику – письма вуд 14 марта 1932 рока и вуд 26 юнія 1934 рока. Свою активність вун опреділив за патриотичну повинність.

Гойдич одмітовав и русский и украинский языки и глядав основы будущего русинського языка у народнуй бесіді.

Гойдичові намагання ид языкуй стандартизації на практиці до кунця не зреалізовалися. У соответствии из активностью єпископа Гойдича по вопросу ошколовання карпато-руському языку у школах

говориться про „процесс русинізації школьства”, котрый достиг великого розмаху у роках 1932-1933. У сисі роки „на даяких восточно-словянських територіях подаєся велика кулькість жадань про зміну языка преподаваня из словацького на подкарпато-русинський”.

Под час апостольського адміністраторства П. Гойдича греко-католицьська єпархія мала велике впливє на культурный живот у тому числі у сівєро-восточній Словакії, у майбіднійшій часті Чехословакії, де значительна часть вірників голосилася русинами. Зачалася широка діяльність культурних, просвітительських організацій. Єпископ Гойдич піддержував сисі ініціативи світського характеру. Неотділює вуд культури и просвітительства было и є видавательство. Єпископ Гойдич підпоровав неофіціальний орган єпархії *Russkoje slovo* (Русское Слово), котрый выходив у роках 1924-1939.

На 10-роччя „Русского Слова” у свому архіпастырському посланію вун выголосив: „Крімє святої віри католицької „Русское Слово” буде служити и у другому десятилітію отечеству и карпаторусскому народу. Програмов його буде и надалше культурно-просвітительська роль діла русинув, усе у католицькому дусі, а то на тому языкѹ, котрый они майліпше розумівуть, котрый держать за свуй, котрый люблять и на котрому говорять”.

„Не єм Рус, не єм Українець, єм Русин”, - говорить про себе П.П. Гойдич.

Вінсент Шікула, знамый словацький писатель не боявся написати, ош Гойдич був русин. У книзі „*Udri pastiera*”, написануї знамым писательом перед беатифікаційов єп. П.П. Гойдича, описаний допрос Петра Павла Гойдича послі ареста у Леопольдові:

- Народжений?
- Руські Пекляны
- Народность?
- Русинська
- Віра?
- Греко-католицьська

Послі насильственої ліквідації греко-католицької церкви у ЧССР 27 децембра 1950 рока був арестований, у 1951 році осуждений Братиславським судом уєдно из двома католицькими єпископами. Уєдно из П.П. Гойдичом даякий час у темниці був помочный пряшовський єпископ Василій Гопко, котрый, споминавучи єпископа Гойдича, говорив: „Єпископ Гойдич часто сидів у цєллах-одиночках. Давали йому робыти тоту найтяжчу унизительну роботу, йбо нияка работа не могла його покорити. Наopak, обы ся утвердив у покорі, сам глядав тоту найтяжчу роботу из думков, ош тота работа майбулше приближає його до Бога.”

27 януара 2008 рока 9 людей, котрі пуд час II світової войны сохранили живот многим людям жидувської національности у Примаціалнум палаці у Братиславі достали „титул” „Справедливый межи народами”. Межи ними было имня благородного греко-католичеського епископа П.П. Гойдича. Вун став первым из епископув, котрый достав сись титул, котрый даєся штатом Израиль людям нежидувської національности.

Діла русинув греко-католикув великов благодатёв Божов є беатифікація еископа Гойдича. Русины мавуть надію, ош вун выпросить у Всемогущого Бога ліпшого живота діла русинув світа.

Др. Маріанна Лявинец

Література:

М. Мальцовська “100 визначных русинув очима сучасникув”

Василій Гаджега

Знамый церковный и научный діятель Василій Гаджега родився 27 юлія 1864 рока у с. Поляна на Подкарпатю. Середньое образование вун достав у гимназіях Ужгорода и Левоче. Из 1881 до 1883 рока учився у Ужгородській духовній семінарії, затым из 1883 до 1887 рока - у Будапештській семінарії. Його родичі хотіли, обы вун послі окончанія семінарії женився и став сільським парохом. Айбо юноша сесе не хотів, а дораховав, ош буде здавати испыт на доктора бого-словія, котрый вун здав у Віденському институті „Августиніум”. Коли вернувся дому, В. Гаджега зачав священничеську діяльність по приміру св. Василя Великого, чіє житіє и писаня детально студійовав. На протяженію 5-6 рокув был капелланом, затым секретарем у епископа Ю. Фірцака. Два роки редаговав новинку „Наука”. Много рокув выдавав „Календарі”, „Місяце-словы”, при сьому не было изданія, де вун не мав бы єдну-дві статі. За живот В. Гаджега изобразил велику бібліотеку. Послі смерти епископа Ю. Фірцака, став професором Ужгород-ської духовної семінарії. Был парохом Цегольнян-ської церкви у Ужгороді, котру привіюв у порядок, верхній двур засадив грозном. Из 1914 рока В.



Василій Гаджега

Гаджега - каноник и архидіакон комітата Унг. Написав и видав два учебника по філософії - из анталогії (1903) и натурфілософії (1909).

У 1919 році став головов Руського клуба, членом правління Центральної Руської Народної Ради.

Главным историчным трудом В. Гаджеги є серія статей „Додатки к истории русинов и руських церквей”. У сьой роботі на великому фактичному матеріалі вун опроверг утвердження Г. Бідермана, А. Годинки, А. Петрова, нібы Подкарпатя стало заселятися лем из XIV столітія. Вун включив до научного матеріала ряд майдавніших документув про заселеніє Подкарпатя, отрывок из Гільдес-гейських аналув, де до 1031 рока упоминаться мадярьський королевич Емеріх, як руський герцог, а под 1127 роком фігурірує Краина Руська, грамоту на зламї XIII-XIV столітій про правленіє у Бережській жупі Григорія, котрый був представи-телем галицьких правительув, буллы римських пап до Бейлы IV, грамоту 1390 рока цар-городського патріарха Грушовському монастирєви. В. Гаджега переклав окремі часті хроніки Аноніма „Про діянія утров” и прокоментовав їх.

В. Гаджега подав детальное описаніє церков и монастирюв Подкарпатя из XI столітія. Спиравучися на документи часув єпископа Ольшавського (1751 р.), вун визначив їх число на тот час - 841. Окреме была изглядована история знатных родув и земельні владенія. В. Гаджега вернув из забытія личности трёх великих культурных діятелей - языкознавця, автора граматики И. Фогорашия-Бережанина, историка-лінгвіста, проповідника М. Лучкая, організатора многоголосого хора „Гармонія” у Ужгороді К. Матезонського. У 1926 році В. Гаджега опубліковав историчну повість из XI столітія „Вішеград”.

Його многочисленні статті опубліковані у основному у часописі „Подкарпатська Русь”, де подані очерки про окремі монастирі, про многих даяких єпископув, история ошколованя. Обща бібліографія В. Гаджеги ищи не укладена, она може мати булше 100 позицій. Послі послідньої свої служби 25 октовба 1937 рока каноник похворівся и 5 місяцув боровся из хворотов. 15 марта 1938 рока вун умер. Похоронений у крипті Кафедального Собора у Ужгороді 17 марта.

Сергій Федака

Тернистий путь Андрія Карабелеша

Андрій Карабелеш належить до тих личностей, творчеське наслідіє котрых вызивать постійний інтерес, переоцінку на фоні нових изглядовань. Не так давно, 2 роки тому, мы отмічали 100 рокув из дня рожденія знамого поета Подкарпатя, життя котрого протікало так трагічно на фоні тогдашних исторических событій.

У 2006 році видавательством „Гражда” був виданий невеликий зборник „Долю не выбирают” до 100-роччя из дня рожденія поета. У нього войшли штрихи до біографіи, выбрані твори, воспоминанія. У спередслові написано, ош „А. Карабелеш - наш современник и ныні мусиме подойти из порозумінням до його многогранного творчого наслідія, абстрагувучися вуд субъективных оцінок, котрі были вынесені у роки тоталітарізма”.



Андрій Карабелеш

Хочеме привести воспоминанія про А. Карабелеша через призму його колишніх цимборув по перу. Покоління, котрое училися у совєцьких школах на Подкарпатю послі войны, не мало возможности знати про русинську літературу, искусство нич, мы не мали жерел, из котрых могли бы штось знати. Мож уповісти, ош существенным жерелом наших познаній были розказы наших родичув, и то, не у каждуй родині насмілювалися говорити про культурное життя на Подкарпатю у довоєнні роки.

Завто приведеме записи споминань современника А. Карабелеша Йосифа Жупана, котрі зробив поет Василь Густі.

Єдного осіннього дня 1985 рока я зайшов по видавательським ділам до знамого закарпатського писателя Йосифа Жупана. Вун жив у Мукачові недалеко вуд центра. У комнаті, котра служила йому кабінетом, было приятно интересно. И бесіда была интереснов. Под аккомпонемент монотонного осіннього дождя я слухав и не муг наслухатися його розказам про вто, што привелося пережити писателям нашего края, через які жорна перекручовався и нищився їх талант. И майстрашнішим, як выяснилося, было не тото „тысячолітне иноземне поневолення” (што нам постоянно внушали - прим. автора), и не так біднота была смертоносним бичом. А настоящов каров господньов была братоубійственна война. Діти верховинцюв и долинян, поділені украинськими и руськими емігрантами на „просвітянув” и

„духно-вичовцов”, немилосердно ненавиділи еден другого. Сесе тяжко отражалось не лем на творческый, а и на жизненный судьбі многих из них. Йосиф Васильович подошов до книжковой полиці и выйняв вудты обьемный том. Сесе быв зборник поезій А. Карабелеша „В лучах рассвета”. Вун выйшов у світ у 1929 році, його автору было тогды 23 roky. Сесе была його друга книжка. Дебютовав вун у 22 roky книг „Избранные произведения”.

Чесно кажучи, до сього я лем крайом уха чув про поэта Андрія Карабелеша. Єдні говорили, ош вун быв величезной капацты ліриком. У університеті, на філологічеському факультеті нас увіряли, ош се быв совсім не поет, а враг, шовініст, зрадник, білогвардійський прихвостень. При сьому не приводилося нияких доказув. И стихув його студентам читати не давали. У стилі тогдашньої эпохы мы мусили воспринимати ушытко на віру. И туй, у сись хмурый осінній день передо мнов блиснув ранишній луч світла. Старый прозаик читав лірику юного Карабелеша. И очі його блистіли, голос тряся. А коли по його изморщенному лицю потекли слезы, вун закрыл книжку и дал її мені.

- Бери, дочитуй сам! Не поскори. Вдумайся и у написанное поетом и написанное про нього.

Мене поразили не лем стихи А. Карабелеша, а и слезы Йосифа Жупана. Бо я знав, ош вун не из слезливых. Вун пройшов через такі перипетії, у котрых слези могли выгоріти ид самому дну душі. Майже ровесники (Й. Жупан на два roky был старшим вуд А. Карабелеша), они уєдно пробивали путь у літературу. Долі у обох были драматичными. Айбо доля поэта А. Карабелеша была ищи и фатальной.

- Такої популярности, котрої зажив юный А. Карабелеш, - розказовав Йосиф Жупан, - у тоты roky мало кто мав. Перед ним стелился направду широкий путь. До сього вун был не якимись самородком, а был многогранным талантом. Рука поэта свободно владіла и пензником живописця, и смыком талантливой скрипки... И його жона - чешка Паула - была красавицёв, як раз под пару до высокого красавца-поета.

Не буду говорити про деталі його довоєнної біографії. Просто насторожующим є тот факт, ош чому вун попав у політичні діла? У 1939 році вун сидить 17 тижнів у темниці, за што його арестовали мадярські власти? Послі освобождения из темниці вун не мав работы и мусив утечи у окуповану німцями Чехію. Из його судьбы наусе исчезает ранішньое світло, намісто того до неї дотуляється ледяное желізо смерти.

У тот далекий осінній день я учув много мудрых и хосенных думок старого писателя Йосифа Жупана про злый фатум, што як домоклов меч завис над поетом. Лем кто пудняв на нього сись меч, и до

днись не знати. Є різні догадки, што зводяться до єдного. У Андрія Карабелеша було много завистників. Особенно у літературних кругах. Даякі из його колег по перу из єднаков енергійов рвалися и на літературный Парнас и на політичний крайовый Олімп. Не мож исключити, ош они хосновали способы, котрі бытовали межи політиками, обы облегчити собі путь ид писательськуй славі. Йому не могли перебачити високої славы, широкого признанія даже послі того, як А. Карабелеш пройшов мученичеську Голгофу через таборы смерти: Панкрац, Маутгаузен, Бухенвальд, Амерлебен, Шенебек, Саксенгаузен, Оранієнбаум... коли вун утратив сімью и лишився сам у цілому світі из свойов бідов. Тяжко мож представити, як сесе ушытко могла пережити душа такого тонкого лірика, яким був у юности Андрій Карабелеш. Тяжко представити, чому його літературні колеги и оппоненты, котрі послі войны булш-менш добре устроилися по разным бокам идеологічных барикад, мавучи даяку власть, силу, вплиніє, не протягнули йому руку помощи, хоть бы из чувства землячества вадь колегіальности. Глядаву у исторических матеріалах основы такого типа равнодушія, а у даяких случаях ініціативы преслідованія и не нахожу. Бо не був вун політиком, не служив и не прислужовав... Неужели таков жестоков и непрощающов може быти людська заздрість?

Ощуцаючи кругом себе желізо смерти, поет все-таки боровся за життя. У 1953 році у Пряшові виходить його книжка „На смертельном рубежі”. Подумайте, ош поет за передущі 24 рокы не выпустил ни єдної книжки. Коли читаш його сповідь, творену у гестаповських лагерьях, якось думаєся, яку ціль переслідовали наші краєне у перві повоенні десятилітія, нагрожувучи його найчорнішими епітетами на боках партійної пресы, из університетських трибун? Чий сесе був заказ?

Много пережитих днів отходить у забытіє. Айбо тот далекий осінній хмурый день, освітлений стрічов и бесідов из незабвенным Йосифом Жупаном, наусе лишився у моєй памняти. Не раз обертався у гадках ид ньому, коли вижу несправедливість, заздрість, котрі не стануть ни перед чим, котрі не прощавуть майменшого злета. Завто, як ранішньое світло, што побідило желізо смерти, восприниматься книжка про поэта Андрія Карабелеша. Сесе достойна дань його світлуй памняти.

В. Густі

Іван Поп историк - славіст, искусствовед, публіцист до 70-роччя из дня рожденія



Проф. Иван Поп

Іван Поп родився 26 мая 1938 рока у селі Страбичёво на Мукачовщині. Середню школу закончив у Мукачові. У 1955 році поступив у Ужгородський Державний Універзитет на историчеський факультет. У 1960 році його виключавуть из УЖДУ за отказ сполупрацювати из КДБ у судовому процесі проти „українських буржуазних націоналістів”. Вун був лишений можности робити у учебных и воспитательных інституціях, робив на будовництвах, лісорозроботках, у археологіческих експедиціях у Подніпровью, затым учителем у с. Гукливоє. У 1963 році достав дозвол здати державні экзамены, айбо мусив лишити Подкарпатя. У 1963 до 1966 рока учився у Інституті Словяноведенія АН СССР у Москві. У сьому же Інституті захитив диссертациі кандидата (1966) и доктора исторических наук (1988). Затим там же робив научным сотрудником (1988-1992). Иван Поп був также редактором славистического журнала у Інституті Словяно-веденія. Вун написав монографіі по исторії дипломатії Чехословакіи, исторії чеського искусства, (Искусство Чехии и Моравии IX начала XI вв. 1978), є соавтором монографіи короткої исторії Чехословакіи (1988). Много работ написав по исторії и культурі родного края. Межи ними майзначительні: „В горах и долинах Закарпатя” (1971), „Ужгород - Мукачево” и др. У соавторстві и Д. Попом написав бульше 130 работ по славистиці, котрі вийшли на англійському и французькому языках. Послі розпада Совецького Союза Иван Поп був закликаный на роботу у Ужгородський Державний Універзитет на должность профессора и первого директора новообразованного Института Карпатоведенія. Вун вернувся у родні міста из надеждов передати свої знання и опыт ученого молодому поколінію. У тоті роки стало возрожда-тися русинство, и Иван Поп стає одним из ведущих представителей русинського ренессанса. Вун розробив нову концепцію исторії Подкарпатської Руси и національного розвитку русинув, розробив концепцію и начав роботу над енциклопедією края и русинув. Выступив из ідейов федеративного устройства Украины по моделі Австрії и рахованям специфіки ушытких исторических земель и также Подкарпатської Руси.

Айбо у державі, котра унаслідовала вуд розпавшогося СССР централістичну бюрократію у її майгуршуй формі, Иван Поп зазнав

різкого спротивлення із бока старих унитаристів и присоединившихся ид ним галицьких націоналістів, котрі примінили проти нього методи и практику тоталітарных систем у боротьбі із політичеськими противниками. Сесе заставило Ивана Попа виїхати у Чеську Республіку (1994), де вун продовжає изгядованя исторії и культури русинув. Иван Поп був участником русинських конференцій у Бардієві, Братиславі, Ніредьгазі, Празі, Пряшові и также участником Світових Конгресув Русинув у Будапешті (1995) и Ужгороді (1999).

„Енциклопедия Подкарпатской Руси” под редакційов Ивана Попа (вийшла у 2001 році) содержит обширні сведения про Подкарпатя географічного, историчного и бібліографічного характера.

У 2006 році вийшло II издание Енциклопедии, котра хоснуєся великим спросом не лем у русинув Подкарпатя. У 2005 році вийшла книга „Подкарпатська Русь” на чеському языку.

Иван Поп є автором многих статей „Русинського Альманаха” и „Русинського Світа”.

Желаєме йому много здоровля и дальшої успішної роботи во имня русинства.

Редакція

Володимир Фединишинець

Фрагменты из интервью „Я бачу німб над своєю головою”

9 мая сього рока отмітив своє 65-роччя єден из майвызначных літературных діятелей Подкарпаття другої половини ХХ століття В. Фединишинець. Сесе йому принадлежать крылаті вирази: „Мы Русины – Неба сины”, „Мы – слызинка на Землі”, „Я ся родив русином – русином и вму”.

Родився В. Фединишинець у селі Репинному на Міжгірщині. „По-русинськи думаю, відколи ся вродив, айбо по-русинськи ста-вим писати лише годів сімдесять”, - писав про себе автор у 1999 році у „Куртому послісловії” до зборника „Мы – слызинка на земли” „Тяжко было ся переломити, коли м тридцять сім годів літературного труда мав переважно на украинськум языку, се дало себе знати, тормозило. Довго зріли сисі рядки на милому материнському языку... Він родный язык не лише обіжений комуносовітами, але и нищений, вытравльований и приходится з Божов помочов чинити оловьяно тяжкий крок за кроком, обы відвойовати хоть бы исходні позиції за середины 40-х годів”. Дніськи В. Фединишинець - извістный писатель, автор многих книг и есеюв: „Мирний наш русинський путь”, „Судьба



*Володимир
Фединишинець*

Карпат”, „Я есм Вечный Русин”,,, Быти русином - быти русинами”, „Рутенійо моя, Рутенійо...”,, „Отец Духнович” и многих других.

У 2007 році, році 45-ручної літературної діяльності у пресі появилось незвичное інтерв'ю отця и сына Фединишинцев. Інтерв'ю побудовано на „символізації”, ...Я не ставлю йому (няньови) звідавки, а ніби даву „символ - понятіє”, - пише сын. Сесе інтерв'ю дає глибоке и ширше познавання неординарної личности извiсного писателя. Приведемо даякі „символи”, на котрі дав свуй взор В. Фединишинец.

Літпроцес (ія)

- Сесе непрерывный путь из булшими вадь меншими вершинами, ямистый путь. Кидь говорити про систему менших вершин, то най бы прозвучало сравненіє крайового літпроцеса из Карпатським хребтом. Туй Говерлов - я... Айбо ци має хребет літературный процес? Видиться, ош сесе зависить вуд єдної-двох вершин. Иншак - безличчя. Літпроцес - се є видання книг, альманахув, журналув, новинок. Сесе - літературное житя. Сесе - сірі будні, рідкі свята. Частично житя літпроцеса зависить вуд режима, и лем фігуры, величини позволяють собі не подчинятися режиму. Я, наприклад, собов прикрашаву літературный процес Срібної Землі. Ктось його ганьбить. У каждого своя доля и свуй путь... узкий вадь широкий. Коло себе вижу завтра знамых колег - Дмитрія Кешелю, Василя Кухту, Петра Мідянку, Оксану Продан (новое, муцное імня), Дмитрія Кременя. Страшенно честуву старших колег - Андрія Патруся – Карпатського, Юлія Боршоша-Кумятського... Великих имен много не быває.

Искусство

- Брат ци сестра літературі. Долі разні. Айбо условія - свободні вадь режимні, дають себе знати. Кто знає, як бы розвивався карпатський літпроцес вадь искусство, кибі не было совіцької окупації края. Які туй вершини вигучали – Адальберт Ерделі, Йосиф Бокшай, Федор Манайло, Андрій Коцка. Булше муг изробити діла края Игорь Грабарь, котрый мусив робити у Москві. Советський режим не позволил до кунця виявитися постмодер-ным талантам Павла Бедзира, вадь Ференца Семана. Режим просто изробив їх такими, якими они є теперь. Ерделі и Манайла, приміром, режим здавив. Они летіли из звязаними крылами. Айбо летіли! Шкода, ош подневольный Ужгород – не свободный Париж! Айбо рудный Ужгород – се малый Париж: туй живе Юрій Герц.

Русинство

- Се - крайова політика, обы корінное населення избудовало себе на своєю землі, осознало себе як народ, як етнічну общ-ность, котра открыта ид здоро-вому гену и закрыта ид хворому - у метафоричному смыслі.

Русинство - то є самобытні танці и співы и унормованя языка казок и легенд, доведеня їх до ранга літературної творчости, академічного описаня изглаго-ваня. Русинство - се состояніє душі.

Сесе - ушытко. У тому числі и чиста політика. Русинство - се часточка словянського чувствованя у дуже несловянський час, коли на кождому кроці кидь не масон, то містный йолоп. А сесе подточує крайові чувства патріотизма, материзнины, дідизнины, притупляє нашу мен-тальность, самобытность, кидь єдним словом - карпатськість. Є краєне - сыны, котрі роблять на русинство, а є и такі, што його компроментувуть (сесе выродки). Я роблю на русинство глобально и рисковано.

Репинный

- Діла мене се материнсько-дідувське село (на Міжгірщині - М.М.Ф.), де родивимся и вырус до подростка, де ходив у школу, проучився у першому класі, особливо, коли учили мене и нянько, и сосід, и учителька. Туй перві футбольні успіхи и лыжованя. Туй жила мама, айбо умерти приїхала у Ужгород до мене и похоронена на Барвінкоши. Айбо у репиннуй землі лежить моя друга мама - баба, вуд котрої я записав страшенно цінное, безцінное народное богатство: приповідки, образні высловы, народні фразеологізмы, дашто из казок и легенд, коломыйок. Баба - прототип головної героїні мого романа „Бранці ліса”. Репинські люди поголовно - прототипы - як зборный образ и як інші герої.

- Репинный діла мене уже символ. Мене люди памнятавуть у селі досі, як и мого отца, што родом из Вышнього Студеного, айбо женився вун на майфайнув дівці из рода Тарахоничув, славного культурного рода (дяки, церковники, учителі, просто порядні селяне-интелігенты). Я не можу забути Репинный. Се моя колыска. Туй я гнав на пашу нашу корову Темнайку, годовав пса Боска. Из часом село, як символ, нібы отдаляєся у памняти, а направду вуддає болем у серці, бо пудростаवуть нові репинці, а старі отходять. И кулько уже отойшло! Та и отойшли многі, што колись визначали лице села, як мені виділося тогды, и видиться досі. Закономірный процес зміны поколіній.

Ужгород

- Туй я найшов своє щастя 1 септембра 1961 рока у первый день ученя у Універзитеті. Мене и муй зошит из „віршами Володимира Фединишинця” засікла романтична Іліка, котра у єдну секунду представила себе жонов поета, из котрым обіздить світ. Жонов поета она стала, по світі їздити не удалося, айбо путь Ужгород – Репинный, Ужгород – Пузняковці, дякувучи мені, проходила. Треба уповісти, ош муй няньо усягды мішався, из ким бы из дівок я не цимборовав, усяды предостерігав мене, обы я не женився, лем коли увидів Іліку - дочку дохтора и преподавателя університета — жениня не боронив. Чудо! Іліка и справді оказалась ідеальнов жонов діла чоловіка, котрый хоче изробити сенсаційный переворот у літературі... Ужгород - се осознаніє себе як писателя послі резонансної броскої публікації у „Молоді Закарпаття”, якраз перед вступленієм на філфак університета. А ошколованя туй, літературное окруженіє и общеніє из Иваном Чендейом, Петром Скунцем. Василєм Вовчком, Василєм Басарабом,

затым Михайлом Томчанійом и другими крайовыми світилами вело мене літературным путем до ныншнього часа.

Характер

- Извонка - нестерпный. Извонка – я папірьовый тигр. Изудну я, нажал, мягкий. А треба выробляти крутый позур на річі, бо добряка розлизувуть. И у тот же час мушу знати різко постояти за себе. Я рус без нянька. Сесе чувствуеся. За мене никто не просив экзаменатора. Мені никто не даровав дарабчик хліба. Я ушытко зарабатыв сам. Я усе надіявся лем на себе. И до многого отношуся из недовіров. Сесе вуд науки житя. Айбо я різкий. Туй бы мало поправить себе, кибы мож было. Штось замінити у генах. Айбо різкость подаколи – се и способ зашитити себе вуд сторонної агресии. Я не вадливый. Я – взрывный. Хоть мене и скоро проходит, айбо бывавуть моменты злопамятні. Сесе вуд глубины збыткованя надо мнов и за што, и де, и як. Я чоловік творчеський и маву непересічний характер. Великий запас енергії иде на творчество, то есть, собственно, ушытка енергія. Та што лишаеся діла понятія здержаности? Нич. А удки возьмеш такі запасы, коли ушыток организм и мозок, и сердце, каждый, як бы уповіла моя жона, нейрик, робить на творчество?

Книгоман

Кить за мене, то вто не так. Я книголюб. Я не збираву книги заради книг, хоть понятие, колекціования карпатики є у моих намереніях. Айбо кожда книга проходит через мої руки, лишавучи якусь інформацію у пальцах и розумі.

Слава

- Я жажду славы. Роблю на свою славу. Айбо про неї мало думаву, а ищи менше творюся. Слава сама прийде идо мні, кидь уже не сидить на плечах. Я вижу німб над головов, вадь лавровый вінець славы земного труда во имня своего края, народа. „А слава - заповідь моя!”, - се уповів геній, и я тут нич „ззорного” не вижу. Славу приближать чесна, продуктивна, талантлива робота. Значуща. Слава може быти всеземна и крайова. Мені доста славы крайовой, котру уже маву, а земна наблизиться до мене, бо її притягне муй край, мої краєне. Они заженуть на небо позитивні покликы за мене, и небо учує и одобе, як амальгама лучі, вадь отображеніє и спроектує на мене. Слава не має хмелити. Слава має обязати до ищи бульшой фанатичной работы. Правда, слава привередлива, як дівка - одданиця. Треба быти осторожным, чутким и тактичным.

На сьому символі закончилося интервью отца и сына Фединишинцов. Пожелаєме нашому поэту, дважды лавреату преміи им. А. Духновича муцного здоровля и далшого служенія на благо своего русиньского народа.

*Интервью символізовав М. Мейсарош-Фединишинец
Перевела М. Лявинец*

Мукачово у діяльності А. Духновича

(до 205 рочниці из дня рожденія
Александра Духновича)

Великий Будитель А. Духнович совершив дві поїздки у Мукачовський монастирь на Чернечуй горі.

У 1856 році пряшовський єпископ Йосиф Гаганец изобразяся посітити Мукачовський монастирь. У сьому вандарованю, котрое сталося межи 15 и 30 септембром, приняв участіє А. Духнович. Обоє душпастирюв поставили перед собов дакулько задач, котрі намагалися вирішити. Первов задачов было усилити дружественні отношенія межи духовным кліром Пряшовської и Мукачовської епархій. Сесе было продиктовано тым, ош духовенство, їх діти у XIV столітію ищи усе были соціальнов групов, котра могла хосноватися перевагов высшого ошколованя у Австрійській имперіи. Высшое ошколованя на Подкарпатю было на тот час синонімом богословського ошколованя. Говорити про подкарпатську интелігенцію, на котру А. Духнович покладав надежды у культурно-просвітительській діяльності - значить говорити про духовенство.

При тому не каждый священник был интелігентом. Часть духовного кліра составляли бідні сільські священники, котрі хоть и поднималися над селянами по интеллектуальному уровню, айбо были недоста ошколовані. Айбо духовный клір, котрый был сосредоточенный у таких городах, як Ужгород, Мукачово, то-єсть у центрах духовної адміністрації, котрі мали школы, бібліотеки, архіви, мав возможность принимати участіє у політичному и культурному житю Подкарпатя.

Интелігенція появилася у варошах Подкарпатя, у перву очередь у Мукачові, де была основана богословська школа, котра у 1744 році была перетворена на семинарію, а у 1781 році перенесена у Ужгород. Сесе учреждение выпустило у Мукачові много священников, котрі практично мали высшое образование духовного профіля. Постепенно розширялася географія прийома молодежи на ученя - сесе был восток Словакіи, Сіверна Мадярщина, Сіверна Трансільванія. А. Духнович раховав Мукачовську греко-католическу епархію, котра зачала свою діяльність у Мукачові из адміністративным центром у монастирі и духовну семинарію сього учебного заведенія такими, котрі мали тісні связи из духовными и культурными діятелями Словакіи, Чехіи, Галичины и из духовными и научными діятелями Відня, Рима, Острога, Києва.



Др. Маріанна Лявінец

Ліпша часть духовного кліра Мукачова, особливо у монастирі, вірно служила розвитку науки, культури и просвітлення. Сесе было основов культурно-національного возродження русинув.

Интерес А. Духновича до Мукачова, його монастиря мав и иншаку практическу ціль: убидити містний духовный клір стати майактивным будителем національного идентитета русинув. Національное самосознаніє є всепроникающов дійствительностью, а у XIX столітіи на Подкарпатю оно зачинало лем пробуждатися и то доста помали. Сесе не значить, ош русины не знали про етнічні отмінности. Они мали велику привязанность ид языку, обычаям, традиціям, у чому немала заслуга мукачовського монастиря, як тогдашнього центра культурної жизни. Будитель прилагав усилия діла того, обы русины „оставили глубокий сон” и прийнялися ідеями національного самосознанія.

Слідєе также отмітити, ош порувнявучи из Ужгородом и Пряшвом, Мукачово было тым містом, де межи духовными особами были по-европейськи високообразовані личности, на котрых великое влияние мали французські енциклопедисты, німецькі філософы, результатом чого была їх рішимость выборьовати діла себе національну свободу. У таких условиях А. Духнович находив сообщников, котрых было доста на Чернечуй горі у Мукачові.

Діла національного возродження русинув великое значеніє мало жаданя священников, монахов монастиря знати про минувшину своего народа. Они оберталися ид языку и літературі русинув. Протоигумен монастиря Ионикій Базилович єдним из первых обратився ид исторіи русинув.

Його произведенія по исторіи мукачовського монастиря (доведені до 1789 рока) были написані за звичєм того часа по-латинськи, айбо интелігенція Подкарпатської Руси їх могла читати. Мож раховати, ош И. Базилович, як и А. Духнович, був єдним из будителей русинського національного самосознанія.

Межи духовным кліром Мукачова Духнович змуг увидіти таких, котрі позитивно влияли на політичеськое житя русинув на Подкарпатю, котрое было доста отсталов частью Габсбургської імперії, айбо вслїдствіи своего географічного положения, отогравало важну роль у связях западных и южных словян (словакув, чехув, сербув, хорватув) из восточными словянами. Особенный статус Мукачовської епархії до 1780 рока из центром у Мукачові, непосредственное подчиненіє Ватикану, способствовали розвитку духовных и культурных связей из Италійов - важнейшим центром европейського гуманізма.

Епископ Мукачовської епархії Василій Попович, котрый высоко цїнив просвітительську научну діяльність А. Духновича, позаботився про торжественні стрічі из пряшовськими послан-цями. За свідительством А. Духновича - „умилительно было видеть наших иерархов дружески обрашавшихся друг с другом. Клир обеих епархий в ту минуту был проникнут одною мыслию и одною душею и они будто

слились в одну песню, дышущую биением одного сердца”.

На службах у монастирі виступив дитський хор села Новое Давидково, котрым руководив священник Иван Куліман. Вун робив священником росвиговської церкви, котра мала тісні связи из мукачовським монастирем.

У 1849 році вун возглавив Новодавидковську парохію, котра славилася просвітительськов діяльністю, зачатов священником Орлайом, отцом будущего ученого Ивана Орлая. Иван Орлай, хоть и был занятый своими ділами у Росіи, не забывав свою Отцюзнину.

Мавучи добрі отношенія из духовным кліром монастиря, Куліман и сам занявся просвітительськов діяльністю. Вун прикликав високих гостей у свою парохію. Епископ Гаганец не бізо-вався, айбо А. Духнович його уговорив, и они поїхали у Давидково 28 сентября 1856 рока. Епископ, котрому дуже полюбилося богослуженіє, перед вірниками села выголосив похвалу дитському хору и його руководителю Куліману, попросив родичув дітей заганяти їх у школу, обы не забывали про ученя. А. Духнович у бисиді из Куліманом поинтересовався, як обстоять діла из ошколованям у близлежащих селах, высловив свої пожеланія. Містный священник принял во вниманіє порады А. Духновича. У Старому Давидкові був організова-ный взрослый духовный хор из вірников села, котрый просуществовав довгі десятилітія.

Ищи у 1851 році А. Духнович мав наміреніє основати руську печатню, де бы мож печатати не лем церковну літературу, а и учебники діла школ и иншу світську літературу. Сесе не было новов идейов. Ищи мукачовський епископ Йосиф де Камеліс, а пузніше епископ Николай Ольшавський намагалися сесе изробити. Айбо їх попытки розбивалися у сопротивленіє Егерського епископата. Послі того, як Мукачовська епархія стал независимов, мож было надіятися, ош усі перешкоды были усунуті, и мож буде открыти печатню у Мукачовському монастирі. Духнович договорився из епископом В. Поповичом, из котрым раніше робив у Пряшовській капітулі. Обсталося договоритися из епископськов капітулов у Ужгороді, айбо там идею открытія печатні не поддержали.

Навесні 1858 рока епископ И. Гаганец и А. Духнович назад посітили Мукачовський монастирь. Цілью сього приїзда была просвітительська діяльність. Будитель готовився провести агітацію серед мас, занятися упорядкованям школьного обученія. Желаніє А. Духновича основати літературное общество, котрое выдавало бы книги діла народа и школ, осуществилося у 1862 році організаційов Общества св. Василия Великого у Ужгороді. Члены сього общества были представителями духовного кліра Мукачовського монастиря. Активным діятелем його был протоигумен монастиря Анатолий Кралицкий. Вун изучав культурно-просвітительську діяльність Духновича, раховав його своим учителем. „Духнович... кому из руських сынов

неизвестное имя сіе? Имя мужа, который из вікового сна разбудил нас к діланію на родной мові руськой словесности”.

Под влияніем ідей А. Духновича, А. Кралицький став разносторонним писателем. Писав, як и його учитель, проповіді, историчеські очерки, літургичеські поясненія, морально-поучительні розказы и статі по сільському газдувству, збирав плоды народної творчости - співанки, казки, приказки и др. и накониць, вун открыв дакулько неизвестных рукописных памяток літературы. Кралицький написав ряд научных трудов про творческий путь А. Духновича. Так, у 1865 році у „Місяцеслові на год 1866” (Ужгород, 1865 р.) вун помістив статю „Александр Духнович, клирошанин пряшевський”, у 1870 році помістив статю „А. В. Духнович” у временнику „Старопійського Інститута на 1871 р.” Интереснов была статя за 1802 рук „Мукачево, кореспонденція о рукописах А.В.Духновича”, напечатана у „Листку”, што выдавався у Ужгороді.

Мукачовський монастирь интересовав А. Духновича не лем, як очаг культуры и духовности русинув, а и як научный центр из свойов богатов научных літературов, архівом. Будучи у монастирю, вун мав возможность познакомитися из найбульшов на тот час бібліотеков Подкарпатя.

Сїи основный фонд состояв из десяткув тысяч книг на 17 языках и великої кулькости рукописей. Сесі книги церковного и богословського характера, релігійозна и світська література, котра характеризовала состояніє земель Подкарпатської Руси у XVI-XVII столітіях, повісті, легенды, студентські стихи, влияніє западного образования на культурну жизнь Подкарпатя, научні изглядованя ученых: И. Базиловича, В. Довговича, И. Чурговича, И. Кутки. У бібліотеці монастиря были рукописи Арсенія Коцака. Сись культурный и научный діятель пользовався чествованям у Духновича, так як вун проштудійовав граматику латинським языком, владів гречеським и єврейським языками, знав мадярський и німецький языки и у результаті написав „Граматику Руськую”.

Як свідительствовав архимандрит Мукачовського монастиря В. Пронін, на многих книгах, рукописах были замітки А. Духновича. Мож утверждати, ош вун робив выписки. Крім того, Будитель подаровав бібліотеці много книг из своим автографом. Послі того, як Мукачовський монастирь був переданий православнуй церкви, бібліотека, архів даякий час сохранилися, айбо за указом органув державної безпеки они были розкомплектовані, часть книг была перевезена неизавістно куды, часть была реквізована чиновниками.

Составила др. Маріанна Лявинец

Ухоснована література:

В. Пагірца, И. Шершун “Посіщеніє О. Духновича Мукачівського монастиря”

Творческий доробок II. Межнародного Русинського Художественного Пленэра



Иван Манайло



Мартін Збоян



Андраш Кутлан



Атаназ Фединец



Данієла Капральова



Яков Макаї



Адріана Матичицька



Андрій Антонієв



Андраш Броді



Владимир Дорогхазі



Тарас Данилич „На великдень” 1990 р.



Тарас Данилич „На улиці” 1989 р.



Роботи Тараса Табаки



Двічі Панькув потук

Поет Семен Панько звик був навшивити свого цімбору по перу у Голубиному на Свалявщині. Стрічався із селянами, цікавився їх животом, записував у нотес їх мудрі слова, приповідки. І кожен раз мав желаня вийти на лоно природи.

Єдного дня, подяковавши газдині за смачное лечо і ароматный кавиль із молоком, вун обернувся ід мені:

- Твоя пані Нуніка погостила мене файным фриштыком. Айбо дуже бым хотів погоститися ищи і красотов вашої околиці.

У сьум його желанію гостительом не муг быти нико другый, окреме мене.

- Из великим удовольствієм! Тадь я і сам люблю таку гостину!...

Пані Нуніка напакувала нам у гатіжак крумплъув, солонины, огуркув і иншого істива, і мы рушили у поход.

Мы проходили тіснов глубочинув, на дні якої вся змійков говурливый поточок, тот, што узрів світ под Кичеров, набрався сил од побочных поточин і прибіг у самый центр села, обы верчи собов у габы річки Лужанки. У ліщанковум корчи урубали сьме собі красні тычки, - який туриста без палиці? Шпаціруєме вазовым путиком, ги вариськым корзовом, обогачуєме єден-другого інформаційов: вун мене - про діла на літературнум Парнасі, я його - про житя у нашому селі.

Но муй собесідник не дуже охотно поддержує уморявучий сухой розговор. Булше мовчить, устремляє позорность на околице і оддаєся радости общения із природов. А на нашум пути є чим зачароватися. Туй ся трафляє вшитко, чого жає душа поэта. Из стромких высоких берегув звисає галузя корінастых горбув, букув, берез, які туй-там совокупляються кронами і образуєть тінистый тунел. Из тунелув пішачок раз-дораз выводить нас на сонячну полянку, де припрошувуть сісти і спочивати величезні камяні глибы, оброслі моховыми покрувчиками. Щипкають за серце мірады косиць - дробных маргаріток у зеленуй пажиті. У чудесну симфонію зливаєся болботаня потока на порогах свої течвы, потячий гомон, цілінганя бронзовых сліжакув і бляшаных дерембакув на коровах, перегойкованя бойтарикув і лусканя їх кербачув.

Мы сиділи на мохнатых камях і прислухалися до тої гласолалії.

- А як ся кличе сися поточина? - інтересуєся муй гость.

- Панькув потук.

Вун зыркнув на мене із усмішков і приняв мою одповідь за фіглю.

- Серйозно кажу - Панькув потук.

Пересвідчив им його і й сам им ся зачудовав, який збіг обстоятельств вийшов із нашим турпоходом: горі голубинськым

Паньковим потоком вандрує ужгородський поет Панько.

А коли саме сись факт осмыслили, я, так ги по инерції, ухопився за нову ідею:

- Што из сього слідує? Ош од днешнього дня се вже не Панькув, а двічі Панькув потук. Такый случай мусить быти занесеным у літопис села.

Муй цімбора лем усміхався и помаховав головов. Добре му ся падала така честь. Но не захотів довго перебувати у центрі внимания и перевув бисіду на того первого именователя.

- А што вы знаєте за того Панька? Є за нього згадка у исторії села?

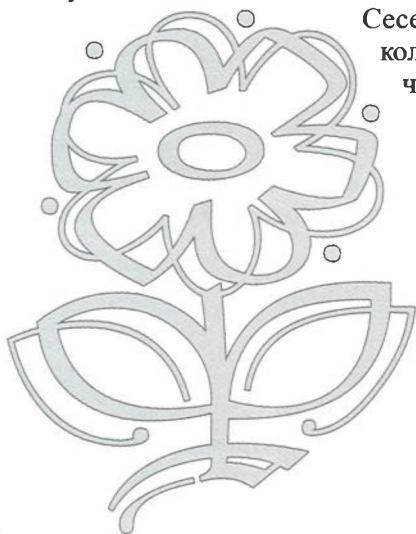
- Дуже жаль, но про того Панька уже не є слідув у памнати людей. Можеме лем здогадоватися.

И мы міркуєме ведно из Симком, согласувучи свої припущення из реаліями давно минувшего часа.

То мав быти художный рольник, пастух и дроворуб у єднуй особі. Жив на краю села у деревлянуй хыжі пуд соломов, без комина, из подсліповатыми оболочатами. По сих стромких склонах розчищав драча, иртовав пні, копав копань и сів бор, просо, овес, садив крумплі, ходив у бочкорах и коноплянуй одежі. Выганяв на пасло коровля и козы, награвав на пищалці смутну мелодію про своє бідняцькое житя ...

Мы, далекі потомки тых біднякув, маєме доста уявы, обы скласти образ того Панька. Ну, а образ його напарника у новообразованум топонімі добре знакомый широкуй публіці. Семен Панько - наш свогочасный поет, Руси сын и дуже доброї душі чоловік.

Обставалося лем утвердити сись задум, обы вун мав юридичну силу.



Сесе сталося коло кернички под берегом, коло огня на поляні. Была фляшочка червеного вина, были печені крумплі, прицяпкані из печеної на рожні солонины. Крумплі горячі! Но - вітер под носом. А-йу, а-фа, а-фо - и вже мож промыкати. Які туристы без такого удовольствия?...

Мы верталися домув тым самым, но уже двічі Паньковим потоком.

Василь Молнар

Михаил Град

Я РУСИН БЫВ ТАЙ БУДУ!

Я пудкарпатський русин був тай буду,
Я верховинський род свуй не забуду...
Голодна, в студени ня мамка породила,
Не пеленами, платом ня повила.

Ци є на небі Бог, ци ун не чує?
Як пудкарпатський муй народ бідує.
Ци ангели і всі сяті не знають,
Як русини із голоду вмирають.

Солодка мамко, колись ня родила,
Тогды слызамы гурькымы ізмыла.
У цуравум корыті колысала,
Сама голодна, а мене плекала.

Солодкий муй народ, моя родина,
Я вірю прийде радосна година.
І докі жити буду, докі можу,
Усім чим годен, я тобі поможу!

Валерія Мориляк **РУСИНИ В ЕВРОПІ**

Я в мішаній сімі ся народила,
Суть мадяры и русини,
Но я ушыткий народ полюбила,
Котрый жиє у мирі на землі.

Земля дарована нам Богом
Діля мира, блага и добра,
Ужбы межи нами нигда
Не было нещастя, зла.

Я вірю, ош настане,
Спокуйный, мирный час,
У будушуй Європі,
Для вшытких націй и для нас.

Сусіди и цімборы, в нишній час,
Из вшытких націй окружавуть нас.
І мы- Русини, Бога прославляючи,
Вінчуєме жити ушытким, Многая літ!!!

Володимир Танчинець **ГЕЙ, РУСИНЕ!**

Гей, саракый муй русине,
Синьых гур нещасный сыне,
Тко тя лиш не бив!
И не найду я державы,
Де бы сь не робив.

Де бы сь ты не гнив в темницях
Не вмерав в лаграх,
Войовав по заграницях
В чужых катунах.
Не ходив бы сь на чужину
На хліб заробляти,
Кобы тебе у Карпатах
Знали честовати!

Володимир Танчинець **ГУРЬКИЙ ЖИВОТ**

Сидит русин у Карпатах,
На світ позерає,
Вся одежа у заплатах,
Грайцарюв не має!

Попри него возят буки,
Буркуты черявут,
Но сараки-руснакы
Нич з того не мавут!

Марія Русинка **НОВЕМБЕР**

Коли ступав ись – нич не було
чути,
Айбо упозналам тя! Ти прийшов!
Ти тихо у спину ми дихаш,
І розтривожив ись муй сон.

Про тебе фурт ся шепче листя,
Амбрели, цвіти і долини,
Солома, ватра і ялини!
Ба як ся кличеш? Уповів:
Я кличу ся „Новембер”.

Валерія Мориляк **ВЕРЕЧАНСЬКІ ПЕРЕВАЛИ**

Ци вто правда?
Ци вто бль?
Най чиядъ розсудить.
Но исторію сисю
Признавуть усюды.
Пиля Тисы на конях
Арпад из своим войськом
Глядав землю родючу
Свому народу.
Пройшов горы зелені,
Карпатську долину,
Стрітив народ добродушний
З словянського роду.
У Верецьках руснаки жили,
Стрітили мадярув,
Повели їх ид собі
Ужби одпочивали.

Марія Русинка **ДОРОГА НАШОГО ЖИТТЯ**

Христос мовчав.
Хоть мав би што повісти,
Пудовий хрест пуднявши на
плече.
Христос мовчав.
Стояла скорбно матір',
Струївся пот на білоє лице.

Вінець терновий у чоло упився,
Нелюдські муки вирости в
стократ,
Ко знає, ци згадав ись на Голгофі
Свуй Віфлеєм, ци
Гефсиманський сад?

Накормили їх ушитких,
Напоїли коні,
Были в помоч їм у всьому
В тую зимню студинь.
Повели їх через горы
Через перевалы...
Поселилися мадяры
На Панонській землі
Веречанські перевалы
Стали легендарні!!!
Vereckeі Hágó знавуть
Ушиткі мадяры
Русины у горах жили,
Мадяры у долині,
Сяк живуть уєдно й нині,
Мадяры й Русины!

Сийсь хрест Творця несеме і
понині,
І каждый має свуй великий хрест,
Ко – хрест алмазний, золотий,
дубовий,
Ко – лиш простий, іржавий,
смерековий..
Айбо несу го, бо й Спаситель нес.

Цим май тяжкий муй хрест,
Тим нести го май легко.
Іду. Дорога зве. Не до снання!
І хоть іти ми доста ще далеко,
Несу го далеко, далеко. Я – сильна!

Любка Сегеди-Фалц

ВИЛІЯ МОЙОГО ДЗЕЦИНСТВА

Уж днями
уж и цали тидзень
писню зоз котру мам ходзиц
по шпиваню
моя ме баба уж научела.
И другу, легчайшу
за дальших и сушедох.
За блізку родзину и
куму чежку, пречежку.
И горбичка ушита була
вирайбана и випейглана
и шнурка широка
же би ме коло шиї не жуляла.
Вилія рано.

Зоз сна
ме старгнул пах капущаніка
и хлєбика котри баба
уж упекла.
З дїдом слами нацагац
з брадла,
а жима сциска руки
змарзли ше.
У хижи ширел ше пах
оквиценого ядловца.

А дзень ше розцагнул
як рок длугоки.
Вечар далско, дочекац го
не мож,
не мож дочекац пацери,
вечеру, рибу пахняцу
и сламу у хижи розтарту.

„Дате се навеселити ? „
чуло ше гласно
у тихей и сятей ноци
Вилії,
а вец дзєцински гласи
и шпиванки
и черканє орехох

у мешкох обешених
на шию.
А вец уж позно вноци
легиньох моцни гласи
и з каждой улїчки
„З нами Бог „.

А дзєци вистати
полегали по слами
и неодлуга заспали.
Мешок полни ореха
и радосци
твардо коло себе сцискали.

Агнетка Костелник Балатицац СИНА РУСНАКА

Сина Руснака мац ховала,
нїжно го у колїски колїсала
и так му шпивала:

„Гаї – буї сину мой,
рошні моцни за род свой,
шерцо най ци щире будзе,
най це по тим знаю людзе“.

На перша го прививала,
лїчка нїжно цювала
а вше єднак му шпивала:

„Рошні, рошні сину мой,
най вик будзе благи твой,
шерцо най ци вельке будзе,
най ту места найду людзе“.

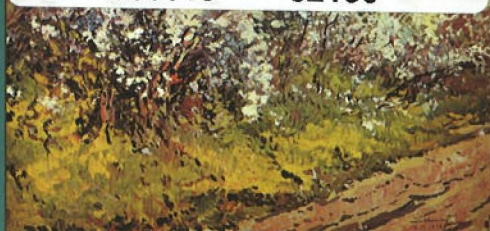
Вироснул вон и хлоп постал,
шерцо несол, хлєб свой достал,
места ту вше маю людзе,
мацер свою не забуває.

СПЕРЕДСЛОВО.....	стр. 3
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ.....	стр. 4
ПРЕДСТАВЛЯЄМЕ ЛАВРЕАТУВ ПРЕМІИ	
ИМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ.....	стр. 59
ПУБЛІЦИСТИКА	
<i>Каміл Найпавер</i> Тайны русинського Урбаріума.....	стр. 63
<i>Михайл Алмашиї</i> Наш материнський язык.....	стр. 70
<i>Мирон Варваринець</i> Дако-римські і волошсько-білохорватські слідь у топоніміці, гідроніміці і ономастиці Карпат.....	стр. 77
<i>Йожеф Попович</i> Руйнованя духовного фундамента русинства.....	стр. 89
<i>Марія Русинка</i> Доклад на научный конференції, посвяченуї 205 рочью из дня рожденія Александра Духновича.....	стр. 100
ЗНАМЕНИТІ ЛЮДИ	
<i>Др. М. Лявинец</i> Иван Гарайда.....	стр. 107
<i>Др. М. Лявинец</i> Період жизни Юлія Ставровського-Попрадова у Чертежному (1879-1899).....	стр. 111
<i>Катерина Мальчицька</i>	
<i>Антон Скиба</i> – знамый хоровый диригент.....	стр. 114
<i>Василь Пагиря</i> Екзарх Чехії – Иван Лявинец.....	стр. 116
<i>Др. М. Лявинец</i>	
<i>Священническа діяльність Василя Довговича.....</i>	<i>стр. 118</i>
<i>Др. М. Лявинец</i> Муж золотого серця (Павел Петро Гойдич).....	стр. 122
<i>Сергій Федака</i> Василь Гаджега.....	стр. 125
<i>Василь Густі</i> Тернистый путь Андрія Карабелеша.....	стр. 127
НАШІ ЮБЛЯНТЫ	
<i>Иван Поп</i> историк - славист, искусствовед, публицист.....	стр. 130
<i>М. Мейсарош-Фединишинец</i> Володимир Фединишинець.....	стр. 131
<i>Др. М. Лявинец</i> Мукачово у діяльності А. Духновича.....	стр. 135
ПРОЗА	
<i>Василь Молнар</i> Двічі Панькув потук.....	стр. 139
ПОЕЗІЯ.....	стр. 141

Вседержавное Общество Русинської Интелігенції им академіка Антонія Годинки дустало грант на виданя Русинського Альманаха и Календаря 2008 от Фондації Національных и Етнічных Меншин Мадярицины, за што наше Общество выражає офіціальну подяку. Айбо появленіє нашого виданя не было бы возможным без подпорования вышитких тых, ко помагав нам збирати матеріали, писав статі, давав нам совіты и критику. Матеріальну помоч и подпору достали сьме от многих Русинських Меншиновых Самоуправлений, за што издателі выражають благодарность.



Йосиф Бокшай "Строительство моста" 1948 р.



Йосиф Бокшай "Терен цвіте" 1933 р.



Адальберт Ерделі "Резиденція єпископа" 1942 р.



Адальберт Ерделі
"Натюрморт. Цвіти" 1947 р.



Федор Манайло "Сильный Иванко" 1943 р.



Федор Манайло "Из церкви" 1940 р.